BAAC
ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE

Austerlitz, Franse kamp
Een legerkamp uit de Napoleontische tijd

Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven

BAAC rapport A-15.0038 augustus 2015

Auteur:

drs. J.R. Mooren

Status:

Definitief

Colofon

ISSN:	1873-9350
Auteur:	dhr. drs. J.R. Mooren
Met bijdragen van:	dhr. M. Hendriksen
	mw. drs. E. de Boer
	mw. drs. A.C. van de Venne (Kerament)
	mw. drs. M. Tolboom
Cartografie:	dhr. J. van Gestel
Fotografie:	dhr. L. Mulkens (Archeo Fotografie)
Tekeningen:	dhr. J. van Gestel
Inhoudelijke controle:	mw. drs. I.J. Cleijne
Copyright:	Gemeente Zeist/ BAAC bv, 's-Hertogenbosch

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de gemeente Zeist en/of BAAC bv te 's-Hertogenbosch.

BAAC bv
Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie.

's-Hertogenbosch
Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 61 36 219
Fax: (073) 61 49 877
E-mail: denbosch@baac.nl

Deventer
Postbus 2015
7420 AA Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax. : (0570) 61 84 30

Inhoud

Samenvatting 7

1 Inleiding 9
1.1 Aanleiding 9
1.2 Ligging en aard van het terrein 10
1.3 Administratieve gegevens 12
1.4 Leeswijzer 13

2 Onderzoekskader 15
2.1 Landschappelijke achtergrond 16
2.2 Archeologische achtergrond 18
2.3 Historische achtergrond 20
2.4 Onderzoeksvragen 25
2.5 Werkwijze 28

3 Resultaten 31
3.1 Bodemopbouw 31
3.2 Sporen en structuren 36
3.3 Vondsten en monsters 45
3.3.1 Aardewerk en bouwkeramiek 45
3.3.2 Glas 49
3.3.3 Metaal 50
3.3.4 Monsters 64

4 Synthese, waardering en advies 65
4.1 Synthese 65
4.2 Waardering 67
4.3 Advies 69

5 Literatuur en bronnen 71

6 Lijst van afbeeldingen 75

Bijlagen
Bijlage 1 Geologische en archeologische tijdvakken
Bijlage 2 Onderzoeksvragen uit het programma van eisen
Bijlage 3 Allesporenkaart zonder spoornummers
Bijlage 10 Verspreidingskaart keramiek en glas
Bijlage 11 Verspreidingskaart alle metaalvondsten
Bijlage 12 Verspreidingskaart Republique Française en Koninkrijk Holland
Bijlage 13 Verspreidingskaart knopen 11e regiment en 104e Demi-Brigade
Bijlage 14 Verspreidingskaart wapens gerelateerd
Bijlage 15 Verspreidingskaart nagels

Op CD-ROM: zie volgende pagina

Op CD-ROM:

Bijlage 4 Sporenlijst
Bijlage 5 Vondstenlijst
Bijlage 6 Determinatielijst aardewerk
Bijlage 7 Determinatielijst glas
Bijlage 8 Determinatielijst metaal
Bijlage 9 Allesporenkaart met spoornummers
Bijlage 16 Codelijsten afkortingen

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Zeist heeft BAAC *(onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie)* van 16 tot 19 maart 2015 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd in het plangebied 'Dorpsplan Austerlitz' (toponiem het Franse Kamp) te Austerlitz, gemeente Zeist. Tijdens het onderzoek zijn 22 proefsleuven met een totale oppervlakte van 1950 m² onderzocht. De aanleiding voor het archeologisch onderzoek is de voorgenomen bouw van een woonwijk.

Uit voorgaand onderzoek was bekend dat het plangebied gelegen is ter hoogte van een Frans-Bataafs legerkamp. In het begin van de 19e eeuw bestond de omgeving van Austerlitz uit heidelandschap. Deze grote open heidevlakte, centraal gelegen in het midden van het land, was een geschikte locatie voor het Frans-Bataafse legerkamp met circa 18.000 manschappen. Het kamp ligt op een smeltwaterwaaier aan de voet van een stuwwal. Uit historische bronnen is bekend dat het terrein voorafgaand aan de bouw van het kamp werd afgevlakt. Ook binnen het onderzoeksgebied is vermoedelijk een stuifzandduin enigszins geëgaliseerd.

Tijdens het onderzoek zijn veel paalkuilen, kuilen en (tent)greppels aangetroffen. Door projectie van het aangetroffen greppelsysteem op een historische kaart van het legerkamp kunnen de verschillende zones binnen het kamp gelokaliseerd worden. Aangezien de kaart uit 1805 een momentopname is en omdat niet alle sporenclusters overeenkomen met deze kaart moet rekening worden gehouden met meerdere bouwfasen.

Tijdens het onderzoek is met name de bouwvoor uitgebreid doorzocht op (metaal)vondsten wat resulteerde in een grote hoeveelheid artefacten. Het vondstmateriaal dateert doorgaans uit het begin van de 19e eeuw waaronder veel regimentsknopen van het 11e regiment d' infanterie de Ligne en de 104e demi-brigade d' infanterie de Ligne. Uit de analyse van de diverse vondstspreidingskaarten kan worden afgeleid dat met name het uiterste noorden van het onderzoeksgebied, daar waar de tenten van de soldaten vermoedelijk gelokaliseerd moeten worden, opvallend vondstarm is. In deze zone zijn ook opmerkelijk weinig grondsporen aangetroffen. De meeste vondsten, waaronder kogels, knopen, munten en dergelijke, zijn aangetroffen ter hoogte van de (veronderstelde) ligging van de waterputten, de keukens en de barakken. Richting het zuiden, waar de kapiteins en luitenants verbleven, nemen de vondstaantallen weer af.

Gesteld kan worden dat binnen het onderzoeksgebied de goed bewaarde resten van het Frans-Bataafse legerkamp uit het begin van de 19e eeuw aanwezig zijn. De vindplaats is gewaardeerd als behoudenswaardig.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In opdracht van de gemeente Zeist heeft BAAC *(onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie)* van 16 tot 19 maart 2015 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd in het plangebied 'Dorpsplan Austerlitz' (toponiem het Franse Kamp) te Austerlitz, gemeente Zeist. Tijdens het onderzoek zijn 22 proefsleuven met een totale oppervlakte van 1950 m² onderzocht. De aanleiding voor het archeologisch onderzoek is de voorgenomen bouw van een woonwijk.

Op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Zeist valt de noordrand van Austerlitz binnen een zone met een hoge archeologische verwachting op het aantreffen van archeologische waarden uit de 19e eeuw.[1] Het plangebied bevindt zich ter plekke van een Napoleontisch kamp, waar in de periode 1804-1808 troepen gelegerd waren.
Het uitgevoerde onderzoek is het vervolg op een bureauonderzoek[2] (2011), booronderzoek[3] (2012) en een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven[4] (2013).
Uit het bureauonderzoek bleek dat het plangebied slechts in zeer beperkte mate verstoord zou zijn. Het booronderzoek toonde archeologische indicatoren uit de tijd van het Franse kamp aan. In beide onderzoeken werd een vervolgonderzoek door middel van proefsleuven aanbevolen.
In 2013 werden aan de oostkant van het plangebied vier proefsleuven aangelegd in het kader van een geplande bodemsanering. Hierbij werden archeologische resten aangetroffen in de vorm van paalsporen, kuilen, greppels en een pad. De sporen worden afgedekt door een humeus dek met spitsporen aan de onderzijde. Op basis van tijdens het onderzoek aangetroffen vondstmateriaal kon worden gesteld dat het terrein in de 19e en 20e eeuw in gebruik was, waarbij relatief gezien het meeste materiaal dateert in het begin van de 19e eeuw.

Het archeologische onderzoek is verricht in opdracht van de gemeente Zeist (afdeling Stadsontwikkeling). De bevoegde overheid wordt gevormd door de gemeente Zeist, contactpersoon is dhr. P. de Boer (Omgevingsdienst regio Utrecht).

Projectbegeleider en contactpersoon namens BAAC is A. Emaus. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd door archeologen I. J. Cleijne, P. Kimenai en J.R Mooren (BAAC), metaalspecialist M. Hendriksen (BAAC) en fysisch geografe E. de Boer (BAAC). Daarnaast werkten twee stagiairs mee aan het onderzoek,

1 Botman/ Benjamins 2008.
2 Oudhof *et al.* 2011.
3 Exaltus/ Orbons 2012.
4 Veenstra 2014.

Afb 1.1 Het onderzoeksgebied. Foto genomen richting het noordoosten.

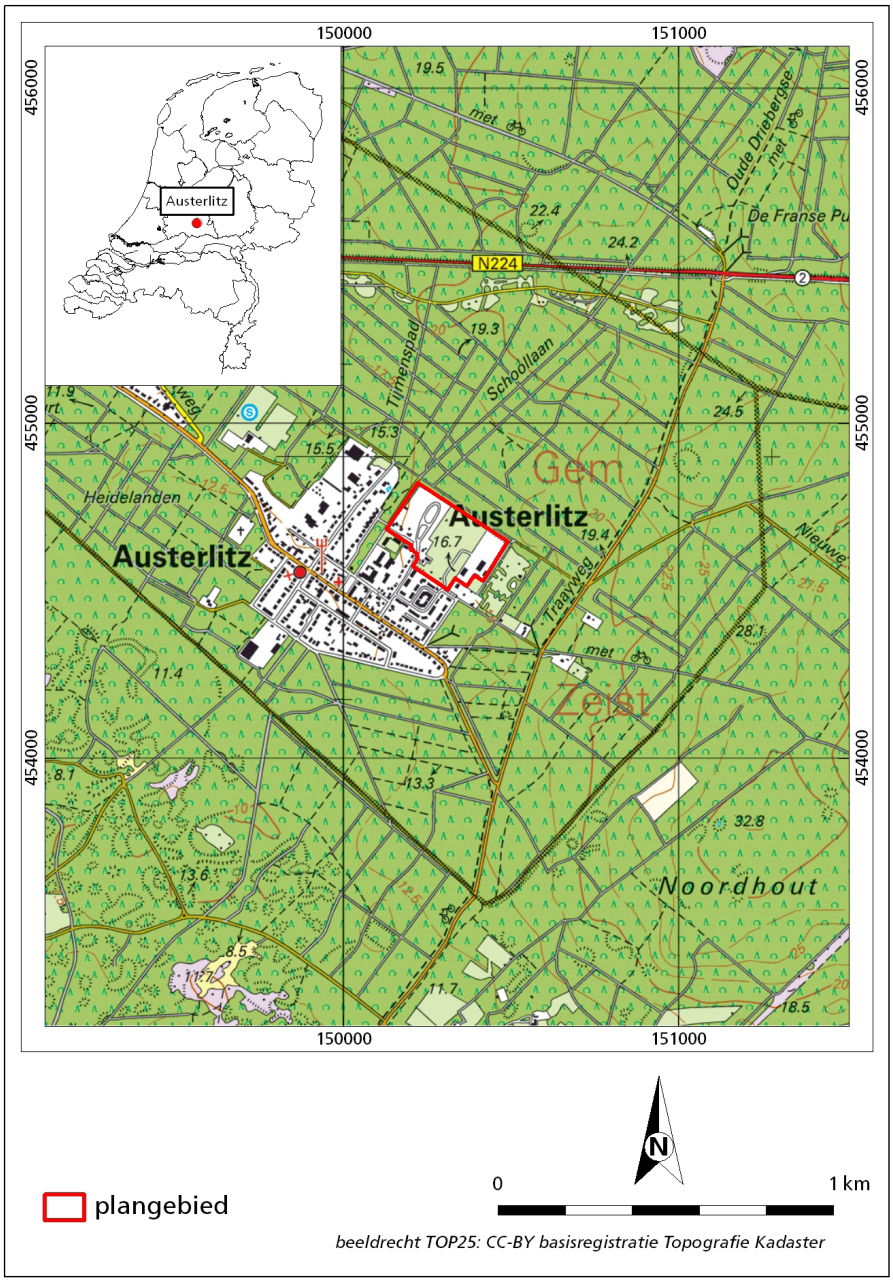
te weten P. Mensink (Hogeschool Saxion) en F. Beijaard (Universiteit Nijmegen). Gedurende twee dagen werd het team versterkt door vrijwilligster C. Casparie (AWN; afdeling Utrecht en omstreken). De graafmachinist was R. Veenis van de firma Van Lint. Het onderzoek is uitgevoerd conform het voor dit onderzoek opgestelde Programma van Eisen (PvE)[5] en conform de KNA versie 3.3.[6]
Tijdens het veldwerk is een open dag georganiseerd door de gemeente Zeist, de Omgevingsdienst regio Utrecht, de Archeologische Werkgemeenschap Nederland afdeling Utrecht e.o, Landschap Erfgoed Utrecht, Austerlitz Belang, Van Omme en De Groot, en BAAC. De open dag was mede mogelijk dankzij de inzet van M. Bours (Omgevingsdienst regio Utrecht), A. Emaus (BAAC), E. Lock (gemeente Zeist), A. van de Bunt (Landschap Erfgoed Utrecht), T. van Bommel (AWN), H. Rebel (AWN), M. Dijkshoorn (Van Omme en de Groot) P. de Wit, I. Jautze, J. Buckers, H. Neijzen (Austerlitz Belang), J.R. Groeneveld (Kombinatie) en E. Romos-Kypreos (gemeente Zeist). Tijdens deze mooie, zeer druk bezochte dag werden de bezoekers geïnformeerd over het onderzoek en de tijdsperiode.

1.2 Ligging en aard van het terrein

Het plangebied is gelegen in het noordoosten van het dorp Austerlitz in de gemeente Zeist en wordt in het zuiden begrensd door de Hubertweg en de Dirkje van Barneveldweg (afb 1.2). Het licht golvende terrein is gelegen op circa 17,00 +NAP. De grens tussen het onderzoeksgebied en de aangrenzende woonwijk wordt gevormd door een metershoge, kunstmatige steilrand die ontstaan is bij de bouw van de woonwijk (zie afb. 2.2). Ten westen en oosten van het plangebied bevinden zich deels bebouwde percelen met woonhuizen en opstallen. Het reliëf naar beide zijden loopt geleidelijk af. Verder naar

5 Torremans 2014.
6 CCvD 2013.

het noorden bevindt zich de Kamperlinie en daarachter bospercelen. Het plangebied, met een oppervlakte van 5 ha, betreft een terrein bestaande uit grasland, braakliggend terrein en bebouwing. Het onderzoeksgebied, deelgebied 1a, bestaat enkel uit grasland en heeft een oppervlakte van circa 2 ha.

Afb. 1.2 De ligging van het plangebied. Het onderzoeksgebied dat hierbinnen is gelegen, is met groen aangeduid.

1.3 Administratieve gegevens

Locatiegegevens	
Provincie:	Utrecht
Gemeente:	Zeist
Plaats:	Austerlitz
Toponiem:	Dorpsplan (het Franse Kamp)
RD-coördinaten:	X1: 150220, Y1: 454825 X2: 150140, Y2: 454690 X3: 150480, Y3: 454645 X4: 150415, Y4: 454535
Kaartblad:	32D
Oppervlakte plangebied:	50.000 m2
Oppervlakte onderzoeksgebied:	20.000 m2
Landgebruik:	Grasland
Projectgegevens	
Projectnummer:	A-15.0038
Type onderzoek:	Proefsleuvenonderzoek
Gegevens Archis:	Onderzoeksmeldingsnummer: 65566
Opdrachtgever:	Gemeente Zeist Contactpersoon: mw. M. Weijnands Postbus 513 3700 AM Zeist
Projectleider BAAC:	Mw I.J. Cleijne
Bevoegde overheid:	Gemeente Zeist
Contactpersoon	Dhr. P. de Wit
Adviseur namens bevoegde overheid:	Omgevingsdienst regio Utrecht Contactpersoon: dhr. P.C. de Boer Postbus 461 3700 AL Zeist Laan van Vollenhove 3211 3706 AR Zeist
Beheer en plaats van vondsten en documentatie:	Momenteel op het BAAC-kantoor te ’s-Hertogenbosch; deze worden te zijner tijd overgedragen aan het provinciaal depot voor bodemvondsten Utrecht.
Datum veldwerk:	16 tot en met 19 maart 2015
Vindplaatsgegevens	
Complextype:	Legerkamp
Datering:	Nieuwe tijd

1.4 Leeswijzer

Deze rapportage omvat de uitwerking van het archeologisch onderzoek van een legerkamp uit het begin van de 19e eeuw ten tijde van Napoleon te Austerlitz, gemeente Zeist. Alvorens over te gaan tot de bespreking van de onderzoeksresultaten, zullen in hoofdstuk 2 de landschappelijke, archeologische en historische achtergronden in en rondom het plangebied worden beschreven. Deze worden gevolgd door paragrafen met daarin de onderzoeksvragen en de werkwijze in het veld en van de uitwerking. In hoofdstuk 3 komen de resultaten van het onderzoek aan de orde, verdeeld over paragrafen betreffende de bodemopbouw, archeologie en de vondsten. Het rapport zal in hoofdstuk 4 worden afgesloten met een synthese waarin de resultaten in relatie tot elkaar worden besproken. Vervolgens wordt de vindplaats gewaardeerd en wordt een archeologisch advies geformuleerd voor de vindplaats. Achterin het rapport zijn de literatuurlijst en de bijlagen terug te vinden, zoals de sporen- en vondstenlijsten, kaartmateriaal en de beantwoording van de onderzoeksvragen uit het PvE.

2 Onderzoekskader

Austerlitz is een dorp gelegen op de Utrechtse Heuvelrug. De Utrechtse Heuvelrug strekt zich uit van de randmeren bij Huizen tot aan de Rijn bij Rhenen. Het landschap bestaat tegenwoordig uit bebouwd gebied, bos en uit enkele heide- en stuifzandgebieden. Het landschap was in het verleden in veel grotere mate van invloed op het bewoningspatroon van de mens dan tegenwoordig. Het vormde een belangrijke factor in de keuze voor de nederzettingslocaties; ook voor militaire kampementen. De ligging van de hier beschreven archeologische vindplaats is in hoge mate gecorreleerd aan het voormalige heidelandschap te Austerlitz. Voorafgaand aan de beschrijving van de onderzoeksresultaten, is het daarom belangrijk eerst in kaart te brengen hoe het landschap zich heeft ontwikkeld en waarom deze locatie geschikt was voor militaire kampementen. Vervolgens worden bekende archeologische gegevens beschreven voor zover ze relevant zijn voor het plangebied/onderzoeksgebied en voor de onderzoeksresultaten. Ook wordt gekeken wat op basis van historisch kaartmateriaal en andere historische gegevens bekend is over de militaire bewoning en het landgebruik binnen het onderzoeksgebied.

Achtereenvolgens komen in dit hoofdstuk de landschappelijke (paragraaf 2.1), de archeologische (paragraaf 2.2) en de historische achtergronden (paragraaf 2.3) aan de orde. Deze kaders vormen de achtergronden waartegen de doelstellingen, de vraagstellingen en onderzoeksvragen die in het Programma van Eisen zijn geformuleerd (paragraaf 2.4), worden behandeld en waartegen de resultaten van het onderzoek worden afgezet. In paragraaf 2.5 wordt de gehanteerde werkwijze voor zowel het veldwerk als de uitwerking beschreven.

Afb. 2.1 Het onderzoeksgebied met op de achtergrond, richting het zuidwesten, het dorp Austerlitz omringd door bossen.

2.1 Landschappelijke achtergrond

E. de Boer

Het plangebied maakt deel uit van het Midden-Nederlandse zandgebied.[7] Lange tijd stroomden de Maas en Rijn door dit gebied en werden grof zand en grind afgezet. Omstreeks 370.000 jaar geleden brak een koude periode aan, het Saalien, waarin de ijskappen zich sterk over het noordelijke halfrond uitbreidden.[8] In het laatste deel van het Saalien drong het ijs daarbij ook Nederland binnen tot de lijn Haarlem-Nijmegen. Het ijs duwde de oude fluviatiele afzettingen, die deels waren bevroren, in grote schollen op tot hoge stuwwallen, terwijl onder het ijs diepe glaciale bekkens ontstonden. Het plangebied bevindt zich aan de zuidwestkant, aan de voet van de stuwwal de Utrechtse Heuvelrug.

Aan het einde van het Saalien, omstreeks 130.000 jaar geleden, werd het klimaat warmer waardoor het landijs afsmolt en grote hoeveelheden water vrij kwamen. Door het smeltwater van de ijskap werden grove, grindhoudende zanden meegevoerd en voor het ijsfront, aan de zuidwestzijde van de Utrechtse Heuvelrug, in grote puinwaaiers afgezet (Drente Formatie). Deze puinwaaiers worden ook wel sandrs genoemd. De diepe glaciale tongbekkens, namelijk de Gelderse Vallei ten noordoosten van de Utrechtse Heuvelrug, veranderden in meren, waarin zware klei met dunne, uiterst fijne zandlaagjes, de zogenaamde bekkenklei of warvenklei, werd afgezet (Drente Formatie, Laagpakket van Uitdam).

Door het afsmelten van het Saale-ijs steeg de zeespiegel in het Eemien sterk en kon de zee de glaciale bekkens binnendringen. In grote delen van de Gelderse Vallei werden brakwaterafzettingen gevormd (Eem Formatie). Aan de randen van het bekken werd onder invloed van de hogere grondwaterspiegel veen gevormd (Woudenberg Formatie).

In de daaropvolgende ijstijd, het Weichselien, vormde zich op de hellingen van de stuwwallen sneeuwsmeltwaterdalen. De ondergrond was in deze periode permanent bevroren, waardoor het regen- en sneeuwsmeltwater over het oppervlak moest afstromen en zich in het oppervlak insneed. Het erosieve materiaal werd weer aan het einde van de dalen, aan beide zijden van de Utrechtse Heuvelrug in de vorm van puinwaaiers afgezet. De dalen zijn tegenwoordig droog, omdat het regenwater gemakkelijk in de grofzandige ondergrond kan wegzakken. Het plangebied ligt op een smeltwaterwaaier (sandr) aan de voet van de stuwwal, tussen twee zuidwest-noordoost georiënteerde droge dalen.[9] De stuwwal heeft een min of meer noordnoordwest-zuidzuidoost verloop, terwijl de rand van de sandr meer een noordwest-zuidoostelijke oriëntatie heeft (zie afb. 2.2). Het kamp volgt de oriëntatie van de sandr en heeft, door egalisatie, het micro reliëf in het gebied beïnvloed.

7 Berendsen 2005.
8 Zie bijlage 1 voor een overzicht van de geologische perioden.
9 Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 (ARCHIS II 2014).

Afb. 2.2 Uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN 2014) ter hoogte van het onderzoeksgebied. Het kleurverloop blauw-groen-geel-oranje-rood geeft het hoogteverloop van laag naar hoog weer.

Door het ontbreken van vegetatie werd in de droge en zeer koude periode van het Weichselien door de wind sediment verplaatst en elders weer afgezet. In het Pleniglaciaal (Midden-Weichselien) werd zo het Oude Dekzand afgezet. Dit Oude Dekzand is meestal duidelijk gelaagd en bestaat uit een afwisseling van lemige en minder lemige laagjes. Tijdens het Laat-Glaciaal (Laat-Weichselien) werd onder invloed van overwegend westnoordwestelijke winden het Jonge Dekzand in dekzandruggen afgezet. Het Jonge Dekzand heeft doorgaans een lager leemgehalte, een wat grovere textuur en is niet duidelijk gelaagd. Ook rond Austerlitz zijn de oudere afzettingen plaatselijk afgedekt met een dunne laag dekzand.[10] Bij het eerder uitgevoerde proefsleuvenonderzoek in het zuidoostelijke deel van het onderzoeksgebied is dit echter niet aangetroffen.[11]

In het Holoceen werd het klimaat een stuk milder. Door de toenemende vegetatie kwam een eind aan de natuurlijke zandverstuivingen en raakten de dekzandruggen gefixeerd. Door het toedoen van de mens, door kappen, branden en ontginnen, konden plaatselijk opnieuw verstuivingen van het dekzand optreden (Boxtel Formatie, Kootwijk Laagpakket).[12] Zo zijn rond het plangebied, maar met name ten zuidwesten van het plangebied aan de voet van de stuwwal, grote stuifzandgebieden ontstaan. Het dekzand, dat aan de voet van de stuwwal was afgezet, werd onder invloed van de overwegend westelijke winden tegen de stuwwallen opgeblazen, waardoor ook hier kleinere, stuifzandgebieden voorkomen, zoals bijvoorbeeld op 500 m ten noordoosten van het plangebied.[13]

Door het mildere klimaat kon op grote schaal bodemvorming plaatsvinden. De bodemvorming is grotendeels door menselijk handelen beïnvloed.[14] In de zeer arme gronden (met een leemgehalte van 10% of lager) van het Pleistocene zandgebied ontstond direct vanaf het begin van het Holoceen een humuspodzol (primaire podzolisatie). In de lagere gebieden waren dit veldpodzolgronden en op de hogere, drogere gronden, zoals het plangebied haarpodzolgronden.[15] Op de iets rijkere gronden vormden zich in eerste instantie moderpodzolen. Door ontbossing zijn plaatselijk echter ook de rijkere moderpodzolgronden tot de voedselarmere humuspodzolgronden gedegradeerd (secundaire podzolisatie). Deze ontwikkeling vond doorgaans in toenemende mate vanaf het laat-neolithicum plaats. Vanaf de late ijzertijd waren veel gebieden dermate uitgeloogd dat ze werden verlaten en men zich in mineralogisch rijkere of lemigere gebieden met moderpodzolgronden terugtrok. Deze laatste zones komen vaak overeen met de gebieden waar vanaf de late middeleeuwen rondom de dorpen een esdek is ontstaan. Als gevolg van verploeging en bemesting, na het verlaten van het legerkamp, is ook rond Austerlitz, en daarom in het zuidelijke deel van het plangebied, een 30 tot 50 cm dikke humeuze bovengrond ontstaan (kamppodzolgrond).

10 In het zuidelijke deel van het plangebied bevindt zich volgens de bodemkaart leemarm en zwak lemig fijn zand (oftewel dekzand) met grof zand en/of grind (puinwaaierafzettingen) beginnend tussen 40 en 80 cm (ARCHIS II 2014).
11 Veenstra 2014.
12 Voorheen Formatie van Kootwijk.
13 Lage landduinen met bijbehorende vlakten en laagten (kaarteenheid 4L8), Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 (ARCHIS II 2014).
14 Berendsen 2004, Berendsen 2005.
15 In het plangebied bevinden zich volgens de bodemkaart van Nederland 1:50.000 haarpodzolgronden, die zijn ontstaan in grofzand met binnen 40 cm –mv grind.
16 Onderstaande tekst is grotendeels overgenomen uit Veenstra 2014, 16.
17 Eimermann 2007.

2.2 Archeologische achtergrond[16]

Ten westen van het plangebied is in 2007 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door ADC ArcheoProjecten aan de Gramserweg en Oude Postweg.[17] Ook deze locatie bevindt zich binnen het voormalige Franse legerkamp,

vermoedelijk ter hoogte van de huisvesting van een bataljonscommandant. De onderzoekers concluderen dat de aangetroffen sporen en vondsten schaars zijn en dat de sporen moeilijk in verband waren te brengen met de historische gegevens. Wel troffen zij enkele fragmenten aardewerk uit het begin van de 19e eeuw aan.

In 2008 is een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeente Zeist opgesteld waar de noordrand van het dorp binnen een zone valt met een middelhoge verwachting voor resten uit de prehistorie. De middelhoge verwachting voor resten uit de prehistorie is gebaseerd op waarneming van crematieresten en fragmenten aardewerk uit de late bronstijd/vroege ijzertijd (Archis waarnemingsnummer 18835) en de aanwezigheid van een grafheuvel (AMK-nr. 11775). De grafheuvel bevindt zich op ruim 700 m ten oosten van het plangebied. De noordrand van Austerlitz valt binnen een zone met een hoge archeologische verwachting voor resten van een legerkamp uit het begin van de 19e eeuw. Het toponiem is dan ook 'Franse kamp'.[18]

Voor de noordrand van Austerlitz is in 2011 door Buro de Brug een bureauonderzoek uitgevoerd waarbij deze verwachtingen zijn gehandhaafd.[19] De bodem bleek slechts beperkt verstoord te zijn; alleen door bebouwing zijn enkele delen verstoord. Op basis van deze onderzoeksresultaten werd een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven aanbevolen voor het hele plangebied.

Op het bureauonderzoek volgde in 2012 een verkennend en karterend booronderzoek door ArrcheoPro in het gebied tussen de Hubertweg/Dirkje van Barneveldweg, de Weideweg en de Kamperlinie.[20] Uit de boringen bleek dat de bodem oorspronkelijk uit podzolbodems hebben bestaan, die zijn gevormd in (sterk) grindhoudend zand. In de top is een humusrijke laag ontstaan, die is afgedekt met een moderne bouwvoor. In de boringen zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen voor menselijke activiteiten in de prehistorie. Uit de tijd van het Franse kamp zijn wel archeologische indicatoren aangetroffen. De aangetroffen resten, waaronder verhardingsmateriaal, metaalslakken en aardewerk, bevinden zich overwegend in het oosten van het onderzochte gebied. De onderzoekers stellen dat de aangetroffen resten mogelijk wijzen op de nabijheid van keukens en smederijen. Het verhardingsmateriaal wordt toegewezen aan een mogelijk pad of plein tussen de rijen tenten/barakken in. De onderzoekers hebben op basis van hun resultaten een proefsleuvenonderzoek met daar aan voorafgaand een veldverkenning aanbevolen. In 2013 zijn tijdens een proefsleuvenonderzoek door BAAC in het zuid-oosten van deelgebied 1a vier sleuven aangelegd.[21] In de sleuven werden archeologische resten aangetroffen in de vorm van paalsporen, kuilen, greppels en een pad. De sporen worden afgedekt door een humeus dek met spitsporen aan de onderzijde. Op basis van het vondstmateriaal wordt gesteld dat het terrein in de 19e en 20e eeuw in gebruik was, waarbij relatief gezien het meeste materiaal dateert uit de tijd van het Frans-Bataafse legerkamp. Met behulp van de onderzoeksgegevens is voor het plangebied een waardering en een aanbeveling opgesteld. In het gebied is een vindplaats aangewezen die is uitgestrekt over het hele plangebied. De vindplaats is gewaardeerd als behoudenswaardig.

18 Botman/Benjamins 2008.
19 Oudhof/Lobbes/Hermans 2011.
20 Exaltus/Orbons 2012.
21 Veenstra 2014.

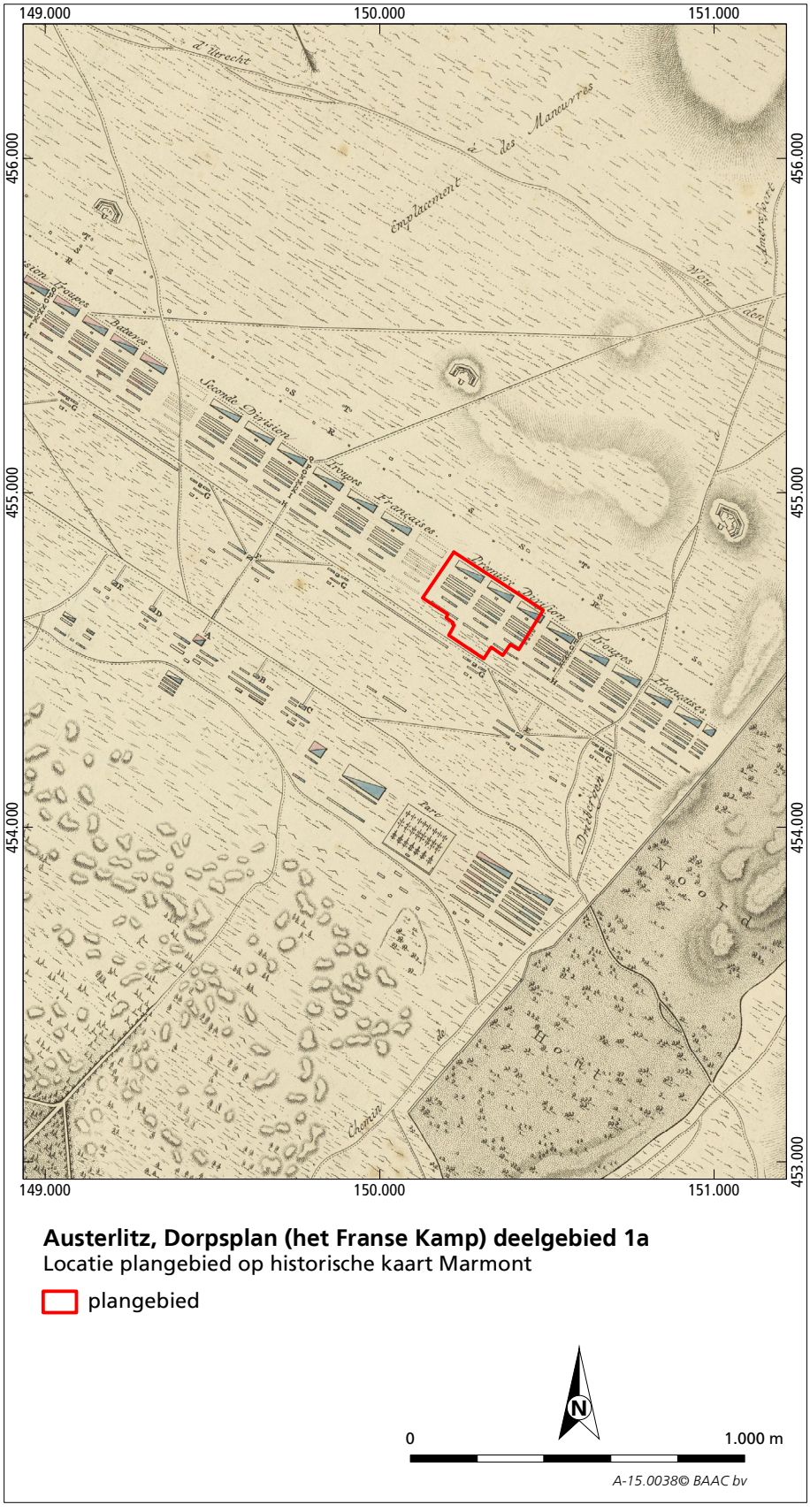
2.3 Historische achtergrond

Het Franse legerkamp waaraan Austerlitz zijn bestaan en naam dankt, is aangelegd in 1804. Nederland stond in de periode 1795-1813/1814 onder Frans gezag. Het idee voor dit legerkamp berust bij de toenmalige opperbevelhebber van het Frans-Bataafse leger, generaal Auguste Frédéric Louis Viesse de Marmont.[22] Deze generaal, in het vervolg Marmont genoemd, besloot om de troepen te legeren op één plek.[23] De achterliggende gedachte was dat een kamp met een centrale ligging beter beheersbaar was. De troepen van het Frans-Bataafse leger waren op dat moment namelijk verspreid over Nederland. Het leger was in zijn ogen slecht georganiseerd en gelegerd in ongezonde kazernes, bovendien werd in die tijd een aanval vanuit Engeland verwacht. Een centraal kamp zou een sneller te mobiliseren leger moeten opleveren.

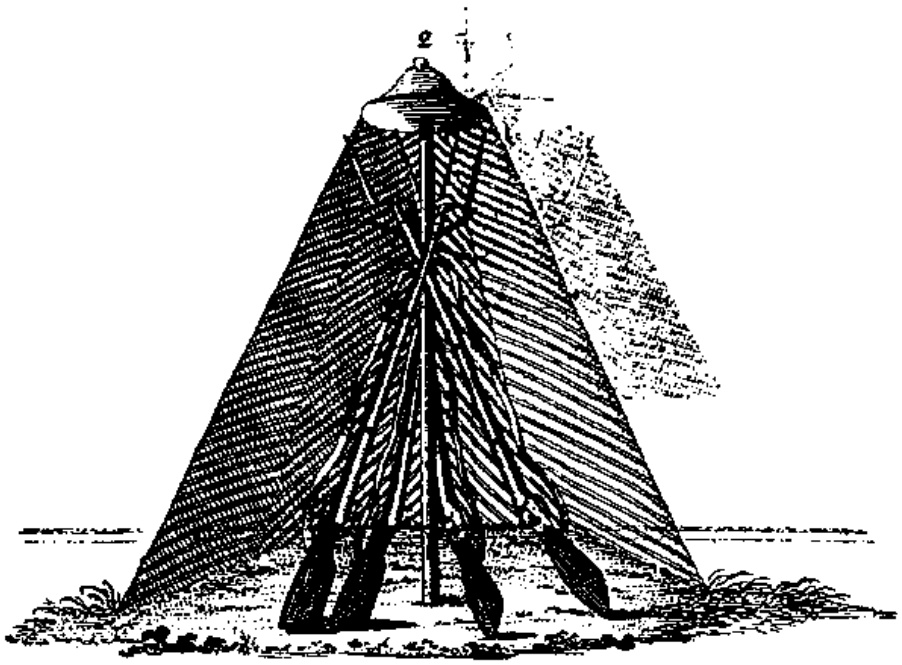
In de omgeving, nabij Zeist, waren in de 17e en 18e eeuw eerder militaire kampementen geweest. Het betrof tijdelijke kampementen in conflictsituaties en de kampen waren daarmee van een andere orde dan het door Marmont gewenste semipermanente oefenkamp.[24] De keuze van Marmont voor de omgeving van Zeist kwam voort uit de centrale positie en de ligging op de toen grotendeels boomloze Utrechtse Heuvelrug. Het gebied was destijds een grote heidevlakte. In het oefenkamp, ook wel 'Camp d'Utrecht' genoemd, werden drie divisies geplaatst, twee Franse en één Bataafse; in totaal circa 18.000 man.

Het kamp is binnen een maand opgericht en had een lengte van 3 km en een breedte van 0,5 km.[25] In opdracht van Marmont is een kaart vervaardigd waarop de indeling van het kamp is weergegeven; een uitsnede van deze kaart is te zien op afb. 2.3 (de kaart wordt hierna 'de kaart van Marmont' genoemd). Het onderzoeksgebied bevindt zich in het deel van het kamp waar de 'Première Division Troupes Françaises' gelegerd was. Het kamp was, zoals gebruikelijk in de 18e en 19e eeuw, hiërarchisch ingedeeld in langgerekte zones. Beginnend in het noordoosten gaat het om de volgende zones. Ten eerste was er een groot oefenterrein waar drie schansen waren opgeworpen. Tussen het oefenterrein en de zone waar de troepen gelegerd waren bevonden zich de latrines (zone 'R' op de kaart) en vervolgens een lege zone.
Verder richting het zuidwesten kwam men in het tentenkamp; ten eerste bestaand uit een rij wapententen (zone Q). De klokvormige wapententen met een rond grondplan hadden een relatief geringe diameter en dienden om geweren in op te slaan (afb. 2.4).

22 Blijdenstijn 2001.
23 Loenen 2008, 11.
24 Volkers 2006, 15-17.
25 Volkers 2006, 24.

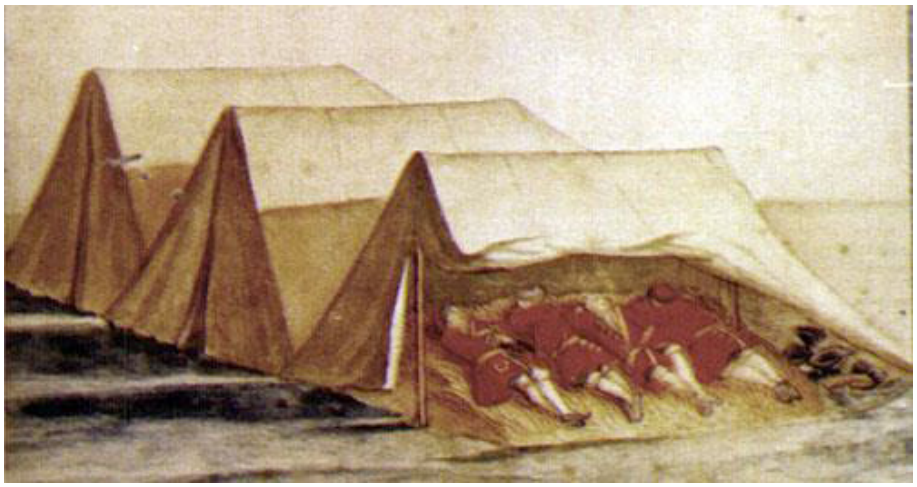

Afb. 2.3 De locatie van het plangebied geprojecteerd op de kaart van het legerkamp uit circa 1805.

Afb. 2.4 Doorsnede van een klokvormige wapentent. Uit: 'Was ist jedem Officier waehrend eines Feldzugs zu wissen noethig', Carlsruhe 1788.

Aangrenzend was de huisvesting van de troepen (zone P); de tenten waarin de soldaten sliepen zijn waarschijnlijk van het wigvormige standaardtype geweest, zoals dat gebruikt was in het Franse leger in de 18e en vroege 19e eeuw. In dergelijke tenten, met een rechthoekig grondplan en één halfrond uiteinde, sliepen doorgaans meerdere soldaten. Het halfronde uiteinde werd gebruikt om spullen op te slaan. De afmetingen van dergelijke tenten bedroegen circa 2,1 x 2,75/3,0 m, de hoogte bedroeg circa 1,8 m.[26]

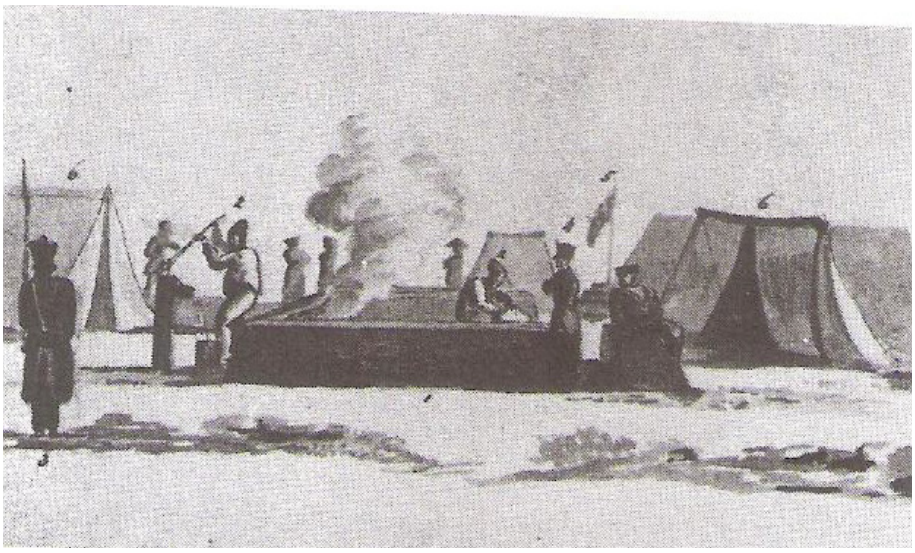

Afb 2.5 Standaard soldatentent met vier slapende soldaten met helemaal rechts hun hoeden. 'A Scene of the Camp on Hampden Green', 1731, schilder onbekend, collectie Scottish United Services Museum.

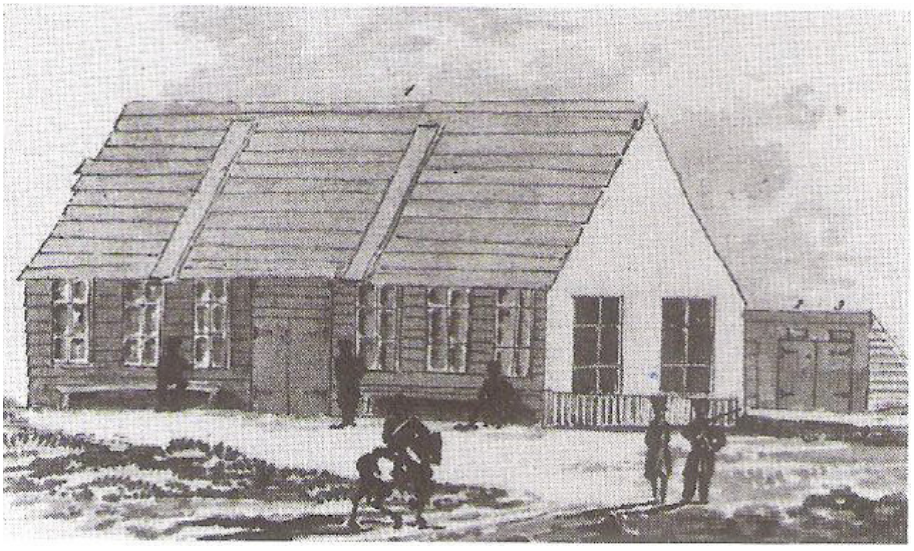
Ten zuiden van de soldatententen bevonden zich de waterputten (zone O), keukens (N) en een rij barakken (M). De keukens van legerkampen, ook wel kookgaten genoemd, hebben doorgaans een vierkant grondplan (afb. 2.6). Een beschrijving van een dergelijke structuur in het legerkamp van Oirschot uit omstreeks 1831 luidt: '*Nu volgden de keukens, bestaande in eene diepte met*

26 Reese 2014

een aarden wal omgeeven en een middenschot er tusschen, waarop een drietal balken of palen liggen, waaraan men de ketels door middels eener haak over het vuur hangt'.[27]
Op de kaart uit 1805 staat niet aangegeven voor wie de barakken bedoeld waren. Over het uiterlijk van soldatenbarakken in legerkampen is weinig bekend, de barakken waarvan afbeeldingen bestaan lijken niet al te lang te zijn geweest (afb. 2.7).

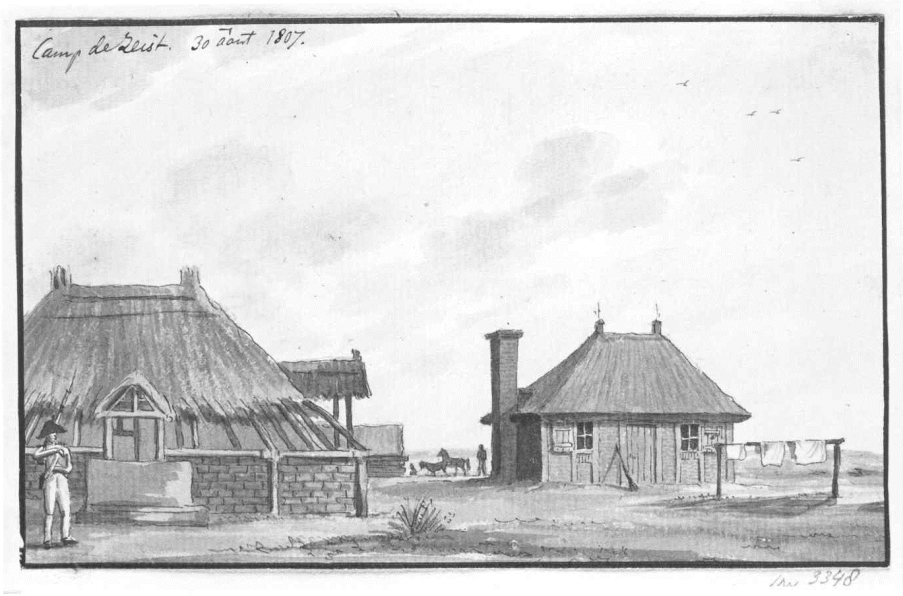

Afb. 2.6 Vierkante veldkeuken in de open lucht in het kamp te Rijen in 1831. Overgenomen uit Geerdink-Schaftenaar 2013.

Afb 2.7a Afbeelding van de kantine voor officieren in het kamp te Rijen in 1831. Hoewel deze afbeelding dateert van na de Napoleontische tijd geeft het een goed beeld van een barakachtige structuur zoals die bekend zijn uit 19e eeuwse legerplaatsen. Overgenomen uit Geerdink-Schaftenaar 2013.

27 De tiendaagse Veldtogt, H. G. Cannegieter, kapitein bij de Friesche mobiele schutterij

Afb 2.7 b Kamp van Austerlitz (barak, magazijn en waterput nabij de piramide, dus dit zijn niet de barakken uit het kamp zelf). Tekening Otto Howen, prentenkabinet RU-Leiden.

De officieren, oplopend in rang, verbleven ten zuiden van de genoemde barakken (in de zones I, K en L). Officieren beschikten over grotere vierkante tenten met een rechthoekig grondplan van diverse afmetingen. De hogere officieren gebruikten doorgaans tenten van het type marquee; een tent met een rechthoekig grondplan maar met twee halfronde uiteinden (afb. 2.8). Ook van dit type tent waren de afmetingen variabel. De afmetingen van de tent van generaal Marmont bedroegen circa 21 bij 6,8 m.[28] De afmetingen van een andere marquee bedroegen circa 4,3 x 3,0 m bij een hoogte van 2,5 m.[29]
Ten zuiden van de officieren bevond zich de zone voor de wasvrouwen (de 'blanchisseuses'; zone H). In een gebied dat zich vermoedelijk ten zuiden van het onderzoeksgebied bevindt, waren de zones van de legerstaf te vinden, waaronder het onderkomen van Marmont (zone A t/m G).

Het onderzoeksgebied zou volgens de projectie op afbeelding 2.3 de zone van de wapententen tot en met de zone van de wasvrouwen moeten bevatten (zones H t/m Q).

Afb 2.8 Marquee tent van generaal George Washington, gebruikt tijdens de Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog. Foto uit het begin van de 20e eeuw. Collectie Museum of the American Revolution, Philadelphia, Pennsylvania.

28 Loenen2008, 28.
29 Reese 2014.

Eén van de legeroefeningen in 1804 was de bouw van de Pyramide; een enorm aardwerk ten noordoosten van het onderzoeksgebied. Tijdens de winter van 1804/1805 was het kamp opgebroken. Volgens historische bronnen zijn in 1805, toen het kamp weer in gebruik werd genomen, de tenten (deels) vervangen door houten barakken.[30] Halverwege 1805 werd Marmont elders uitgezonden. Bij het legerkamp waren ondertussen drie handelsnederzettingen ontstaan, waarvan de meest oostelijke Bois-en-Ville was geheten. Het vertrek van het leger was dan ook een forse tegenslag voor de daar gevestigde handelsnederzettingen. Koning Lodewijk Napoleon toonde echter interesse en de nederzettingen kregen gezamenlijk stadsrechten.[31] Lodewijk noemde de stad Austerlitz, ter nagedachtenis aan de overwinning van zijn broer Napoleon in de slag bij Austerlitz in Moravië (in het huidige Tsjechië). In 1808 is het legerkamp nog korte tijd bezet geweest, maar daarna trad definitief het verval in.

In 1812 raakte Austerlitz zijn stadsrechten kwijt en werd het dorp bij de gemeente Zeist gevoegd. De bewoners van Austerlitz waren in grote armoede vervallen. Zonder de mogelijkheid om geld te verdienen aan de militairen en zonder de grote hoeveelheden mest die de soldaten en paarden opleverden, was het een moeilijk en armoedig bestaan op de arme zandgrond. Op de kadastrale minuut van omstreeks 1830 is het dorp Austerlitz zichtbaar, het legerkamp is afgebroken en rondom de bebouwing zijn percelen in gebruik als bouwland.[32] Ook het plangebied is rond die tijd in gebruik als bouwland. Op jongere kaarten is zichtbaar dat het plangebied niet bebouwd is geweest, maar in gebruik als bouwland of weide, totdat het oostelijk deel van het terrein door houthandel Bos in gebruik is genomen als opslag- en overslagplaats.

2.4 Onderzoeksvragen[33]

Het Franse kamp te Austerlitz is voor Nederland uniek wat betreft vorm, omvang en vooral datering. De legerkampen uit de Franse tijd staan opvallend genoeg niet vermeld in hoofdstuk 21 van de NOaA; Het rivierengebied in de middeleeuwen en vroegmoderne tijd.[34] In NOaA-hoofdstuk 22; de middeleeuwen en vroegmoderne tijd in Zuid-Nederland, wordt aangegeven dat te weinig onderzoek heeft plaatsgevonden naar militaire structuren uit recente tijd, zoals schansen en legerkampen uit de Franse tijd en de Belgische opstand. Verder wordt aangegeven dat dergelijk onderzoek wel zou moeten plaatsvinden. De sporadische onderzoeken naar dit soort elementen betreffen een proefsleuvenonderzoek te Austerlitz Gramserweg/Oude Postweg[35] en een opgraving te Haelen.[36] Daarnaast is door amateur-archeologen materiaal van een Frans legerkamp verzameld te Aalst-Waalre bij Eindhoven.[37]

Doelstelling

Het doel van inventariserend veldonderzoek (IVO) is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting, zoals geformuleerd in het bureau- en/of booronderzoek. Het gaat om gebieds- of vindplaatsgericht onderzoek door middel van waarnemingen in het veld, waarbij (extra) informatie wordt verkregen over bekende en/of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, de

30 Loenen 2008, 76-79.
31 Volkers 2006, 28.
32 Geraadpleegd via http://www.watwaswaar.nl.
33 Gebaseerd op de onderzoeksdoelstelling zoals geformuleerd in het Programma van Eisen, Torremans 2014.
34 http://archeologieinnederland.nl/noaa-hoofdstukken
35 Eimermann 2007.
36 Schutte 2006.
37 Van der Veen 2013.

aard, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden. Op basis van deze gegevens dient de verdere omgang met de archeologische waarden te worden bepaald.[38]

Vraagstelling

Het onderzoek biedt de kans om zowel de inrichting van het Franse Kamp te achterhalen maar ook om inzicht te krijgen in het dagelijks leven in een legerkamp gedurende het begin van de 19e eeuw. Voor het uitgevoerde onderzoek is een Programma van Eisen (PvE) opgesteld waarin de volgende onderzoeksvragen zijn geformuleerd:[39]
Voor een beantwoording op deze vragen zie bijlage 2.

Algemeen:

1. In hoeverre komt de aangetroffen bodemopbouw overeen met het booronderzoek van ArcheoPro en het door BAAC uitgevoerde proefsleuvenonderzoek? Is er sprake van verstoring van de natuurlijke ondergrond, en specifiek van herinrichtingswerkzaamheden ten behoeve van de aanleg van het kamp? Beschrijf de bodemopbouw met aandacht voor de overeenkomsten en verschillen met het bestaande onderzoek.
2. Wat is de relatie van de vindplaats(en) t.o.v. van de natuurlijke omgeving (landschappelijke context)? Specifiek: dit deel van het kamp lijkt te zijn aangelegd op een verhoging in de sandr-vlakte; hoe heeft men van het natuurlijke reliëf gebruik gemaakt bij de aanleg van het kamp?
Neem de resultaten van het vooronderzoek mee in de beantwoording van deze onderzoeksvraag.
3. Is er nog sprake van een min of meer intacte vondstlaag en zijn in deze laag en de hierboven liggende bouwvoor nog artefacten aanwezig die aanwijzingen kunnen geven over de locatie van specifieke activiteitenzones binnen het kamp?
4. Zijn er archeologische sporen aanwezig binnen het plangebied? Zo ja, wat is de exacte aard, omvang, datering, conservering en gaafheid van deze resten? Zijn de aangetroffen archeologische waarden (uitgesplitst in 1: 'vondstenlaag/ vondstenstrooiing' en 2: 'sporenlaag') behoudenswaardig?
5. Wat is de diepteligging van het sporenvlak?
6. Komen de aangetroffen archeologische resten overeen met de verwachting?
7. Zijn er ondanks de lage verwachting sporen uit de prehistorie aanwezig? Uit welke periode precies?
8. Is er sprake van meerdere sporenniveaus? Welke niveaus zijn aanwezig (denk hierbij bijvoorbeeld aan de herinrichting van tenten naar barakken)?
9. Wat valt aan de hand van de verspreiding van het vondstmateriaal te zeggen over functie en datering van de aangetroffen fenomenen?
10. Is er een significant verschil in vondsten uit de recente bouwvoor en de onderliggende laag, geven de vondsten uit de bouwvoor ook informatie over de indeling van het kamp?
11. Indien het onderzoek geen of categoraal beperkte (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) archeologische fenomenen oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven?
12. Op welke wijze dient de verdere omgang met de aanwezige archeologische waarden vorm gegeven te worden?

38 Torremans 2014.
39 Torremans 2014.

Specifiek Franse kamp:

13. Geeft het vondstverspreidingsbeeld een indicatie van de indeling van het kamp? Deze vraag dient te worden beantwoord voor: 1: de bouwvoor; 2: het daar onderliggende pakket; 3: het sporenniveau.
14. Is sprake van specifieke ambachtelijke zones? Zo ja, van welke ambachten zijn hier sprake? Zijn de verwachte smederijen aangetroffen?
15. In hoeverre komen de aangetroffen sporen en structuren overeen met de bekende projecties en het kaartbeeld van het legerkamp of moet dit meer als een ontwerpkaart worden gezien?
Neem de oriëntatie van de sporen en het door BAAC uitgevoerde onderzoek mee in de beantwoording van deze onderzoeksvraag en het kaartmateriaal.
16. Zijn er, zoals volgends de kaart van De Marmont aannemelijk is, waterputten aanwezig binnen het plangebied? Zo ja, hoe zijn deze opgebouwd, waarmee zijn ze opgevuld en afgedekt? Hoe diep zijn de waterputten?
17. Kan iets gezegd worden over de locatie en de constructie van de barakken op basis van het vondstmateriaal (verspreiding spijkers / bouwmateriaal)?
18. Hoe was de drainage van overtollig regenwater geregeld? (afwateringsgreppels?)
19. Is er sprake van houten barakken? Of zijn de onderkomens toch (deels) in steen opgebouwd geweest?
20. Zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van keukens? Is er sprake van een concentratie van keukenafval? Zo ja, kan de exacte locatie van eventuele keukens bepaald worden en hoe zien deze er uit?
21. Zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van latrines? Zijn deze geconcentreerd gelegen, of was dit iets dat per barak is aangelegd?
22. Is er sprake van wegverharding tussen de barakken? Hoe is deze opgebouwd?
23. Kan op basis van het vondstmateriaal de nationaliteit van de soldaten worden bepaald en is het mogelijk om de rang en het regiment te bepalen? (specifiek: door bijvoorbeeld regimentsnummers op uniformknopen). Op dit moment wijzen de gevonden knopen op de aanwezigheid van militairen van het 11e regiment d'infanterie de Ligne en de 104e demi-brigade d'infanterie de Ligne. Kan dit beeld worden versterkt of aangevuld?
24. Zijn er aanwijzingen voor de aanleg van het kamp (grondverbetering, egalisatie, etc.) en zijn daarbij oudere (prehistorische) resten verstoord geraakt? Bijvoorbeeld het aftoppen van het aanwezige reliëf (ruggen) waarbij het afgetopte bodemmateriaal in de droogdalen is gedeponeerd?
25. Zijn er sporen aanwezig uit de periode van de sloop en het hergebruiken van de bouwmaterialen, kort na het verlaten van het Franse Kamp, bijvoorbeeld in de vorm van uitbraaksleuven?
26. Zijn er archeologische resten te duiden die wijzen op een fysieke begrenzing van het kamp (greppels, heiningen, etc.), zo ja, welke? Indien heiningen worden aangetroffen: hoe verhouden deze zich ten opzichte wat in Haelen is aangetroffen?
27. Wat kan gezegd worden over het dagelijks leven in het kamp (op basis van onderzoek naar beerresten, afvalresten van maaltijden, persoonlijke uitrusting, eigendomsmerken op objecten e.d.)?
28. Hoe werd het landschap om het kamp gebruikt? Was er bijvoorbeeld naast heide lokaal sprake van de verbouw van groenten of andere gewassen?
29. Is er een begraafplaats aanwezig in het kamp?

2.5 Werkwijze

Veldwerk
Ten tijde van het hier beschreven onderzoek was het centrale deel van het plangebied beschikbaar (deelgebied 1a; zie afb. 1.1 en 2.9). Volgens het puttenplan moesten hier 22 proefsleuven aan worden gelegd van 4 x 25 m, met een noordoost-zuidwestelijke oriëntatie (in het Plan van Aanpak en de offerte was echter uitgegaan van 21 sleuven, oftewel 2100 m²; de benamingen proefsleuf, sleuf en put worden hierna door elkaar gebruikt). De putnummering volgt op de nummering van de al eerder aangelegde proefsleuven 1 t/m 4. Ter plekke bleken enkele sleuven echter net buiten het beschikbare terrein te vallen (put 5, 6, 19). Elders bleek een boom in de weg te staan (put 9), en moesten kleine delen van twee sleuven worden overgeslagen ter plekke van een hek (put 11 en 17). Eén sleuf werd iets verplaatst omdat op de geplande locatie een schuurtje had gestaan, waarvan werd vermoed dat in de fundering asbest was verwerkt (put 14).[40] Put 24 en 25 zijn verplaatst omdat ze anders door in gebruik zijnde tuinen met heggen, een schuurtje en hout-opslag moesten worden aangelegd. In totaal is een oppervlakte van 1950 m² onderzocht. De aanpassingen zijn in het veld besproken en akkoord bevonden in een overleg met de adviseur van de bevoegde overheid; P. de Boer van de Omgevingsdienst regio Utrecht.

De proefsleuven zijn aangelegd met een graafmachine met gladde bak, de bouwvoor werd in lagen van 5 tot 10 cm verdiept. Bij de aanleg van de proefsleuven is na iedere haal van de graafmachine intensief naar metalen voorwerpen gezocht met een metaaldetector. Met name de bouwvoor is laagsgewijs en zeer zorgvuldig, onderzocht op alle metaalsoorten, conform de expliciete eis uit het PvE. Zonder deze werkwijze, die afwijkt van de normale manier van aanleggen, was de hoeveelheid vondstmateriaal gering gebleven. Alle metaalvondsten zijn driedimensionaal ingemeten.

De proefsleuven zijn op één relevant sporenniveau aangelegd. De aangelegde vlakken zijn digitaal getekend met behulp van GPS en ze zijn beschreven. Tevens zijn hoogtematen van de vlakken en van het huidige maaiveld genomen. Van alle proefsleuven zijn twee profielstaten van 1 m breed getekend (analoog, schaal 1:20) en beschreven door een archeoloog en een fysisch geograaf. Het aantal profielstaten is hoger dan voorgeschreven in het PvE, maar dit was nodig om een goed overzicht te krijgen van de bodemkundige opbouw. Van de sporen is een selectie gecoupeerd om de vindplaats te kunnen waarderen. De coupes zijn getekend (analoog, schaal 1:20) en beschreven. Tijdens het onderzoek zijn geen relevante contexten aangetroffen die geschikt leken voor bemonstering voor 14C- en archeobotanisch onderzoek. Wel zijn op drie locaties OSL-monsters genomen ten behoeve van de datering van de natuurlijke ondergrond in relatie tot de aangetroffen sporen. Na afloop van het onderzoek zijn de sleuven dichtgegooid.

40 Uit aanvullend onderzoek is gebleken dat het hier niet om asbest gaat (mondelinge mededeling dhr. R. Kockelkoren (ODRU).

Afb 2.9 Puttenplan

Afb. 2.10 Impressie van het onderzoek.

Uitwerking

Na afronding van het veldwerk is een evaluatieverslag opgesteld.[41] Voor de uitwerking van het onderzoek zijn de sporen beschreven en geïnterpreteerd. In totaal zijn 516 spoornummers uitgegeven.[42] Van deze nummers zijn ook enkele gebruikt voor administratieve doeleinden en om de natuurlijke ondergrond (s700), de bouwvoor (s900), recente sporen (s999) of een natuurlijk spoor (s998) aan te duiden bijvoorbeeld. Het spoornummer wordt voorafgegaan aan het putnummer; zo heeft de natuurlijke ondergrond in put 12 spoornummer 12700. De sporen worden in de navolgende tekst aangeduid met de aard spoor en het spoornummer, bijvoorbeeld kuil 5009. De sporen zijn terug te vinden in de sporenlijst in bijlage 3.

Tijdens de uitwerking zijn de vondsten gedetermineerd en voor zover mogelijk gedateerd. De lijst met alle vondsten is terug te vinden in bijlage 5. De determinatietabellen van de fragmenten aardewerk, glas en metaal bevinden zich in de bijlagen 6, 7 en 8. In de verspreidingskaarten zijn ook de vondsten van het proefsleuvenonderzoek uit 2014 meegenomen. Voor een beschrijving van het vondstmateriaal en de sporen uit proefsleuf 1 tot en met 4 wordt verwezen naar Veenstra 2014.

In overleg met de bevoegde overheid is besloten om één OSL monster (vnr. 258, werkput 15, profiel 1) afkomstig uit een stuifzandpakket te laten dateren. Datering van dit stuifzandpakket geeft inzicht in de datering van de karrensporen/landwegen en het gebruik-uiterlijk van het landschap van voor de inrichting van het legerkamp. Aangezien de uitslag van een gemiddeld OSL monster meer dan een jaar duurt kan de uitslag niet meegenomen worden in dit rapport en deze zal apart worden gerapporteerd.

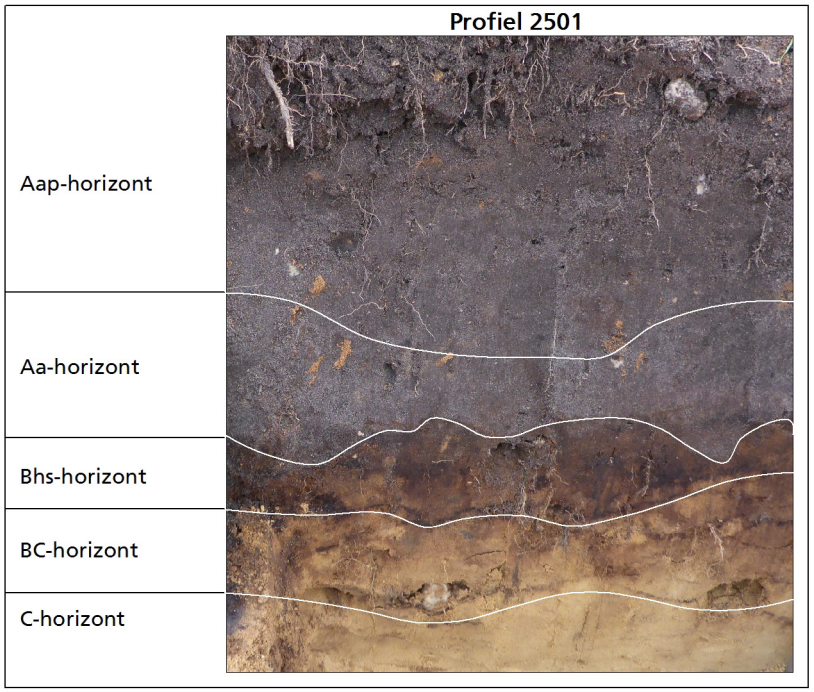
41 Mooren/ Cleijne 2014.

42 Tijdens het vooronderzoek van de proefsleuven 1 t/m 4 in 2014 zijn in totaal 30 sporen gevonden. Het totaal aantal sporen in deelgebied 1A komt daarmee op 564 stuks. Voor een beschrijving van de sporen in de proefsleuven 1 t/m 4 wordt verwezen naar Veenstra 2014.

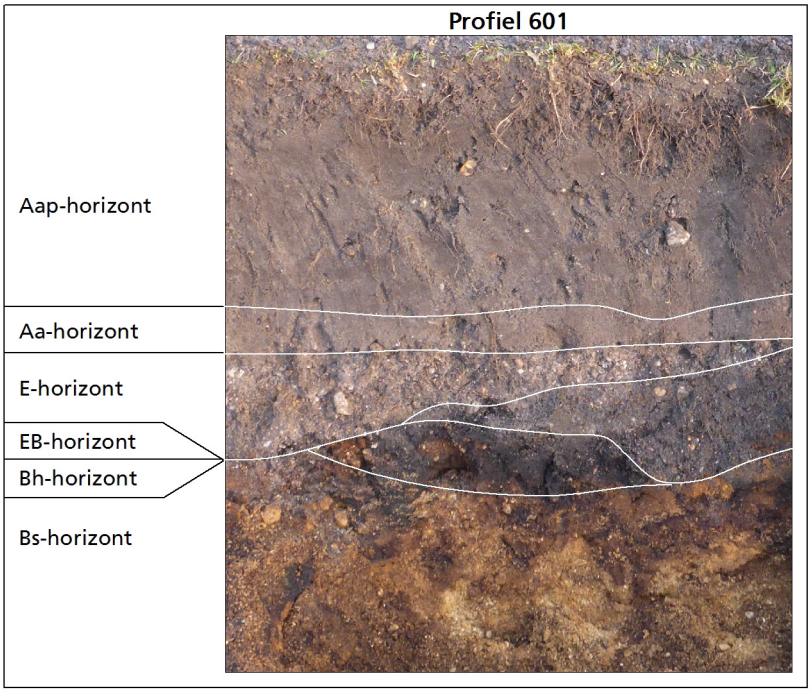
3 Resultaten

3.1 Bodemopbouw

De bodem wordt in vrijwel het gehele plangebied gekenmerkt door een 30 tot 50 cm dik cultuurdek, dat vaak is opgebouwd uit twee lagen; een Aap-horizont (de huidige bouwvoor) en een Aa-horizont. Aan de basis van de Aa-horizont zijn in de meeste profielen spitsporen waargenomen. Bovendien bevat deze horizont veel loodzand. Dit doet vermoeden dat deze laag is ontstaan door verploeging van een podzolprofiel met E-horizont en/of door ophoging met loodzandhoudende plaggen. Direct onder het cultuurdek bevinden zich langs de randen van het plangebied puinwaaierafzettingen, waarin een podzolprofiel is ontwikkeld. Aangezien de aard van het moedermateriaal sterk varieert, zowel qua mediaan (sterk van matig grof zand tot grind met plaatselijk stenen) als qua siltgehalte (zwak siltig tot sterk siltig), heeft het podzolprofiel ook een variabel karakter; vergelijk afb 3.1 (profiel 2501; zwak siltig, matig grof zand met bijmenging van grind) met afb. 3.2 (profiel 601; zwak zandig grind).

Afb.3.1 Profiel 2501.

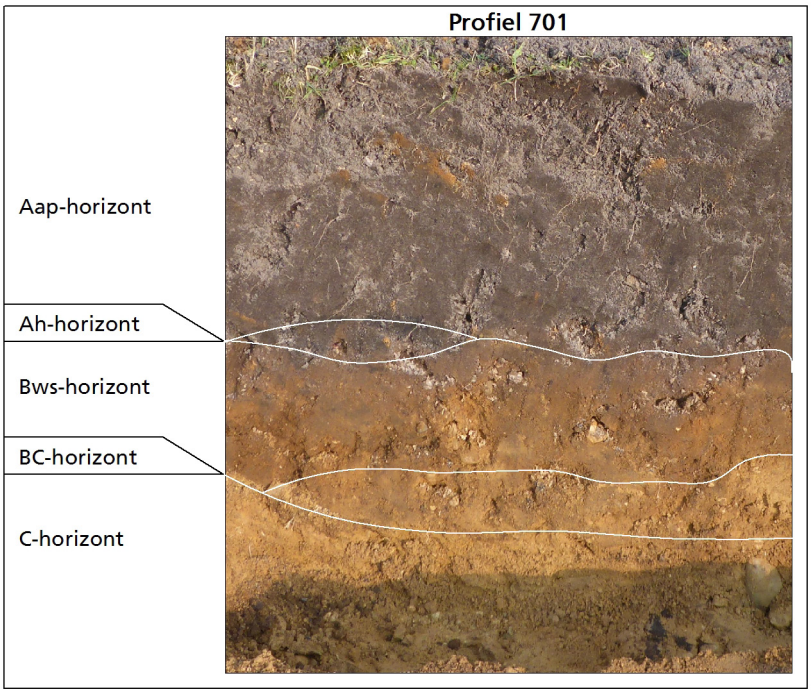

Afb 3.2 Profiel 601.

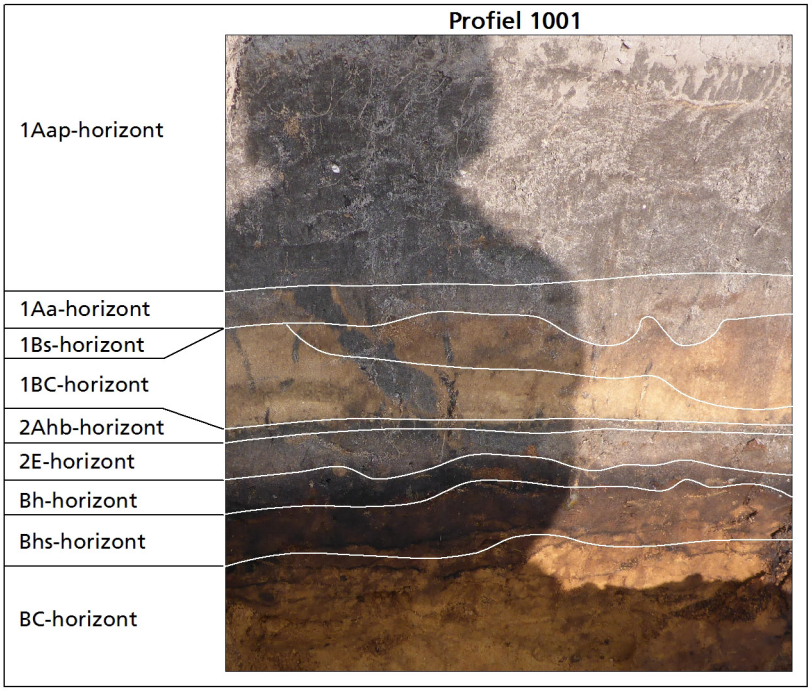
Op de meeste plekken in het plangebied is sprake van een goed ontwikkelde haarpodzol. Deze bodem bestaat in het centrale deel van het plangebied uit een maximaal 6 cm dikke, sterk humeuze donkergrijze Ah-horizont, gevolgd door een maximaal 10 cm dikke (licht)grijze E-horizont, een maximaal 10 cm dikke, sterk humeuze, zwartbruine Bh-horizont met daaronder een 10 tot 30 cm dikke roodbruine tot oranjebruine B(h)s-horizont, die geleidelijk overgaat in de gele C-horizont (zie profiel 601 en 1001). Langs de randen van het plangebied is de top van dit podzolprofiel (A- en E-horizont; zie profiel 2501) door verploeging in het cultuurdek opgenomen. In het westelijke deel van het plangebied bevinden zich twee zones waar iets siltigere gronden voorkomen (matig tot sterk siltig, zeer grof zand met bijmenging van grind). In dit moedermateriaal heeft zich een holtpodzol (zie afb. 3.3; profiel 701) ontwikkeld, die bestaat uit een 5 cm dikke, sterk humeuze, donkergrijze Ah-horizont, een 25 cm dikke, zwak humeuze, bruine Bws-horizont, die geleidelijk overgaat in de gele C-horizont.

De intactheid van de bodem in het centrale deel van het plangebied wordt veroorzaakt door de aanwezigheid van een langgerekte, noordnoordoost-zuidzuidwest georiënteerde zone waar de bodem is afgedekt met een maximaal 30 cm dik pakket goed gesorteerd, matig siltig, matig fijn zand. Dit zandlichaam is gezien de goede sortering en het voorkomen van microgelaagdheid met licht 'vuile' (oftewel licht humeuze) laagjes eolisch afgezet. Deze vuilgrijze laagjes zijn afkomstig van meeverstoven bodems. Aan de randen van dit gebied bevindt zich in dit zandpakket een goed ontwikkeld, maar zeer dun podzolprofiel (maximaal 20 cm). Plaatselijk is het profiel nog helemaal compleet aanwezig (bijvoorbeeld in profiel 1602), maar op de meeste plaatsen is het podzolprofiel in meer of mindere mate afgetopt (zie afb. 3.4; profiel 1001). In het centrale deel van het zandlichaam (profiel 1501, 1502, 1002, 1401, 1402, 901, 801 en 702) is het podzolprofiel zelfs tot in de C-horizont afgetopt. Het zandpakket zal het

dikst zijn geweest ter hoogte van profiel 1002 en 1501. Hier is de C-horizont niet beïnvloed door bodemprocessen en nog de typische gelaagdheid met licht humeuze laagjes zichtbaar (zie afb. 3.5; profiel 1002). De podzol ontbreekt hier geheel, waaruit is af te leiden dat het stuifzandkopje vermoedelijk 20 à 30 cm is afgetopt. Het stuifzandpakket zal derhalve vermoedelijk 40 à 60 cm dik zijn geweest.

Afb. 3.3 Profiel 701.

Afb. 3.4 Profiel 1001

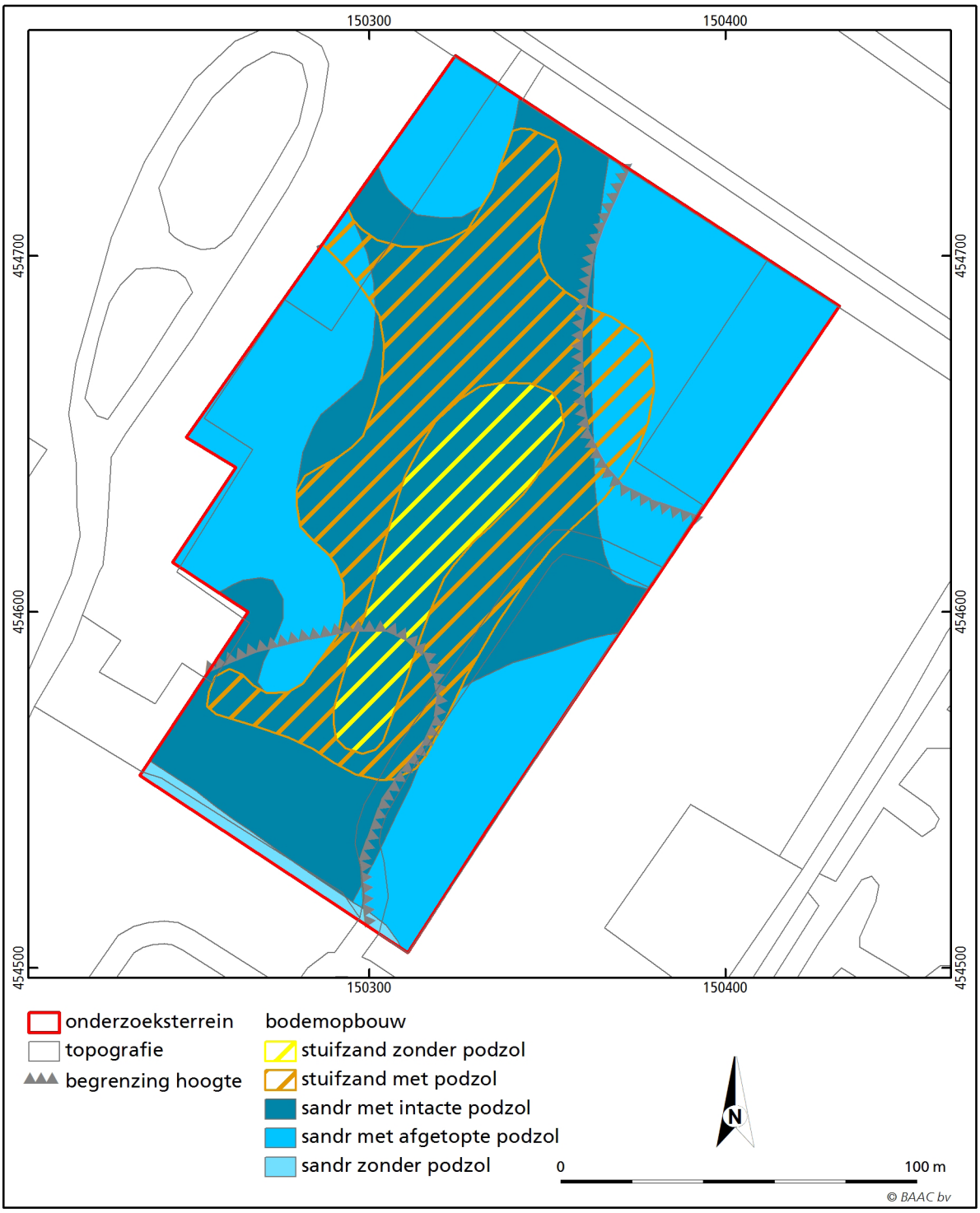
Afb. 3.5 Profiel 1002.

De ouderdom van het stuifzand is niet bekend. In het Holoceen vond podzolisering pas grootschalig plaats vanaf het laat-neolithicum plaats, door ontbossing en verschraling van de vegetatie. Pas in de midden-bronstijd was de podzolisering dermate gevorderd, dat hier door goed ontwikkelde (humus)podzolbodems waren ontstaan.[43] Gezien het goed ontwikkelde humuspodzolprofiel in de grofzandige afzettingen, zal deze vermoedelijk pas ná de bronstijd zijn afgedekt. Hoewel het podzolprofiel in het stuifzand goed is ontwikkeld, is het wel een zeer dunne en dus relatief jonge bodem. De aanwezige sporen doorsnijden grotendeels het stuifzandpakket. Op enkele plekken zijn er echter karrensporen onder het stuifzand aangetroffen. Vermoedelijk is het stuifzand tussen de bronstijd en de nieuwe tijd afgezet. De karrensporen wijzen echter eerder op een datering in de late middeleeuwen of nieuwe tijd.

De top van de natuurlijke bodem heeft een zogenaamd zadelvormig verloop. In het zuidwestelijke en noordoostelijke deel van het plangebied bevindt zich een hoogte waarvan de hoogte van de natuurlijke bodem varieert tussen 16,9 en 17,5 m +NAP. De top van de bodem in het tussengelegen gebied ligt op een hoogte van circa 16,6-16,7 m +NAP. Van hieruit helt de natuurlijke bodem in zowel noordwestelijke als in zuidoostelijke richting af naar circa 15,9 m +NAP. Dit hoogteverloop is, in afgezwakte vorm, ook zichtbaar aan het maaiveld (zie afb. 2.2).

Samengevat maakt het plangebied deel uit van een puinwaaier aan de voet van de Utrechtse Heuvelrug, die aan het einde van het Saalien en in het Weichselien is ontstaan (zie afb 3.6). Als gevolg hiervan bestaat de ondergrond van het plangebied uit zeer heterogene afzettingen, die zowel verticaal als horizontaal

43 Bij onderzoek naar grafheuvels zijn pas in grafheuvels uit de midden-bronstijd plaggen met podzolresten herkenbaar (Drenth/Lohof 2005).

Afb. 3.6 De bodemopbouw binnen het onderzoeksgebied.

sterk van karakter kunnen wisselen van zwak siltig matig fijn zand tot zwak zandig grind. Vanaf het begin van het Holoceen, maar vermoedelijk met name vanaf het laat neolithicum heeft zich in deze afzettingen een haarpodzol ontwikkeld. Op enkele plaatsen in het westelijke deel van het plangebied zijn de sedimenten lemiger en is er sprake van een holtpodzol. Als gevolg van ontbossing, overbeweiding en afplagging zijn de dekzandgebieden aan de voet van de stuwwal na verloop van tijd, vermoedelijk tussen de bronstijd en de nieuwe tijd, gaan verstuiven. Het zand, dat overwegend bestaat uit goed gesorteerd, zwak siltig, matig fijn zand met licht 'vuile' laagjes, heeft zich in het centrale deel tussen twee hoogtes opgehoopt. In deze afzettingen heeft zich vervolgens opnieuw een haarpodzolprofiel ontwikkeld. De aanwezigheid van stuifzand in het centrale deel van het plangebied betekent dat er potentieel twee archeologische niveaus zijn: de stuifzandafzettingen en de puinwaaierafzettingen.

Bij de aanleg van het kamp in 1804 zal de stuifzandduin in het plangebied mogelijk zijn geëgaliseerd, aangezien in het centrale deel van de duin geen restanten van een podzolprofiel meer aanwezig zijn. Toen het gebied vervolgens in gebruik is genomen als bouwland, is de top van de bodem in het cultuurdek opgenomen. Aan de basis van het cultuurdek zijn nog spitsporen te herkennen. Als gevolg van bemesting met plaggen is vervolgens een 30 tot 50 cm dik cultuurdek ontstaan. Mogelijk is het dikke cultuurdek plaatselijk ook bewust opgebracht om de ploeg buiten het bereik van de vaak zeer grofkorrelige, en daardoor slecht te bewerken, bodem te brengen.

3.2 Sporen en structuren

Inleiding (zie bijlagen 3, 4 en 9)
Tijdens het onderzoek zijn 516 spoornummers uitgegeven (zie afb. 3.7). Volgens het PvE zouden de meeste aan te treffen sporen en structuren betrekking hebben op het legerkamp; houten of stenen barakken, grondsproren van tenten, waterputten, latrines, omwalling of ómgrachting; greppels, (afval) kuilen, paalkuilen, paden en omheiningen. Het zuidelijk deel van deelgebied 1A had de grootste verwachting op het vookomen van sporen van het Franse kamp. De sleuven zijn dusdanig geprojecteerd dat eventuele structuren (barakken) schuin aangesneden worden in het vlak en daardoor eerder zouden worden herkend.

Met uitzondering van het uiterste noorden en zuiden kenmerkt het onderzoekgebied zich door een hoge spoordichtheid. In tegensteling tot de verwachting bleek dat in het uiterste zuiden (proefsleuven 5 t/m 8) en met name het uiterste noorden van het onderzoeksgebied, (proefsleuven 18 en 22) weinig sporen aanwezig waren.
De grote hoeveelheid sporen, in combinatie met de geringe breedte van de sleuven zorgde ervoor dat eventuele (houten) barakken niet herkend zijn, hooguit kunnen zones met veel paalsporen en rijen paalsporen onderscheiden worden. Het geringe aantal bakstenen (bouwkeramiek) dat tijdens het onderzoek is geborgen wijst er op dat stenen barakken, of barakken op stenen

funderingen in dit deel van het kamp zeer waarschijnlijk ontbreken. Latrines en waterputten zijn niet aangetroffen. De zone met latrines bevond zich naar alle waarschijnlijkheid ten noorden van het onderzoeksgebied. Waterputten zouden daarentegen wel aangetroffen kunnen worden binnen het onderzoeksgebied.

De sporen kenmerken zich door een duidelijke begrenzing in de insnijding en door een gebrokte vulling afkomstig van de verschillende bodemhorizonten (A, E, B, B/C en C horizont). De vullingen bevatten bijna nooit houtskool en (afval) materiaal komt slechts sporadisch voor. Een aantal sporen oversnijden elkaar waaruit blijkt dat sprake kan zijn van een fasering .Hieronder worden de sporen per aard nader besproken waarna ingegaan wordt op herkenbare structuren.

aard spoor	aantal
bouwvoor	1
greppel	31
kuil	154
karrenspoor	9
natuurlijke laag	34
paalspoor	241
recent	22
spitspoor	1
natuurlijke verstoring	23
totaal	516

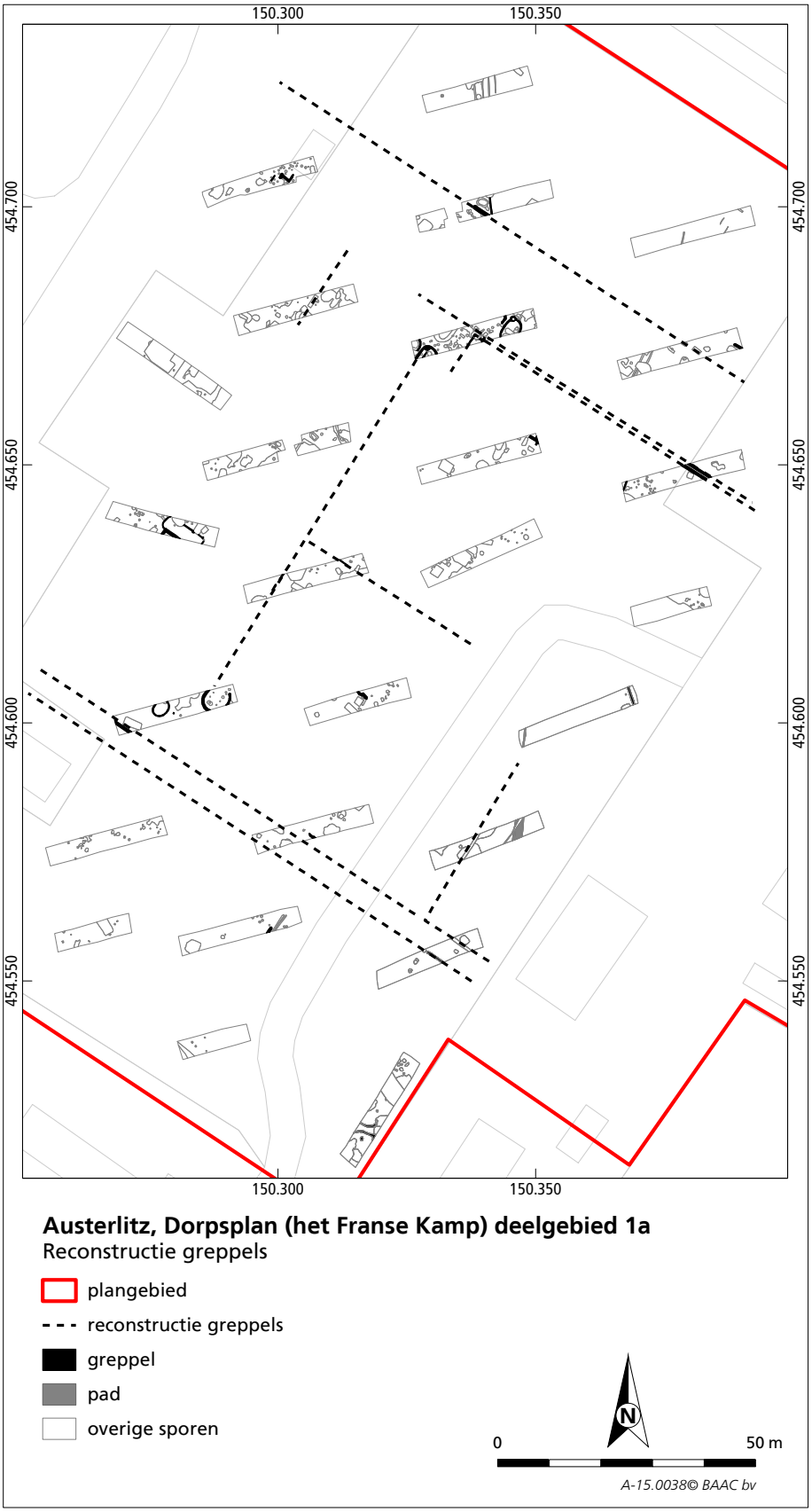
Afb. 3.7 Sporenoverzicht.

Perceel- en bermgreppels

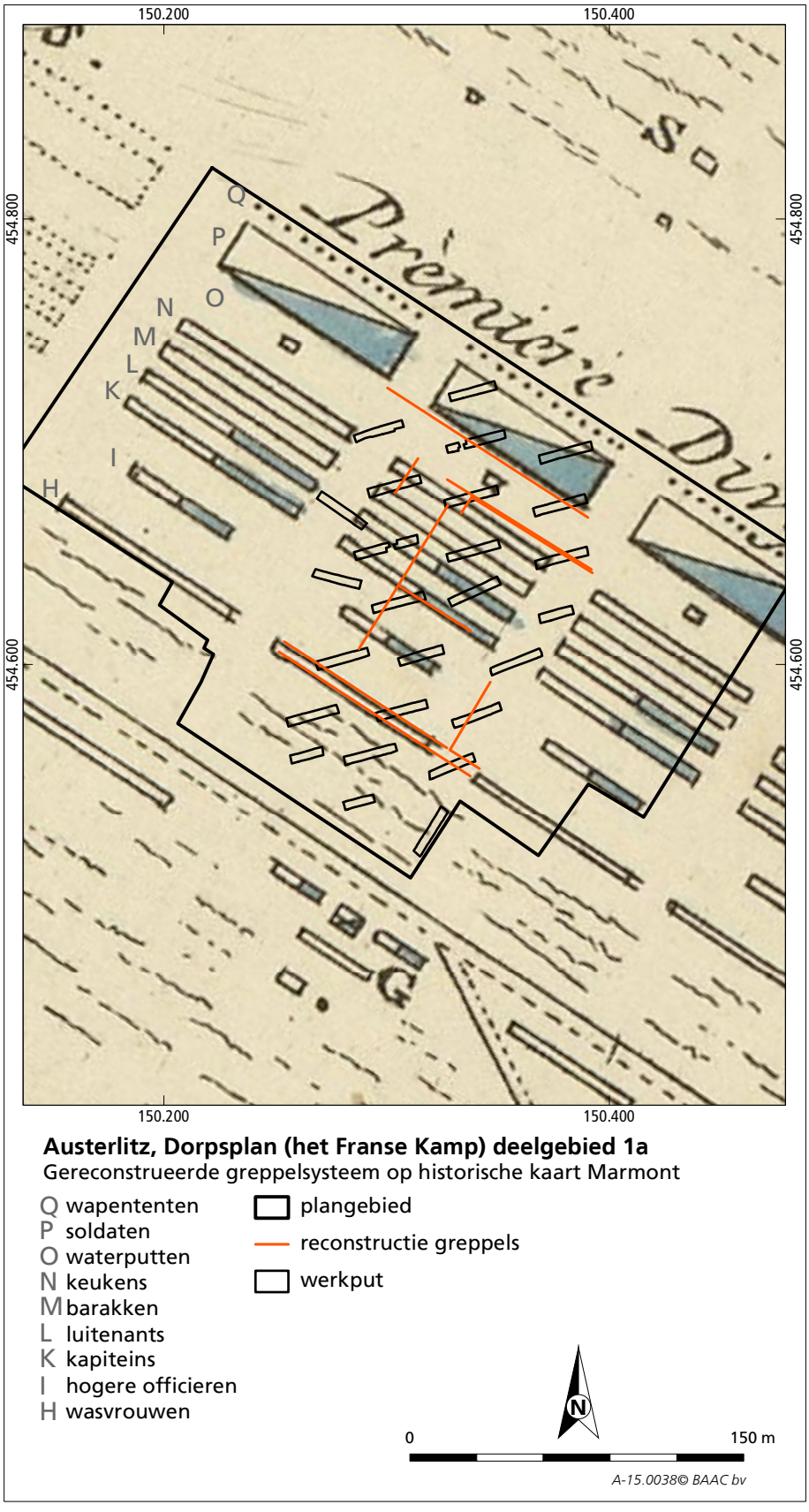
Tijdens het onderzoek zijn rechtdoorlopende greppels aangetroffen, waarvan een aantal in meerdere putten doorloopt (s16062/10018 en s 26001/ greppelsysteem in wp 3)[44]. Deze greppels worden geïnterpreteerd als perceels- en bermgreppels. Deze greppels in werkput 20 en 26 hebben een breedte van 50 tot 55 cm, de breedte van de greppel in proefsleuf bedraagt 1,2 m. Over de diepte van de greppels is weinig bekend omdat slechts selectief gecoupeerd is. In proefsleuf 20 varieert deze van 8 tot 14 cm. Op afbeelding 3.8 zijn de greppels geëxtrapoleerd en op afbeelding 3.9 is aan deze extrapolatie de kaart van Marmont toegevoegd. Hieruit blijkt dat de oriëntatie van de greppels overeenkomt met die van de structuur van het kamp. De noordoost-zuidwest lopende greppels komen zelfs overeen met begrenzingen van diverse zones.

Tentgreppels

Een bijzondere categorie greppels betreft enkele ovale en cirkelvormige greppelstructuren. De greppels zijn enkele decimeters breed, ovaalvormig in doorsnede en enkele centimeters tot tientallen centimeters diep (s16066, s16059, s16013, s25002/25010, 26003, s26007; zie afb. 3.12).
De opvallende vorm van de greppels komt redelijk overeen met de afmetingen van tenten en zijn om deze reden geïnterpreteerd als tentgreppels, die dienden als afwateringsgreppels rond tenten. Binnen sommige van deze structuren zijn paalsporen aanwezig, maar elders ontbreken deze. Aangezien tentpalen doorgaans niet ingegraven worden, zijn de paalsporen binnen de greppels waarschijnlijk niet gelijktijdig. De tentgreppels, zeven stuks in totaal, zijn waargenomen in de proefsleuven 16, 25 en 26. De diameter van de ovaal- tot

Afb. 3.8 Reconstructie van het greppelsysteem binnen het kamp.

Afb. 3.9 Gereconstrueerd greppelsysteem in combinatie met de kaart van Marmont uit circa 1805.De letters verwijzen naar de legenda zoals afgebeeld op de historische kaart.

cirkelvormige greppels is variabel; 8,8 x 2,8 m, 3,0 x 4,8 m, 2,8 x 3,7 m en 5,1 x 5,2 m. De omvang van de tentgreppel s26003 in proefsleuf 26 met afmetingen van circa 2 x 3 m lijkt te wijzen op standaard soldatentent, maar de langgerekt ovale greppel in proefsleuf 25 (s25002, s25003, s25004, s25006, s25010) met afmetingen van circa 8,8 x 2,8 m lijkt te horen bij een type marquee tent, ofwel een officierstent.[45]

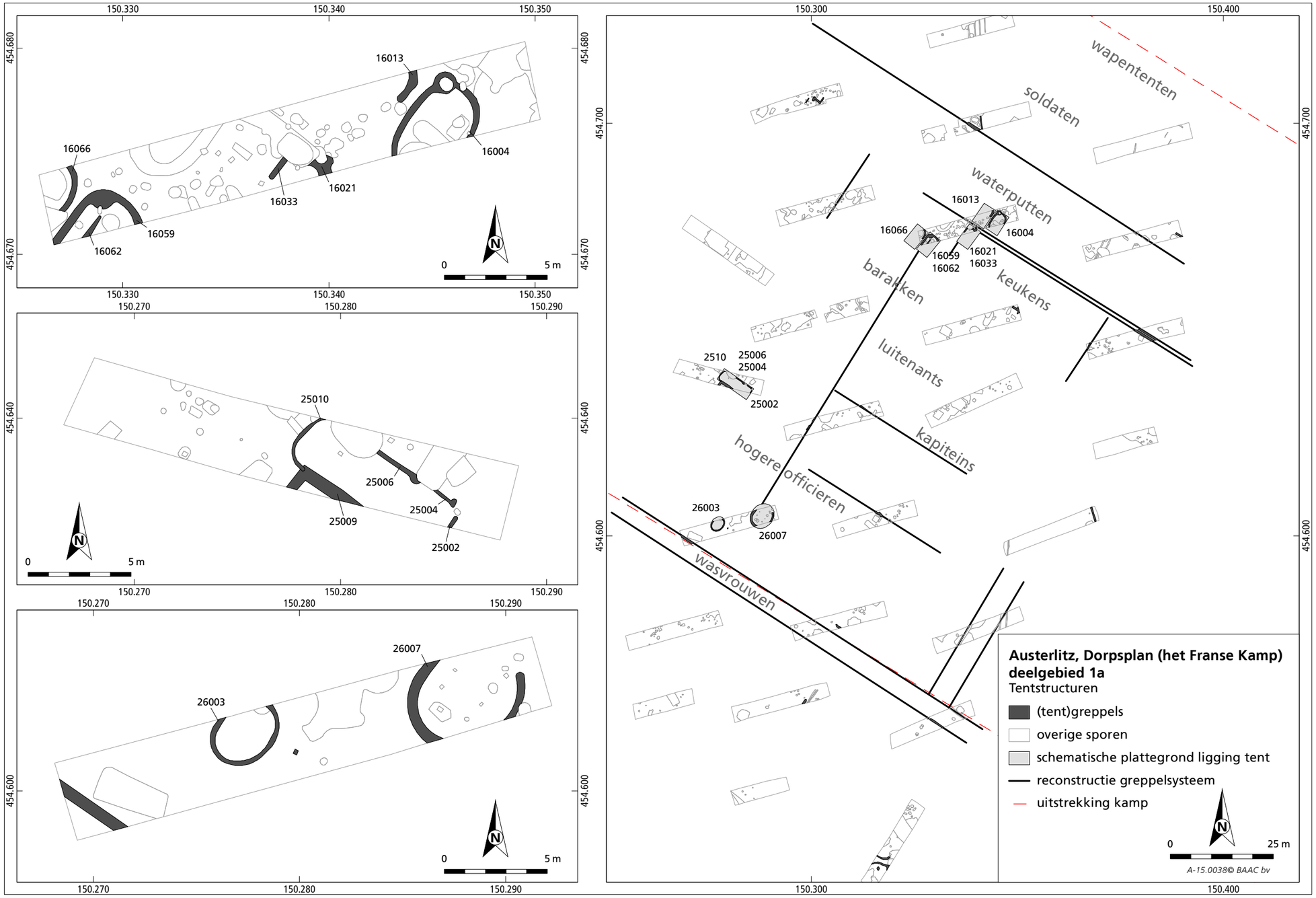
Afb. 3.10 Proefsleuf 26, met op de voorgrond een tentgreppel. Foto richting het westen.

Afb. 3.11 Coupe paalspoor s10020 met de kenmerkende gebrokte vulling afkomstig uit de verschillende horizonten.

44 Tijdens het proefsleuven-onderzoek in 2013 zijn een aantal greppels in werkput 3 als recent geïnterpreteerd. Een duidelijke reden voor deze datering ontbreekt echter.

45 Spoor 16045 en s16046 zouden eventueel ook de resten van een tentcirkel kunnen zijn. Aangezien s16046, gelegen binnen 16045 een diepte had van 25 cm is het geheel geïnterpreteerd als kuil.

Afb. 3.11 Tentgreppels

De tentgreppels in proefsleuf 16 zijn op de kaart van Marmont gelegen ter hoogte van de zone van de keukens (zone N), de tentgreppel in proefsleuf 25 is gelegen in de zone tussen de kapiteins (K) en de hogere officieren (I). De tentgreppels in werkput 26 bevinden zich in de zone tussen de hogere officieren (I) en de wasvrouwen (H). Uit dit alles blijkt dat de ligging van de tentgreppels niet overeenkomt met de geprojecteerde kaart uit 1805. Mogelijk klopt de interpretatie van de sporen niet, of is de projectie van de kaart niet geheel correct. Het is ook mogelijk dat de greppels zijn gegraven tijdens een andere fase van het kamp dan is aangegeven op de kaart van Marmont.

Paalsporen

In totaal zijn 241 paalsporen aangetroffen, verdeeld over het gehele onderzoeksgebied (afb. 3.11). Opvallend is dat de meeste paalsporen zijn aangetroffen in het centrale deel van het onderzoeksgebied (proefsleuven 9,10, 11, 13, 14, 16, 25). Naar de randen van het onderzoeksgebied wordt het aantal paalsporen geringer. Met name in het noorden, waar waarschijnlijk troepen gelegerd waren (zone P), is het aantal paalsporen gering.
De diepte van de paalsporen varieert van 4 tot 58 cm. De oriëntatie van enkele rijen paalsporen, zoals bijvoorbeeld in de proefsleuven 9 (s9005 t/m s9010), 14 (s14006 t/m 14010), 23 (s23009 t/m s23013), 25 (s25019-s25021, s25023, s25025) en 26 (s26010, s26012, s26013, s26015, s26016, s26017) komt duidelijk overeen met de oriëntatie van het legerkamp.[46] De paalsporen kunnen deel hebben uitgemaakt van barakken en misschien ook tentstructuren maar met zekerheid kan dit niet gesteld worden. Herkenbare structuren, (lengte en breedte) zijn in ieder geval niet aangetroffen. Opvallend is dat concentraties paalsporen ook voorkomen in die delen van het kamp waar volgens de geprojecteerde kaart uit 1805 (afb 3.10) eigenlijk geen structuren verwacht worden. Misschien klopt de projectie niet maar daarnaast moet rekening worden gehouden met verschillende bouwfasen, de kaart uit 1805 is immers een momentopname.

Kuilen

Het aantal kuilen bedraagt 154. De diepte van de kuilen varieert van 8 cm tot 180 cm, de meeste kuilen zijn echter 50 tot 100 cm diep. De vulling (gebrokt zand) onderscheidt zich niet van die van de paalkuilen, en omdat vondstmateriaal schaars is lijkt een functie als afvalkuil dan ook niet aannemelijk. Slechts in incidentele gevallen zijn vondsten in de kuilen gedaan zoals een kanonskogel (vnr. 143) of een gamelle (vnr.239). Een functie als latrine is eveneens onwaarschijnlijk, aangezien een beervulling ontbreekt, daarnaast mag verwacht worden dat de meeste latrines ten noorden van het onderzoeksgebied zijn aangelegd. Waarom zoveel kuilen zijn gegraven is onbekend.

Karrensporen

In totaal zijn 9 spoornummers uitgereikt aan karrensporen. De breedte van het karrenspoor, ofwel de asbreedte in proefsleuf 21 bedraagt circa 1,3 m (s21012 en s21010). Uit het onderzoek is gebleken dat de karrensporen in het noorden van het onderzoeksgebied (proefsleuven 17, 18, 21, 22) dateren van vóór de aanleg van het Franse kamp. Deze karrensporen worden overdekt door een stuifzandpakket met in de top daarvan bodemvorming dat op enige ouderdom

46 Zie digitale bijlage 9 ASK.

wijst. De datering van een OSL monsters afkomstig uit het bovengelegen stuifzandpakket zal in de toekomst inzicht bieden in de datering van deze landwegen. Voor zover bekend zijn geen karrensporen aangetroffen die horen bij de fase van het Napoleontische kamp.

Afb. 3.13 Karrensporen in proefsleuf 21. Foto richting het westen.

Spitsporen

In proefsleuf 19 zijn talloze spitsporen aangetroffen (s19003; een verzamelnummer) De sporen hebben een vulling van grijs zand met kleine brokjes B-horizont. Het is onbekend of deze spitsporen gemaakt zijn tijdens de aanleg van het kamp, bijvoorbeeld ter egalisatie, of dat ze dateren van na de opheffing daarvan. In dat laatste geval wijzen ze op de ontginning van het terrein voor landbouwdoeleinden.

Recente sporen en natuurlijke verstoringen

In proefsleuf 12, 18, 23 en 24, bevinden zich recente sporen. Met recent wordt bedoeld dat de sporen dateren uit de 20e eeuw. In de sporen werd recent afvalmateriaal aangetroffen (plastic, beton e.d.) In het uiterste zuiden van het onderzoeksgebied bevinden zich mogelijk enkele kuilen die in verband kunnen worden gebracht met kleinschalige grindwinning in de 20e eeuw. De natuurlijke ondergrond in dit deel van het onderzoeksgebied bestaat voor een groot deel uit grind dat onder andere gebruikt werd voor de verharding van huiserven (mondelinge mededeling buurtbewoner). Behalve recente sporen werden ook 23 natuurlijke verstoringen aangetroffen waaronder diergangen en boomvallen. De hoeveelheid en de grootte van de recente verstoringen is gering te noemen en niet van invloed op een reconstructie van de ligging en aard het legerkamp.

3.3 Vondsten en monstername

Tijdens het onderzoek zijn 224 vondstnummers uitgedeeld (de nummers lopen van 46 t/m 269; de nummering volgt op de in de proefsleuven 1 t/m 4 uitgegeven nummers). Deze vondstnummers hebben in totaal 392 vondsten opgeleverd, onder te verdelen in aardewerk, bouwkeramiek, glas, metaal en drie monsters (zie bijlage 5).[47]
Binnen het plangebied is geen sprake van een afzonderlijke vondstlaag. De meeste vondsten zijn afkomstig uit de humeuze akkerlaag, daarnaast zijn in meerdere sporen metaalvondsten, glas, bouwkeramiek en aardewerk aangetroffen. Tijdens het veldwerk is de bouwvoor zorgvuldig onderzocht op alle soorten vondsten; de bouwvoor bevat weliswaar verploegd vondstmateriaal, maar de verwachting is dat dit niet ver van het oorspronkelijke spoor/ van de oorspronkelijke locatie terecht is gekomen. Zo kan het materiaal inzicht geven in de indeling van het kamp. Bepaalde typen vondstmateriaal zoals bouwkeramiek en spijkers kunnen aanwijzingen leveren over het type onderkomens van de troepen, zoals tenten of houten danwel bakstenen barakken. Het metaal kan inzicht geven in bepaalde bezigheden in het kamp en in de indeling van het kamp; bijvoorbeeld geven regimentknopen mogelijk aan waar welk onderdeel gelegerd was. Het aardewerk en het glas kan aanwijzingen leveren over de locatie van de keukens. Daarnaast dient het vondstmateriaal om inzicht te verkrijgen in het dagelijks leven in een legerkamp aan het begin van de 19e eeuw. Hieronder worden de diverse vondstcategorieën apart beschreven.

3.3.1 Aardewerk en bouwkeramiek
A.C. van de Venne

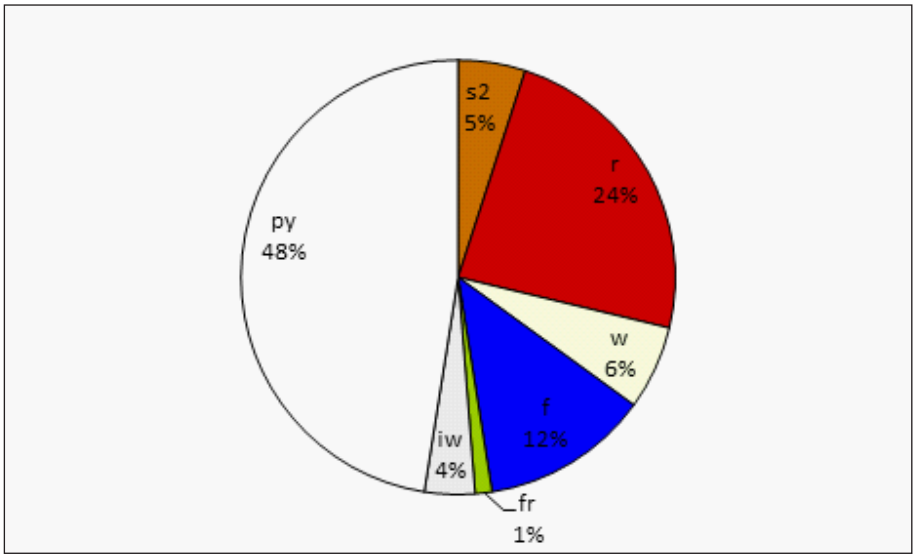
Aardewerk
Tijdens het onderzoek zijn in totaal 80 fragmenten aardewerk aangetroffen uit de nieuwe tijd (bijlage 6). Het materiaal is hoofdzakelijk aangetroffen in sporen behorend tot het Napoleontisch kamp, waar in de periode 1804-1808 troepen gelegerd waren. De kleine hoeveelheid aardewerk uit de sporen is erg gefragmenteerd, waardoor nauwelijks vormtypen konden worden herleid. Slechts één zalfpotje is archeologisch compleet. Als onderdeel van de uitwerking van het onderzoek is het aardewerk geanalyseerd met als voornaamste doel het dateren van de aangetroffen sporen. Daarnaast is de determinatie noodzakelijk voor de fasering en interpretatie van de aangetroffen sporen. Hiertoe is het aardewerk per vondstnummer gedetermineerd op het niveau van bakselsoort, vormgroep en waar mogelijk type. Hierbij zijn de scherven per bakselsoort geteld. Naast het tellen zijn ook het gewicht, de aanwezige randpercentages (EVE's) en het Minimum Aantal Exemplaren (MAE) bepaald.[48] De resultaten hiervan zijn opgenomen in de database.
Om de aardewerkvondsten uit Austerlitz te kunnen vergelijken met vondsten die elders in Nederland zijn opgegraven, is het noodzakelijk dat deze op een standaardwijze worden geclassificeerd. De vondsten zijn daarom volgens het 'Deventer-systeem' beschreven, dat in 1989 werd geïntroduceerd.[49] Dit is een classificatiesysteem voor aardewerk en glas, waarbij de vondsten worden gedetermineerd op materiaalsoort en indien mogelijk op vorm en type. Iedere type heeft in het systeem een eigen typenummer. Deze wijze van determinatie

47 Tijdens de eerste fase van het proefsleuven onderzoek in 2013 zijn 45 vondstnummers uitgegeven. In de 45 vondstnummers bevinden zich 57 stuks vondstmateriaal. Veenstra 2014.

48 Het MAE is een schatting van het aantal potindividuen. Deze methode van kwantificeren is vooral geschikt voor complexen met archeologisch complete aardewerkvondsten. Hierbij wordt een schatting gemaakt van het aantal individuele voorwerpen door naar bodems, randen en andere onderscheidende criteria te kijken. De reconstrueerbaarheid van het materiaal bepaald de betrouwbaarheid van het MAE.
Bij grote vondstcomplexen en bij veel gefragmenteerd materiaal wordt de methode onnauwkeurig. Om die reden wordt tegenwoordig vaak geteld volgens de methode van EVE (Estimated Vessel Equivalent). Hierbij is het uitgangspunt dat iedere scherf een meetbare fractie vertegenwoordigt van een compleet voorwerp. Door van randen of bodems het percentage te meten, wordt aangegeven hoeveel procent van het oorspronkelijke voorwerp bewaard is gebleven. Per bakselgroep of type wordt van elke scherf bepaald voor hoeveel procent ze van de oorspronkelijke hele pot deel uitmaakte. De gevonden percentages worden bij elkaar opgeteld en vergeleken met het totaal aan EVE's van al het aardewerk, waardoor de verhoudingen duidelijk worden. Zie onder andere Orton, Tyers & Vince 1993, 166-181. Het voordeel van deze methode is dat grote vondstcomplexen gestandaardiseerd geïnventariseerd en onderling vergeleken kunnen worden. Het enige nadeel is dat bakselgroepen met een laag aantal scherven soms niet of ondervertegenwoordigd zijn.
Vervolg: volgende pagina.

maakt het mogelijk complexen snel en eenvoudig te beschrijven en vooral met elkaar te vergelijken. Hierdoor komen regionale verschillen naar voren. Hieronder zal een beknopt overzicht worden gegeven van de verschillende aardewerksoorten van de opgraving.

baksel	aantal	MAE	EVE	gewicht
s2	4	4	5	139
r	19	14	30	300
w	5	4	15	48
f	10	7	30	84
fr	1	1	20	22
iw	3	3	0	46
py	38	22	865	161
totaal	80	55	965	800

Afb. 3.14 Tabel en totaaloverzicht van het aardewerk van Austerlitz, Dorpsplan met de verhouding van aantal scherven per bakselgroep (n=80).

Het steengoed bestaat uit fragmenten van een grote voorraadpot uit Langerwehe (s2-pot-6?) en een beker en twee cilindrische flessen uit het Westerwald. De beker (s2-bek-11?) is versierd met ingekraste lijnen en heeft een kobalt filet. Handgedraaide cilindrische steengoed flessen (s2-fle-4?) komen voor van circa 1790 tot 1900.[50]

Het roodbakkend aardewerk bestaat uit fragmenten van een bord, kachelpannen, potten en een test. Het bord is op de rand voorzien van witte slib en afkomstig uit het Nederrijns gebied. Van de potten en test kan de herkomst niet worden bepaald. Kachelpannen dateren vanaf ongeveer het midden van de 18e eeuw tot en met de 19e eeuw.[51] Aanvankelijk zijn deze vervaardigd in Frankfurt.[52] Omstreeks 1800 worden ze ook in Bergen op Zoom gemaakt, maar ook vergelijkbare exemplaren in Gouda, Oosterhout en Leeuwarden.[53] Het onderscheid tussen Duitse en Nederlandse Frankfurter waar is nauwelijks te maken.

48 Vervolg: Bij vondstcomplexen waarbij de MAE bepaling een lage foutmarge heeft, zoals bij beerputten met veel compleet materiaal, blijken de resultaten van de MAE en EVE overeenkomstig. Bij dit onderzoek zijn alleen de randpercentages opgeteld. Daarbij heeft een complete rand de waarde 1.

49 Clevis & Kottman 1989.

50 Bartels 1999, 73.

51 Bartels 1999, 135.

52 Bartels 1999, 166-168.

53 Groeneweg 1992, 161-162.

Tussen het witbakkend aardewerk bevindt zich eveneens een fragment van een kachelpan met bruine verfstreep onder de rand. Daarnaast zijn twee fragmenten te noemen van Nederrijnse borden uit Frechen.

Het faience bestaat uit fragmenten van borden en twee zalfpotten. De borden lijken een afgeronde vorm te hebben (f-bor-3? of f-bor-5?) en zijn vooral blauw beschilderd. Eén bord is polychroom beschilderd (blauw, rood, zwart). De fragmenten zijn te klein om uitspraken te doen over de versiering. Eén zalfpotje is archeologisch compleet (f-zal-3, afb. 3.15). Dergelijke zalfpotjes zijn lang geproduceerd van de 17e tot en met de 19e eeuw. Het tweede zalfpotje heeft een Franse herkomst (fr-zal-1, afb. 3.16) en is aan de buitenzijde blauw gesponsd. Een vergelijkbaar exemplaar uit Amsterdam wordt gedateerd in de tweede helft van de 19e eeuw.[54] Gezien de huidige vondst komen dergelijke zalfpotjes ook voor aan het begin van de 19e eeuw. Mogelijk is de zalfpot door een Franse militair meegenomen, maar het kan natuurlijk ook gewoon via handel op het terrein zijn terecht gekomen.

Afb. 3.15 (links) Fragment van een faience zalfpotje (f-zal-3), vnr. 132.

Afb. 3.16 (rechts) Fragment van een faience zalfpotje uit Frankrijk met blauw gesponsde buitenzijde (fr-zal-1), vnr. 132.

Het industrieel wit aardewerk bestaat uit fragmenten van borden en een kop met crèmekleurig en wit baksel. Rond 1763 wordt industrieel wit aardewerk uit Engeland in Nederland geïntroduceerd.[55] Tussen 1760 en 1820 wordt het aardewerk steeds witter van kleur. Na 1800 is het merendeel gemaakt van het zeer witte baksel.[56] Omdat zowel een crèmekleurig als wit baksel voorkomt lijkt een datering rond 1800 aannemelijk.

De fragmenten kleipijp zijn het meest talrijk en zonder uitzondering afkomstig van pijpen met een ovale ketel (afb. 3.17). Alle exemplaren hebben een bijmerk in de vorm van het wapen van Gouda, met een S boven het schildje, de afkorting van slegte, ofwel mindere kwaliteit pijp. Dit bijmerk is gebruikt tussen 1740 en 1840.[57]

54 Gawronski 2012, 305 (cat. 1192).
55 Bartels 1999, 238.
56 Bartels 1999, 250.
57 Duco 1987, 77-79.

De pijpen hebben verschillende hielmerken:[58]

52 gekroond	(1732-1857)
68 gekroond	(1732-1857)
69 gekroond	(1728-1815)
77 gekroond	(1724-1849)
ijsslee gekroond	(1708-1834)
twee duiven gekroond	(1675-1919)
trompetter	(1674-1919)

Afb. 3.14 Tabel en totaaloverzicht van het aardewerk van Austerlitz, Dorpsplan met de verhouding van aantal scherven per bakselgroep (n=80).

Alleen het hielmerk met 68 gekroond komt tweemaal voor. Alle merken hebben een lange looptijd, waarbinnen de periode valt dat de Napoleontische troepen hier gelegerd waren (1804-1808).

Afb. 3.17 Pijpenkoppen van het proefsleuvenonderzoek. Vondstnummers 72-200-211-213-238-253.

Aan de hand van het aardewerk dat is gevonden tijdens het proefsleuven-onderzoek kan worden geconcludeerd dat het terrein aan het begin van de 19e eeuw in gebruik is genomen. Duidelijke oudere vondsten ontbreken geheel. Hiermee is het aannemelijk dat de vondsten behoren tot het Franse legerkamp (1804-1808). Dit kan echter niet met zekerheid worden gesteld; het materiaal kan uit deze korte periode dateren of uit de decennia hierna, toen herbergiers, handelaren en andere neringdoenden het terrein zijn blijven bewonen na het vertrek van de militairen. Omdat alle kleipijpen zijn te dateren tot 1840 lijkt het waarschijnlijk dat het onderzoeksterrein voor die tijd is verlaten. De scherven vertegenwoordigen het normale spectrum van huishoudelijk gerei, zoals eet-, drink- en kookgerei. Wel opvallend is de nadrukkelijke aanwezigheid van rookgerei in de vorm van kleipijpen. Dit neemt bijna de helft van het aardewerkspectrum in beslag. De hoeveelheid aardewerk is te klein en het materiaal is te fragmentarisch om uitspraken te doen over de functie van de aangetroffen fenomenen. Omdat zo weinig aardewerk is gevonden lijkt het voor de hand te liggen dat afval is verzameld en elders is gedumpt. Er is geen verschil in vondsten uit de bouwvoor en de sporen. Een vergelijking maken met overeenkomstige sites is op dit moment niet mogelijk, aangezien die in Nederland nog niet zijn aangetroffen.
Uit de vondstspreiding kan worden opgemaakt dat het aardewerk verspreid over het gehele onderzoeksgebied is aangetroffen maar dat de aantallen in de zone van de keukens, waterput en barakken toenemen (zie bijlage 10).

58 Duco 2003.

Bouwkeramiek

Tijdens het onderzoek is zeer weinig bouwmateriaal gevonden. Het gaat om fragmenten van drie rode plavuizen, een rode dakpan en een baksteen. De plavuizen hebben een dikte van circa 3 cm. Van één plavuis kon de breedte worden bepaald, namelijk 11 cm. De dakpan is gegolfd. De baksteen is 3,5 cm dik. De geringe hoeveelheid bouwkeramiek dat tijdens het onderzoek is geborgen lijkt er op te wijzen dat bakstenen barakken of bakstenen funderingen in dit deel van het kamp zeer waarschijnlijk ontbreken.

3.3.2 Glas

M.A. Tolboom

Tijdens het archeologisch onderzoek in Austerlitz zijn in totaal zestien fragmenten glas aangetroffen verdeeld over negen vondstnummers (bijlage 7). Het glas is verzameld tijdens de aanleg van de vlakken en het couperen van sporen. Het grootste aandeel van de fragmenten is toe te schrijven aan flessen voor alcoholische dranken. Eén fragment is een stuk vensterglas en drie fragmenten konden niet nader gedetermineerd worden. Het glas dateert globaal in de 18e tot en met de vroege 20e eeuw. De fragmenten van twee flessen konden nauwkeuriger gedetermineerd worden en zijn, gezien de context, toe te schrijven aan het Franse Kamp. Voor de overige fragmenten geldt dit waarschijnlijk ook, hoewel dit niet met volledige zekerheid te stellen is.

Uit kuil 16038 is een hoog opgestoken bodem van een, waarschijnlijk cilindrische, fles afkomstig (vnr. 141, afb. 3.18). Op basis van de relatief brede diameter (circa 14 cm) kan de fles gedateerd worden in de periode 1750-1850. Uit kuil 12012 is eveneens de bodem van een cilindrische fles afkomstig (vnr. 229). Ook van deze fles is de bodem hoog opgestoken. De diameter is smaller dan bovengenoemde fles. De fles is niet machinaal vervaardigd. Op basis van

Afb. 3.18 Voorbeeld van een cilindrische fles. Bron: http://collectie.boijmans.nl.

de diameter en de vervaardigingswijze van de fles kan de fles gedateerd worden in de 19e eeuw. Uit de vondstspreiding kan worden opgemaakt dat de meeste fragmenten in de zone van de keukens, waterput en barakken zijn gevonden (zie bijlage 10).

3.3.3 Metaal

M. Hendriksen

In totaal zijn 297 metalen voorwerpen of fragmenten van metalen voorwerpen verzameld tijdens het onderzoek. De conservering van deze metalen voorwerpen is, voor zandgrond, als zeer goed te omschrijven. De voorwerpen vervaardigd uit ijzer hebben ondanks een dikke laag corrosie een harde kern. Bij vondsten uit een koperlegering is een onderscheid te maken in voorwerpen waarop zich een mooie egaal groen patina heeft ontwikkeld en voorwerpen met een bruin/zwart brokkelig patina. Waarschijnlijk zijn de vondsten met een egaal groen patina niet meer met zuurstof in contact geweest nadat ze in de bodem terecht zijn gekomen. Wel waren deze bedekt met een dun hard aangekoekt laagje fijn zand. De voorwerpen met een bruin/zwart patina werden meestal op geringe diepte aangetroffen. Voorwerpen van lood en tin zijn ernstiger aangetast en tonen een brokkelig en wit oppervlak. Zilver kwam nagenoeg ongeschonden uit de bodem vandaan.
In totaal werden 216 voorwerpen gereinigd en geconserveerd voor langdurig behoud.[59] Reinigen was in veel gevallen ook noodzakelijk om een vondst te kunnen dateren en determineren.[60] De metaalsoort waaruit een voorwerp is vervaardigd is op basis van uiterlijke kenmerken vastgesteld. In deze rapportage wordt de metaalsoort van een voorwerp aangeduid met de meest gangbare legering of metaalsoort. In totaal 56 vondsten dateren van na het legerkamp of hebben geen informatiewaarde met betrekking tot het onderzoek. Van alle overige vondsten is de gebruiksfunctie vastgesteld en zijn ze voor beschrijving in onderstaande functiegroepen onderverdeeld (zie bijlage 8).

- Gebouw en structuur
- Kledingaccessoires
- Wapens en toebehoren
- Munten en handel
- Voeding en verzorging
- Overig

Gebouw en structuur

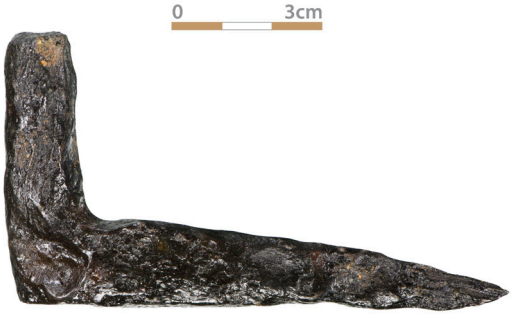
In totaal werden 25 nagels gevonden (zie bijlage 15). In de meeste gevallen betreft het een fragment. De lengtes van de complete exemplaren variëren van 5,5 cm tot 11,2 cm. De nagels hebben een vierkante doorsnede en zijn met de hand vervaardigd. Handmatig vervaardigde nagels worden vanaf het einde van de 19e eeuw verdrongen door getrokken draadnagels.[61] De nagels concentreren zich ter hoogte van de linie van de waterput en keukens. Een ijzeren geheng (vondstnummer 255) met een lengte van 23,5 centimeter kan gebruikt zijn voor het deksel van een kist (afb . 3.19).

59 Conservering uitgevoerd door M. Hendriksen BAAC.
60 Zie bijgevoegde vondstlijst metaal.
61 Janse 2004, 33.

Afb. 3.19 IJzeren geheng. Vondstnummer 255.

De ijzeren gehengduim (vondstnummer 192) werd in combinatie met een duim geheng als scharnier toegepast op deuren en luiken. De L-vormige duim is voorzien van een spitse punt waarmee het destijds bevestigd heeft gezeten in een houten raamkozijn of deurstijl (afb. 3.20). De vorm van ijzeren gehengduimen is sinds de Romeinse tijd onveranderd gebleven. Een datering kan doorgaans alleen gegeven worden als ze in context met andere dateerbare vondsten worden aangetroffen. De nagels werden gevonden ter hoogte van de linie van de keukens, waterput en barakken.

Afb. 3.20 Gehengduim; vondstnummer 192.

Kledingaccessoires

Het grootse deel van de vondsten die aan deze functiecategorie kunnen worden toegeschreven bestaat uit knopen. In totaal werden 62 knopen gevonden die verdeeld kunnen worden in 26 civiele en 36 militaire exemplaren. De grote hoeveelheid knopen kan verklaard worden omdat voor het sluiten van uniformen al snel tientallen exemplaren nodig waren. In een beschrijving uit 1797 dat handelt over de uitmonstering voor een infanterist in het leger van de Bataafse Republiek staat dat om de twee jaar 1 rok, 1 vest, 1 broek en 1 hoed werd uitgedeeld. Binnen de categorie kleine monsteringsstukken werden naast 2 paar kousen, 2 paar schoenen, 1 paar zwartlakense slobkousen ook 4 dozijn knoopjes gegeven.[62] Indien deze 48 genoemde knoopjes reserve knopen zijn geweest dan kan het totaal aantal knopen per persoon wel oplopen naar 70 stuks. De linie-infanterie van het Franse leger had een uniform dat vooral praktisch was en eenvoudig moest zijn om te maken. Om de verschillende regimenten van elkaar te kunnen onderscheiden werden de knopen voorzien van regimentsnummers. Van deze regimentsknopen werden 24 exemplaren gevonden. Hiervan zijn dertien stuks (vondstnummer 49-90-101-107-113-118-156-159-196-224-246-265) toe te wijzen aan het 11e Regiment d 'Infanterie de Ligne, dat afkomstig was uit de regio Marne (afb. 3.21).[63] Tijdens het voorgaande onderzoek werden van dit regiment ook twee knopen gevonden.[64] In drie gevallen (vondstnummer 107-265) is het cijfer in semi-Romeins schrift

62 De Wilde.
63 Fallou 1915, 80. www.napoleonseries.org . Geraadpleegd op 13-7-2015.
64 Hendriksen 2014, 35. Deze zijn van het kleine model.

Afb. 3.21 Knopen van het 11e Regiment d 'Infanterie de Ligne Vondstnummer 265 (linksboven) vondstnummer 107 (rechts) en vondstnummer 224 linksonder.

afgebeeld, alle overige hebben Arabisch schrift. Knopen met Arabisch schrift zijn gebruikt tussen 1803 en 1814.[65]

Knoop (vondstnummer 107) wijkt qua grootte af en heeft het opschrift Republique Francaise. Het is een model dat gebruikt werd tussen 1790 en 1803 door het 11e demi brigade die in 1803 is toegevoegd aan het 11e d 'Infanterie de Ligne.[66]

Van het 104e demi brigade d 'Infanterie de Ligne werden acht knopen gevonden (vondstnummer 127-131-160-209-216-218-225-242; zie afb.3.22). Het 104e is vanaf 1803 deel gaan uitmaken van het 11e Regiment d 'Infanterie de Ligne.[67] Daarvoor stonden ze bekend als de Royal-Deux-Pont.[68] Een knoop (vondstnummer 77) is van het 72e Regiment d 'Infanterie de Ligne. Dit Regiment was afkomstig uit Vexin, een streek in het noordwesten van Frankrijk.[69] Ook van de 79e demi Brigade werd een knoop gevonden (vondstnummer 230) dat voorzien is van het opschrift Republique Francaise. Na september 1803 verandert het van Demi regiment in het 79e regiment d 'Infanterie de Ligne.[70] Een groot model knoop (vondstnummer 129) toont het cijfer 1 en het opschrift Departement Seine Et Oise R.F. Dit exemplaar is toe te schrijven aan het Corps Auxiliares de la Gendarmerie. Dit was een reserve compagnie dat bestond uit vrijwilligers die voornamelijk werden ingezet voor beveiligingstaken en als een soort militaire politie. Dit type knoop werd gebruikt tussen 1805 en 1814.[71]

65 Fallou 1915, 86. www.napoleonseries.org. Geraadpleegd op 15-7-2015.
66 Fallou 1915, 83 . www.napoleonseries.org. Geraadpleegd op 13-7-2015.
67 Fallou 1915 . www.napoleonseries.org. Geraadpleegd op 13-7-2015.
68 Fallou 1915 . www.napoleonseries.org. Geraadpleegd op 13-7-2015.
69 Fallou 1915. www.napoleonseries.org. Geraadpleegd op 13-7-2015.
70 Fallou 1915, 83. www.napoleonseries.org. Geraadpleegd op 13-7-2015.
71 Falou 1915, 199. www.napoleonseries.org. Geraadpleegd op 13-7-2015.

Op zeven knopen (vondstnummer 62-89-93-134-136-207-224) staat de vrijheidszuil met Frygische muts en het opschrift Republique Francaise afgebeeld. Dit type knoop werd ingevoerd tijdens de revolutie op 4 oktober 1792 en vervangen in 1805. En zeer klein knoopje (vondstnummer 206) toont twee gekruiste kanonnen en het omschrift Artillerie Francaise.

Afb 3.22 Linksboven knoop van de 104e demi brigade d 'Infanterie de Ligne, (vondstnummer 218). Rechtsboven een knoop met twee gekuiste kanonnen (vondstnummer 206). Linksonder een knoop met opschrift "Republique Francaise" (vondstnummer 134). Rechtonder een knoop van de 79e demi Brigade (vondstnummer 230).

Vier knopen zijn toe te wijzen aan troepen van het Koninkrijk Holland (afb. 23). Drie exemplaren (vondstnummer 51-114-227) bestaan uit een koperen voorkant waarop de Hollandse Leeuw achterom kijkt en een pijlenbundel in zijn poot vasthoud. De achterzijde van deze knopen bestaat uit een gedraaid houten schijfje dat klemmend in de buitenrand van de koperen voorkant past.[72] Tijdens reiniging van de knopen bleek dat er hars is gebruikt voor de bevestiging van de beide delen. In een gladde knoop met houten achterzijde (vondstnummer 57) is het ijzeren draadoog bewaard gebleven. Deze knopen, die aangeduid mogen worden als zeldzaam, dateren tussen 1806 en 1810.[73] Eveneens met een houten achterzijde is een verzilverde knoop (vondstnummer 243) met daarop een 7.

Afb. 3.23 Knopen van het koninkrijk Holland, (links vondstnummers 51, rechts vondstnummer 243).

72 Casparie en Lenting 1993, 581-582.
73 Falou 1915, 258 / De Wilde.

Deze is toe te wijzen aan het 7e Regiment Infanterie van Linie Koninkrijk Holland en dateert eveneens uit de periode 1806-1810.

De 26 als "civiel" aangeduide knopen zijn in dit geval wel toe te schrijven aan militair gebruik (afb. 3.24). Op een enkele uitzondering na zijn het allemaal kleine exemplaren die in diameter variëren tussen 1,3 en 1,8 cm. Drie knoopjes zijn bol (vondstnummer 72-74-212) en de overige zijn plat. De exemplaren (vondstnummer 53-98-100-101-106-155-165-166-177-217-251) hebben een draadoog en de knoopjes (vondstnummer 102-118-131-132-152-193-219-235) een staafoog. Slechts twee exemplaren van de bovengenoemde knoopjes hebben een versiering. Deze bestaat uit cirkels en lijnen (vondstnummer 155) en uit een bloemmotief (vondstnummer 53). Deze kleine knoopjes zijn gebruikt voor het vastrijgen van getten. Getten of slobkousen waren vervaardigd van witte stof, linnen of wol en werden gedragen tijdens parades en campagnes. De wollen variant was uiteraard bedoeld voor de koude dagen. Tot aan 1812 reikten deze kousen tot boven de knie. Op afbeeldingen is te zien dat er soms wel meer dan 20 knoopjes op een kous konden zitten. De reden voor het dragen van slobkousen was dat deze bescherming bood tegen vuil en kou. Slobkousen waren niet op maat gemaakt en zakten als gevolg daarvan constant af.[74] Op een groter exemplaar gladde knoop (vondstnummer 209) is op de achterzijde een gestanste tekst zichtbaar. De letters ACRQP staan waarschijnlijk voor de maker en de woorden "sure-dore" geven aan dat de knoop verguld is. Van dit laatste zijn slechts nog enkele restjes zichtbaar. Voor het sluiten van een halsboord van het hemd werden keelknopen (vondstnummer 244) gebruikt. Dit zijn twee meestal identieke knopen die verbonden zijn met een dun stangetje. Het stangetje bestaat uit een getordeerd messing draadje. Deze knoop is octogonaal en de decoratie bestaat uit bloemmotieven.

Afb.3.24 Keelknoop, (vondstnummer 244, linksboven), bolle knoop (vondstnummer 74, rechtsboven) en platte knoop (vondstnummer 193, linksonder).

74 Bourgeot en Pigeard 2003.

In totaal werden achttien individuen van messing gespen gevonden (afb. 3.25). De grotere exemplaren (vondstnummer 212-223-225-226) zijn gebruikt als schoengesp. Iets kleiner uitgevoerd zijn de exemplaren (vondstnummer 204-210-218-226) die bestaan uit een rechthoekige of ovalen beugel (vondstnummer 63-111-176-199-198). Dergelijke gespen werden meestal gebruikt als kniegesp.[75] Twee rechthoekige gespbeugels (vondstnummer 215-264) en een losse haakbeugel (vondstnummer 250) zijn gebruikt voor het sluiten van een luxe soort neklap, of kravat.[76] Van de losse haakbeugel is een parallel gevonden op een van de velden rondom Quatre-Bras in Waterloo.[77] Een afwijkende gesp (vondstnummer 57) is in vergelijking zwaarder uitgevoerd. Hoewel aan dergelijke gespen meestal een functie voor aan het paardentuig wordt toebedeeld kunnen ze ook gebruikt zijn op leren uitrustingsstukken zoals kogeltassen.[78]

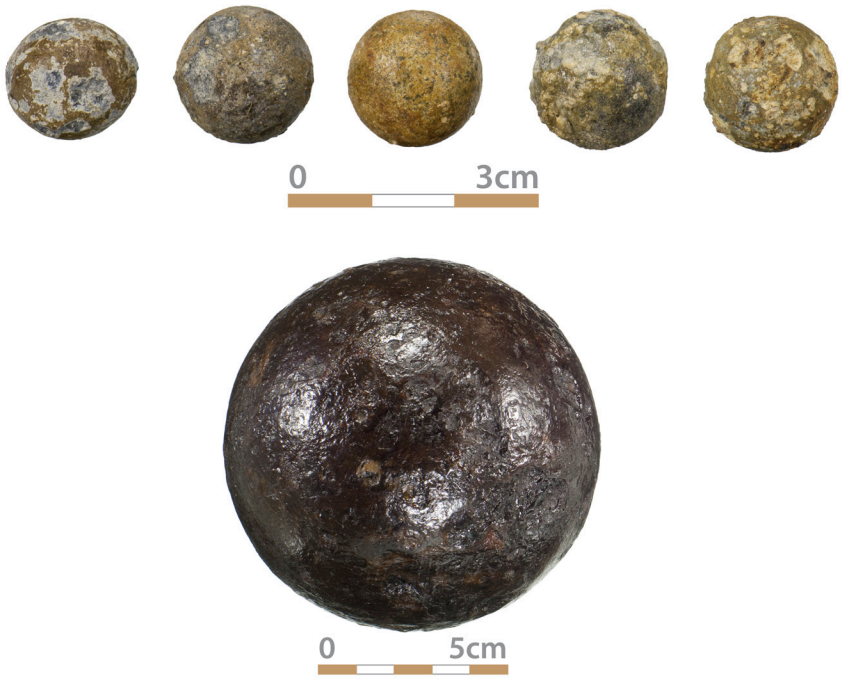
Afb.3.25 Gespen; vondstnummers 157-63-64-111-180-199-210-218 (2 exemplaren)-250-264.

75 Whitehead 2003, 114. Zie ook Barker; www.sites.google.com
76 Whitehead 2003, 112.
77 Bernard en Lachaux 2005. 41.
78 Geerdink-Schaftenaar 2015, 19.www.grenadiercompagnie. nl. Geraadpleegd op 13-7-2015.

Voor het dragen van een nekband werden ook metalen sluitingen gebruikt. Nekbanden worden vanaf het vierde kwart van de achttiende eeuw gebruikt en waren vervaardigd uit leer of paardenhaar. Het dragen hiervan zorgde voor een strakke en mooie uitstraling en sloot daarmee aan op het altijd goed verzorgde uniform. Een bijkomstigheid is dat de dikke band ook preventief werkt tegen een eventuele klap van een sabel in de nek. De band werd gesloten doormiddel van een uit twee delen bestaande messing sluiting.[79] Een deel van een sluiting (vondstnummer 64) bestaat uit een rechthoekige messing plaat met daarin twee uitsparingen. Op de keerzijde is deze voorzien van twee klinkstiftjes. Het contradeel bestond uit plaatje met daaraan en lipje dat in één van de twee uitsparingen werd vastgehaakt.

Wapens en toebehoren

Aan de functiegroep wapens en toebehoren kunnen in totaal 24 vondsten worden toegewezen (afb. 3.26). Loden musketkogels vormen de grootste groep met 18 exemplaren. Afgezien van een kogel (vondstnummer 46) met een diameter van 17,5 millimeter hebben de overige kogels een diameter tussen 16,8 en 17,0 mm. Op twee exemplaren (vondstnummer 99-265) is de deuk zichtbaar die ontstaan is door toedoen van de laadstok. Ook zijn beide kogels licht vervormd door impact. Alle overige kogels (vondstnummer 55-60-61-67-69-80-122-124-126-133-198-205-220-222-245) zijn ongebruikt. Behalve exemplaar vondstnummer 46 zijn de kogels geschikt voor gebruik in een musket. Het Franse leger had de beschikking over Charleville musketten die als beste van de wereld golden. Het was het voornaamste wapen dat gebruikt werd binnen de infanterie en had een kaliber van 17,5 millimeter.[80] De kogeldiameter was bewust enkele tienden kleiner omdat tijdens het afvuren de ijzeren geweerloop uitzet en daardoor de binnendiameter van de loop afneemt.

Afb. 3.26 Loden musketkogels (vondstnummers 61-67-69-122-198) en een ijzeren kanonskogel (vondstnummer 143).

79 www.sites.google.com. Geraadpleegd op 10-7-2015.
80 Harding 1990, 119.

Twee complete vuurketsen (vondstnummer 86-128) en een losse houder (vondstnummer 220) zijn gezien hun grootte ook aan musketten toe te wijzen (afb.3.27).[81] Een vuurkets zit geklemd tussen de haan en zorgt voor de ontsteking van het wapen. Door de haan naar achteren te trekken wordt deze gespannen. Na het overhalen van de trekker slaat de vuursteen tegen het vuurstaal. De vonkenregen die hierbij ontstaat komt terecht in de pan waardoor het aanwezige kruit gaat branden. De vlam gaat door het zundgat en ontsteekt zo het kruit dat in de loop aanwezig is waardoor het schot afgaat. De beide complete exemplaren hebben een rechthoekig stuk vuursteen dat geklemd zit in een loden plaatje dat in één geval uit een afgedankt snorrelood bestaat. De losse houder is gegoten en versierd met bollen en ringen. De houder is niet als zodanig in gebruik geweest omdat hiervoor de kenmerkende verbuigingen ontbreken. Blijkbaar werden nieuwe vuurketsen niet altijd compleet aangeleverd.

Afb. 3.27 Vuurketsers, loden houder en snorrelood. Vondstnummers 86-128-221-268.

Een gietijzeren kanonskogel (vondstnummer 143) heeft een diameter van 10 centimeter en een gewicht van 3840 gram.[82] De kogel was toepasbaar in een 8 ponder kanon dat als zwaarste gold binnen de lichte kanonnen. Het kanon met een kaliber van 10,5 cm zat bevestigd op een verrijdbaar affuit werd samen met de munitiewagen getrokken door een paard.[83]

Twee onderdelen zijn afkomstig van schedes en bestaan uit een schedepunt-beschermer (vondstnummer 164) en een beslag (vondstnummer 149) met daaraan een oog. De schedepuntbeschermer is cilindervormig en uit dun koperplaat vervaardigd. Gezien de vorm heeft het bevestigd gezeten op de schede van een degen. Van zilver vervaardigd is het beslag dat eens op de schede van een officierszwaard bevestigd heeft gezeten.[84] Het beslag was zich op enige afstand

81 Kist 1993, 110.
82 Kist 1993, 110.
83 Albarda en Kroesen 1978, 7. www.napoleon.com. Geraadpleegd op 12-7-2015.
84 Bernard en Lachaux 2005, 83.

Afb. 3.28 Pentekening van paard met munitiewagen en kanon. Uit: Albarda en Kroesen, 1978.

Afb 3.29 Officier met sabel. Uit: Smith en Black, 2008.

Afb.3.30 Schedepuntbeschermer, vondstnummer 164 en zilveren beslag van sabelschede (vondstnummer 149).

van een tweede exemplaar aan de bovenste helft van de leren schede bevestigd. Aan de ringen werd een leren riem bevestigd zodat de sabel gedragen kon worden (zie afb 3.20).

Twee ovaal messing schildjes (vondstnummer 148-188) zijn licht gebogen (afb. 3.31). Op de voorkant is met behulp van een stempel het getal 11 ingeslagen. Op een van de schildjes is aan de achterkant de bevestigingsnaald bewaard gebleven. Waarop de plaatjes bevestigd hebben gezeten is vooralsnog niet duidelijk. Dat deze schildjes in relatie staan met het 11e Regiment d 'Infanterie de Ligne is vrijwel zeker. Een vergelijkbaar schildje is afkomstig uit een legerkamp dat gedateerd word tussen 1795 en 1798 uit de omgeving van Eindhoven en toont het opschrift 1r.B.05.[85]

Afb. 3.31 Schildjes met opschrift "11. Links vondstnummer 148, rechts vondstnummer 188.

Munten en handel

Tijdens het onderzoek zijn 64 munten gevonden die een datering hebben voor 1808 en daarmee passen binnen het tijdsbestek van het legerkamp. Tot de oudste munten behoren een zeventiende eeuwse oord en wapenstuiver afkomstig uit de provincie Zeeland. Deze zijn behoorlijk gesleten en lang in gebruik geweest. De jongste munten dateren uit 1797 en zijn duiten van de provincie Zeeland geslagen tijdens de Bataafse Republiek. Het percentage munten dat niet gedetermineerd kon worden komt uit op 18,75%. Drie munten zijn van zilver vervaardigd en vier exemplaren zijn van buitenlandse afkomst. In de onderstaande tabel zijn de aantallen van munten op herkomst en denominatie weergegeven.

85 Veen van der 2013, 9-12. Vondsten van deze vindplaats zijn te vinden op de website bodemvondstenwereld.

Herkomst	Denominatie	Aantal
Zeeland	Oord	1
Indet	Duit	11
Gelderland	Duit	8
Zeeland	Duit	14
Holland	Duit	5
Overijssel	Duit	8
Stad Utrecht	Duit	9
West Friesland	Duit	1
Groningen en Ommelanden	Duit	1
Overijssel	Bezemstuiver	1
Zeeland	Wapenstuiver	1
Julich Berg	¼ Stuber	1
Indet	Heller	1
Pruissen	1/24 Thaler	1
Frankrijk	Liard	1

In zes munten is een gaatje aangebracht (afb. 3.32). Wel vaker worden munten gevonden voorzien van een rond of vierkant gaatje. Het gaat dan altijd om kleine denominaties. Algemeen wordt aangenomen dat deze in of aan een gebouw werden vastgespijkerd als amulet om zo bescherming te bieden tegen gevaar, ziekte en ongeluk. Afgezien van munt (vondstnummer 177) zijn de vijf overige exemplaren (vondstnummer 97-215-232-247-248) gevonden in de zone waar waarschijnlijk de keukens, barakken en onderkomens van luitenants en kapteins gevestigd waren. Niet ondenkbaar is dat deze munten destijds ook op houten tentpalen bevestigd werden.

Afb. 3.32 Doorboorde munten. Vondstnummers 97-177-215-232-248-249.

Een loden schijfgewicht (vondstnummer 84) heeft twee afgeplatte kanten. Het gewicht bedraagt 29,1 gram. Het gewicht is niet geijkt omdat hier voor een ingeslagen keur ontbreekt. Hierdoor valt het gebruik als officieel handelsgewicht af.

Voeding en verzorging

Van de negen vondsten die aan deze functiecategorie zijn toe te wijzen bestaan er vier uit een lepel. Van de lepels werden alleen delen gevonden. Deze bestaan uit een steelfragment (vondstnummer 69-105-110-242) van het type met afgerond uiteinde en dateren uit de periode 1750-1825.[86] Lepel (vondstnummer 242) is vervaardigd te Utrecht gezien ingeslagen klop. In het steeluiteinde van lepel (vondstnummer 110) is met behulp van een scherp voorwerp de naam "(J)ean (Pi)erre" ingekrast en is een gaatje in aangebracht (afb. 3.33).

Afb. 3.33 Uiteinde van een tinnen lepel met tekst. Rechts afbeelding met bewerking.

Vier identieke lakenloden (vondstnummer 61-172-173-189) tonen naast het wapen van Leiden ook de tekst "Leyden in Hollandt" (afb. 3.34). Op de keerzijde staat de tekst "Wolle deeken gemaakt binnen Leyden". Dit type lakenlood wordt doorgaans gedateerd tussen 1650-1750.[87] Dekens werden waarschijnlijk ter plaatse gekocht, of geleverd. Aan een nieuw deken heeft ongetwijfeld een lood gezeten. Bij ingebruikname werden deze er af gehaald. Bij een verhuizing of troepenverplaatsing zullen als gevolg daarvan geen loden mee komen naar de nieuwe locatie. De tot nu toe gevonden loden hebben een Leidsche herkomst en wijst mogelijk op aankoop ten tijde van het kamp met een handelaar in Leidsche wollen dekens.

Afb. 3.34 Lakenloden uit Leiden. Vondstnummers 173-172-189-61.

86 Klijn 1987, 170-215.
87 Krook1993, 490, afb.3.

Het grootse voorwerp dat gevonden werd is te duiden als gamelle (vondstnummer 239). Een gamelle is een isolerende ton waarin eten kon worden warm gehouden voor troepen in het veld. De diameter bedraagt 34 centimeter en de hoogte 8 centimeter. Deze gamelle is uit twee delen dun ijzerplaat vervaardigd. De losse bodem en rand zijn met een felsnaad aan elkaar bevestigd. Het gebruik van gamellen gaat waarschijnlijk terug tot de 16de eeuw. Vondstexemplaren zijn bekend uit de Eerste Wereldoorlog en bestaan naast de ton uit een open bak. Overigens dateerde het model dat bij de Fransen in gebruik hadden tijdens de Eerste Wereldoorlog al van 1852.[88] Dergelijke bakken komen overeen met het exemplaar van Austerlitz en bezitten ook een U-vormig greepje.[89] Hiermee kon een losse steel worden ingestoken om het te kunnen optillen.

Afb. 3.35 Gamelle; vondstnummer 239, toestand voor conservering.

Vingerhoeden zijn driemaal gevonden. Exemplaar (vondstnummer 174) is een zogenoemde "Franse vingerhoed" en kan zowel in Nederland als in Frankrijk vervaardigd zijn.[90] Deze gegoten vingerhoed onderscheid zich door schuine groefjes onder aan de boord.[91] De beide andere vingerhoeden (vondstnummer 175-202) zijn eveneens gegoten en hebben een groef onder de top.[92] Beide typen vingerhoeden worden doorgaans gedateerd in de eerste helft van de 18e eeuw. Vingerhoeden werden gebruikt als bescherming tegen het prikken met een naald of speld. Dit omdat spelden en naalden uit koper waren vervaardigd waardoor kans kopervergiftiging bestond. De vingerhoeden kunnen gebruikt tijdens kleine verstel werkzaamheden aan kleding. Gezien het veelvuldig voorkomen van knopen op de vindplaats is een vingerhoed geen overbodig artikel geweest binnen het kamp. Het verstellen van een uniform van winter naar zomertenue was tot in het begin van de 20e eeuw nog zeer gebruikelijk. Dit zogenoemde innemen en uitleggen van een uniform lieten officieren over aan gespecialiseerde kostuummakers.[93] Gewone soldaten die minder te besteden hadden zullen hierin zelfvoorzienend zijn geweest. Een zakje of doosje met daarin naaigarnituur zal waarschijnlijk wel tot de persoonlijke

88 www.musee-infanterie.com. Geraadpleegd op 13-7-2015.
89 www.voyageurs-du-temps.fr. Geraadpleegd op 13-7-2015.
90 Langedijk en Boon 1999, 42, 84-85.
91 Langedijk en Boon 1999, 84, 85.
92 Langedijk en Boon 1999, 881, afb. 84.
93 Mondelinge mededeling mevrouw mr. Simonis uit Maastricht.

standaarduitrusting hebben behoord. Een mogelijk garenklosje (vondstnummer 181) is van messing vervaardigd.

Overig

Aan de groep overig toe te wijzen is onder andere een messing geperste deksel met oogje van een langwerpige tondeldoos (vondstnummer 54). Tondeldozen werden gebruikt voor het maken van vuur. Het bestond uit een rond kokertje met daarin een licht ontvlambaar materiaal, meestal stukjes tondelzwam. Verder was er een stukje vuursteen en een vuurslag nodig. De bedoeling was om de vonken in de tondeldoos te doen belanden waardoor er uiteindelijk met toedoen van blazen een vlam ontstond. Met de komst van zwavelstokken in de tweede helft van de 19e eeuw raakte de tondeldoos in onbruik.[94] Een klein rond messing slotje is bekend als sluiting van een hondenhalsband uit de 18e eeuw (vondstnummer 121).[95] Het slotje dat versierd is met concentrische cirkels moet ongetwijfeld geschikt zijn geweest voor meer doeleinden, bijvoorbeeld voor het sluiten van een kistje. Een messing handgreep (vondstnummer 135) van een lade en een siernagel (vondstnummer 218) zijn gebruikt op meubels. Drie messing horlogesleutels zijn ovaal (vondstnummer 177), rond (vondstnummer 268) en achtkantig (vondstnummer 178). Van het ovalen sleuteltje is alleen de buitenrand van messing. Hierbinnen zit een waarschijnlijk gietijzeren medaillon, maar die is door toedoen van corrosie niet meer te duiden. De vroege negentiende eeuw staat bekend om de vervaardiging van gietijzeren sieraden die bekend staan als Fer de Berlin. De beide kanten van het achtkantige sleuteltje zijn versierd met een bloemenmand en een portretje. Het ronde sleuteltje is het kleinste en is niet versierd.
Een snorrelood (vondstnummer 268) heeft de kenmerkende gekartelde buitenrand. Een tweede exemplaar (vondstnummer 128) is vermaakt tot houder voor een vuurkets. Snorreloden worden regelmatig gevonden in contexten tussen ca. 1400 en 1800.[96] Door de twee gaatjes wordt een touwtje gehaald waarna de beide uiteinden aan elkaar worden geknoopt. De beide uiteinden worden zowel links als rechts in de hand geklemd waarna doormiddel van een draaibeweging het geheel werd opgerold. Door de beide uiteinden uit elkaar te trekken ontstaat er een enorme kracht en draait het snorrelood zo snel om zijn as dat er een zoemend, of snorrend geluid ontstaat. Opvallend is dat snorreloden ook regelmatig voorkomen in militaire contexten zoals vestingen en legerkampen.[97-98-99] Blijkbaar is dit eenvoudige speeltje niet alleen aan kinderen voorbehouden en zal menig soldaat het gebruikt hebben om de tijd te doden.

Conclusie

Aan de hand van het metaalcomplex kan geconcludeerd worden dat de vondsten te dateren zijn tussen het einde van de zeventiende en het eerste decennium van de 19e eeuw. Indien geen regimentsknopen gevonden zouden zijn zou de einddatering op basis van de jongste munt in 1797 gesteld worden. Alle overige vondsten zouden dan prima binnen die einddatering passen. Het zijn juist deze knopen die duidelijk maken dat we te doen hebben met een militair complex dat dateert uit de Napoleontische tijd. Het ontbreken van munten die geslagen zijn na 1797 en tussen 1810 is een bekend verschijnsel omdat in die periode vrijwel niet is gemunt. Hierdoor bleven muntstukken die geslagen waren tijdens de zeven provinciën der verenigde Nederlanden

94 Zuydewijn 1982, 114.
95 www.antiquesnavigator.com. Geraadpleegd op 15-7-2015.
96 Forsyth and Egan 2005, 387-391.
97 Hasselt 1993, 451-452.
98 Koster 2004, 493, vondstnummer 1299.
99 Hendriksen 2011, 150.

gewoon gangbaar, eventueel aangevuld met buitenlandse denominaties. Door de combinatie van knopen van het 104e demi-brigade d 'Infanterie de Ligne en die van het 11e d 'Infanterie de Ligne samen maak dat het complex na 1803 gedateerd kan worden. Enkele Koninkrijk Holland knopen wijzen op de aanwezigheid van troepen tussen 1806 en 1810. Deze knopen zijn eerder te verwachten aan de westkant van het legerkamp waar op de kaart van 1805 het Troisième Division Troupes Bataves gelegerd is. Vanaf 1810 werd het Koninkrijk Holland leger volledig opgenomen in het Franse leger. Afgezien van enkele grotere vondsten, zoals een kanonskogel en de gamelle, zijn het allemaal kleine vondsten. Eenmaal verloren werden deze waarschijnlijk al snel aan het zicht onttrokken door de onverharde ondergrond.

Uit de vondstverspreidingskaarten (zie bijlagen 11, 12, 13, 14) kan worden afgeleid dat de vondstdichtheid in het meest noordelijke deel het geringst is. In deze zone hebben wapententen gestaan en waren de soldaten gelegerd. De grootste vondstdichtheid, die bestaat uit onder meer kogels, knopen en munten bevindt zich in een zone waar vermoedelijk de waterputten, keukens en barakken gezocht dienen te worden. Kogels en vuurketshouders bevinden zich voornamelijk ter hoogte van de barakken. Niet ondenkbaar is dat hier voorraden werden bewaard en materiaal werd uitgegeven. Richting het zuiden daar waar de kapteins en hogere officieren verbleven neemt de vondstdichtheid weer af. Opvallend is wel dat juist hier delen van sabels zijn aangetroffen. De hoge vondstdichtheid rondom de waterput, keuken en barakken geeft aan dat de meeste manschappen zich hier ophielden. De geringe vondstdichtheid rondom de behuizing van kapteins en hogere officieren is mogelijk te verklaren doordat deze groep militairen veel kleiner is geweest in vergelijking met lagere officieren en manschappen. In het zuidelijke deel, daar waar de wasvrouwen hun werk moesten doen, nemen de vondstaantallen weer toe. Opvallend is dat drie vingerhoeden en het garenklosje gevonden werden in de sleuven 4-5-6. Deze sleuven liggen onder de lijn H daar waar de wasvrouwen gevestigd waren. Niet ondenkbaar is dat deze niet bebouwde zone als droogveld voor de was is gebruikt en dat er verstelwerkzaamheden werden uitgevoerd.

3.3.4 Monsters

Aangezien geen geschikte contexten voor botanisch onderzoek zijn aangetroffen (slechts een enkele kuil bevatte enkele houtskoolspikkels en latrines zijn niet herkend) is afgezien van het nemen van dergelijke monsters. Het ontbreken van geschikte monsterlocaties is opmerkelijk en wijst op het gebruik van potkachels en overige bovengrondse stookplaatsen naast het zorgvuldig schoonhouden van het legerkamp.
Op drie locaties zijn OSL-monsters genomen van een eolisch pakket. In overleg met de bevoegde overheid is besloten om één OSL-monster afkomstig uit dit stuifzandpakket te laten dateren (vnr. 258, werkput 15, profiel 1). Datering van het stuifzandpakket geeft inzicht in de datering van de karrensporen/landwegen en het gebruik/uiterlijk van het landschap voorafgaand aan de inrichting van het legerkamp. Aangezien de uitslag van een gemiddeld OSL-monster meer dan een jaar duurt kan de uitslag niet meegenomen worden in dit rapport en zal deze apart worden gerapporteerd.

4 Synthese, waardering en advies

4.1 Synthese

Tijdens het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven, uitgevoerd in het plangebied 'Dorpsplan Austerlitz' te Austerlitz, gemeente Zeist zijn veel vondsten en zeer veel sporen van een Frans-Bataafs legerkamp uit het begin van de 19e eeuw aangetroffen, waaronder greppels, paalkuilen en kuilen.

Het plangebied bevindt zich aan de zuidwestkant van de stuwwal de Utrechtse Heuvelrug. In het begin van de 19e eeuw bestond de omgeving van Austerlitz uit heidelandschap. Deze grote open heidevlakte, centraal gelegen in het midden van het land, was een geschikte locatie voor het Frans-Bataafse leger-kamp met circa 18.000 manschappen. De vlakte bood ruimte voor grootscheepse legeroefeningen en de centrale ligging in het land zorgde ervoor dat het leger bij een eventuele inval van het Engelse leger snel ter plaatse kon zijn.

Het kamp ligt op een smeltwaterwaaier (sandr) aan de voet van een stuwwal. Het kamp volgt de oriëntatie van de sandr. Uit historische bronnen is bekend dat het terrein voorafgaand aan de bouw van het kamp werd afgevlakt waarbij de humuslaag werd weggestoken.[100] Ook binnen het onderzoeksgebied is vermoedelijk een stuifzandduin enigszins geëgaliseerd. Bij deze egalisatie moet overigens eerder gedacht worden in termen van decimeters dan meters. Toen het gebied na verlating van het legerkamp in gebruik is genomen als bouwland, is de top van de bodem in het cultuurdek opgenomen. Als gevolg van bemesting met plaggen is vervolgens een 30 tot 50 cm dik cultuurdek ontstaan. Gesteld kan worden dat het huidige reliëf binnen het onderzoekgebied niet wezenlijk anders is ten opzichte van het begin van de 19e eeuw. De oorspronkelijke geleidelijk aflopende helling ten zuiden van het onderzoeksgebied is bij de bouw van de aangrenzende woonwijk afgegraven. De steilrand die het onderzoeksgebied tegenwoordig aan de zuidkant begrensd is dus recent.

Tijdens de uitwerking van het onderzoek is de kaart uit 1805 van Marmont geprojecteerd op het onderzoeksgebied, waardoor een beeld ontstaat van de locaties van verschillende zones binnen het kamp. Vervolgens konden de onderzoeksgegevens op de kaart worden geprojecteerd.
Met name een aantal tijdens het onderzoek aangetroffen greppels blijkt dezelfde oriëntatie te hebben als de zonering van het kamp en komt zelfs deels overeen met scheidingen tussen verschillende zones. De begrenzing van de zone van de wasvrouwen (blanchisseuses) in het zuiden van het onderzoeksgebied, de open ruimte tussen de tentenrijen van de soldaten en de keukens, en de open ruimte tussen de divisietroepen zoals aangegeven op de kaart uit 1805 komt

100 Loenen 2008, 26.

bijna exact overeen met de ligging van het greppelsysteem. Indien de projectie klopt, betekend dit dat de kaart bijzonder accuraat is en dat de locaties van de diverse andere zones, waterputten en nauwkeurig bepaald kan worden.

Tijdens het onderzoek aangetroffen structuren zoals tentgreppels en palenrijen komen ook voor waar deze naar aanleiding van de kaart van Marmont niet verwacht worden. In de proefsleuven 13 en 25, zijn bijvoorbeeld tentgreppels en palenrijen aangetroffen, terwijl hier op de kaart een lege ruimte te verwachten valt. Het kan zijn dat de projectie niet geheel correct is, of dat de werkelijke inrichting van het terrein niet overal precies gelijk was aan die op de kaart van Marmont. Een andere verklaring is dat deze sporen dateren uit een andere bewoningsfase van het kamp. Het kamp is immers opgericht in 1804, verlaten in de winter van 1804/1805 en vervolgens weer gebruikt gedurende 1805. Ook in 1808 is het kamp tijdelijk gebruikt. Een aantal grondsporen oversnijdt elkaar wat eveneens kan wijzen op meerdere gebruiks- en bewoningsfasen. Aangezien de kaart van Marmont uit 1805 een momentopname is, is deze verklaring niet geheel onaannemelijk. De conclusie luidt dan ook dat rekening moet worden gehouden met meerdere gebruiksfasen.

Enkele rijen palen kunnen wijzen op de aanwezigheid van houten barakken, maar duidelijke barak structuren zijn niet herkend. Daarentegen zijn wel meerdere cirkelvormige greppelstructuren herkend die zeer waarschijnlijk geïnterpreteerd moeten worden als tentgreppels. Dergelijke greppels worden ook tegenwoordig nog rondom tenten gegraven ter afwatering. Gezien de wateroverlast die het kamp volgens historische bronnen te verduren kreeg op 4 en 5 augustus 1804, waarbij zelfs tenten van de Bataafse divisie onder water liepen, was dit geen overbodige luxe.[101]
De vorm en grootte van de tenten, en dus de tentcirkels, verschilt afhankelijk van de rang van de militair. Opvallend is dat juist in het uiterste noorden, waar de soldatententen gelegen zouden zijn, geen tentgreppels zijn aangetroffen.[102] De vormen en locaties van de tenten en/of barakken blijft daarmee een relatief onbekend punt in het onderzoek; de schematische kaart van Marmont geeft hierover geen uitsluitsel.

Tijdens het onderzoek is de bouwvoor uitgebreid doorzocht op (metaal) vondsten wat resulteerde in een grote hoeveelheid artefacten. Het vondstmateriaal dateert doorgaans uit het begin van de 19e eeuw en met name de grote hoeveelheden regimentsknopen van het 11e regiment d' infanterie de Ligne en de 104e demi-brigade d' infanterie de Ligne maken duidelijk wie in dit deel van het kamp gelegerd waren. Uit de analyse van de diverse vondstspreidingskaarten kan worden afgeleid dat met name het uiterste noorden van het onderzoeksgebied, daar waar de tenten van de soldaten vermoedelijk gelokaliseerd moeten worden, opvallend vondstarm is. In deze zone zijn ook opmerkelijk weinig grondsporen aangetroffen. De meeste vondsten, waaronder kogels, knopen, munten en dergelijke, zijn aangetroffen ter hoogte van de (veronderstelde) ligging van de waterputten, de keukens en de barakken. Richting het zuiden, waar de kapiteins en luitenants verbleven, nemen de vondstaantallen af. Dit zou betekenen dat het sociale leven zich vooral afspeelde rondom de waterput en de keuken. De geringe afmetingen van

101 Loenen 2008, 53.
102 Tijdens veldtochten sliepen de manschappen doorgaans, ongeacht de omstandigheden, in de open lucht. Een leger kon zich op die manier sneller verplaatsen. Aangezien Austerlitz een oefenkamp is, lijkt het aannemelijk dat de soldaten hier wel de beschikking hadden over tenten.
103 Schutte 2006.

het vondstmateriaal, uitgezonderd enkele vondsten, wijzen erop dat het kamp goed werd schoongehouden.

Gesteld kan worden dat binnen het onderzoeksgebied de goed bewaarde resten van het Frans-Bataafse legerkamp uit het begin van de 19e eeuw aanwezig zijn. Bij eventueel vervolgonderzoek kan worden nagegaan of de projectie van het greppelsysteem, en dus lokalisering van zones en structuren, op de kaart uit 1805 klopt. Als dit inderdaad het geval blijkt te zijn kan gericht worden gezocht naar structuren, inrichting en gebruik van het terrein.

4.2 Waardering

De waardering van de aangetroffen vindplaats in het plangebied vindt plaats op basis van de criteria zoals vastgesteld in de KNA, versie 3.3. De scores voor de verschillende criteria zijn vermeld in de tabel hieronder, gevolgd door de onderbouwing.

Waardering van de vindplaats volgens de criteria van de KNA.

Austerlitz, Dorpsplan (het Franse Kamp). Archeologische waarderingstabel volgens KNA Vindplaats 1: het legerkampement				
Waarden	**Criteria**	**Scores**		
		Hoog	*Midden*	*Laag*
Beleving	Schoonheid	Wordt niet gescoord		
	Herinneringswaarde	2		
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	3		
	Conservering	2		
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	3		
	Informatiewaarde	3		
	Ensemblewaarde	3		
	Representativiteit	N.v.t.		

Beleving

Mede doordat de Pyramide van Austerlitz als Frans gedenkteken nog steeds zichtbaar is in het landschap is de herinnering aan het legerkamp sterk aanwezig; de Pyramide, het legerkamp en het dorp Austerlitz zijn in de herinnering onlosmakelijk met elkaar verbonden. Verder zijn bovengronds weinig elementen van het legerkamp zichtbaar, het gaat voornamelijk om enkele resten van een oefenschans in het bos ten noorden van het plangebied. Concluderend betekent dit dat de herinneringswaarde middelhoog scoort.

Fysieke kwaliteit

Binnen het plangebied zijn relatief weinig verstoringen aangetroffen. De sporen blijken goed bewaard, aangezien zelfs ondiepe sporen, zoals tentgreppels, zijn aangetroffen. Opgemerkt dient te worden dat een deel van het kamp gelegen is in een productiebos. Gezien de bodemverstoringen die gepaard gaan met bosbouw is het aannemelijk om te veronderstellen dat het kamp daar grotendeels verwoest is. Het plangebied is mogelijk een van de weinige delen van het kamp die goed bewaard zijn gebleven.

Het vondstmateriaal bestaat voornamelijk uit aardewerk en metaal; met name de metalen voorwerpen zijn talrijk en redelijk goed geconserveerd. Dit laatste is zeker gezien de natuurlijke ondergrond, bestaand uit grof zand, niet vanzelfsprekend. Vanwege de droge bodemkundige omstandigheden is botanisch- en botmateriaal daarentegen slecht bewaard gebleven.
Het vondstmateriaal, en met name de talrijke metaalvondsten, leveren een belangrijke bijdrage aan de duiding van de aanwezige grondsporen en mede daardoor, aan een reconstructie van de inrichting van het kamp. Met name de ruimtelijke spreiding van bepaalde voorwerpen kan aangeven waar specifieke activiteiten plaatsvonden of waar regimenten gelegerd waren. Daarmee is de score voor de fysieke kwaliteit middelhoog.

Inhoudelijke kwaliteit
Het aantreffen van sporen van een Frans legerkamp in Nederland is zeldzaam. In het verleden is in de omgeving wel vondstmateriaal uit deze periode aangetroffen, maar weinig van het kamp zelf. Slechts éénmaal zijn delen van een legerkamp gedocumenteerd bij een archeologisch onderzoek, namelijk in Limburg in de omgeving van Haelen.Daardoor scoort het criterium zeldzaamheid hoog.
Van het Franse legerkamp zijn verschillende historische kaarten bekend en enkele andere historische bronnen. Bovendien zijn enkele grotere en hogere landschappelijke kenmerken als de Pyramide en schansen deels bewaard gebleven. Als gevolg daarvan leveren grondsporen die te maken hebben met kleinere entiteiten als tenten/barakken, waterputten en dergelijke, veel informatie op over de inrichting van dit terrein en over de ontwikkeling en het gebruik van het legerkamp. Binnen Austerlitz is zeer weinig archeologisch onderzoek verricht. Binnen het plangebied is een grote kans op het aantreffen van onder andere sporen en vondstmateriaal, als aardewerk en metaal, uit de periode van het Franse legerkamp. De archeologische resten binnen het plangebied zijn daarom een toegevoegde waarde voor de kennis van de ontwikkeling van het Franse legerkamp en daarmee ook voor de geschiedenis van Austerlitz en Nederland. Daarmee is de score voor de inhoudelijke kwaliteit (zeer) hoog.

De scores voor zowel de fysieke als de inhoudelijke kwaliteit zijn hoog. Een score voor de fysieke kwaliteit gelijk of hoger dan 5 betekent behoudenswaardig, de score voor de vindplaats is 5. Een score voor de inhoudelijke kwaliteit gelijk of hoger dan 7 betekent behoudenswaardig, de score voor vindplaats 1 is 9. Daarmee is de vindplaats te waarderen als behoudenswaardig.
De scores voor zowel de fysieke als de inhoudelijke kwaliteit zijn hoog. Daarmee is de vindplaats te waarderen als behoudenswaardig.

4.3 Advies

In het plangebied zijn archeologische resten aangetroffen die deel uitmaken van een vindplaats, namelijk een legerkamp uit de Napoleontische tijd. De vindplaats is uitgestrekt over het hele plangebied en is gewaardeerd als behoudenswaardig vanwege het zeldzame en unieke karakter van de vindplaats, de goede conservering van de vondsten en de gaafheid van de sporen. Voorgesteld wordt om de behoudenswaardige resten in situ te behouden en deze in te passen in de voorgenomen ontwikkelingen. Indien dit niet mogelijk is en (delen van) het plangebied worden verstoord dan wordt behoud ex situ door middel van een archeologische opgraving aanbevolen. Bij een eventuele archeologische opgraving verdient het aanbeveling om tijdens de aanleg van het vlak en bij de afwerking van sporen intensief aan metaaldetectie te doen.

Bovenstaand advies vormt een zogenaamd selectieadvies. Dit betekent niet dat reeds gestart kan worden met bodemverstorende activiteiten of de daarop voorbereidende activiteiten. Het selectieadvies dient namelijk eerst beoordeeld te worden door de bevoegde overheid wat uiteindelijk leidt tot een selectiebesluit.

Hoewel getracht is een zo gefundeerd mogelijk advies te geven op grond van de gebruikte onderzoeksmethoden, kan de aanwezigheid van archeologische sporen of resten nooit volledig worden uitgesloten in de gebieden waarvoor geen vervolgonderzoek wordt aanbevolen. BAAC bv wil er daarom op wijzen dat men bij bodemverstorende activiteiten alert dient te zijn op de aanwezigheid van archeologische waarden (zoals vondstmateriaal en grondsporen). Bij het aantreffen van deze waarden dient men hiervan melding te maken bij de Minister (in de praktijk de RCE) conform artikel 53 van de Monumentenwet 1988.

5 Literatuur en bronnen

Literatuur

Albarda, J. en Kroesen, F.L., 1978: Nederlands geschut sinds 1677. Serie Militair Memoriaal 4, Bussum.

Barker,J., Timeline of Neck stocks and Cravats in the British Army. www.sites.google.com.

Bartels, M., 1999: Steden in Scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900), Amersfoort.

Botman, A./M. Benjamins, 2008: De archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart van de gemeente Zeist, ADC rapport H023, Amersfoort.

Bourgeot, V en Pigeard, A.,2003: Encyclopédie des uniformes Napoléoniens 1800-1815, Entremont-le-Vieux.

Berendsen, H.J.A., 2004: De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie, Fysische geografie van Nederland, Assen.

Berendsen, H.J.A., 2005: Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's, Fysische geografie van Nederland, Assen.

Blijdenstijn, R., 2001: De Pyramide van Austerlitz. Erkenning voor een Frans gedenkteken/La Pyramide dÁusterlitz. Un mémorial commémoratif français remis à l'honneur aux Pays-Bas, Utrecht.

Casparie, W.A./J.J. Lenting, 1993: Het houtgebruik. In: J.J. Lenting/H. van Gangelen/H. van Westing, Schans op de grens. Bourtanger bodemvondsten 1580-1850, Sellingen, 575-589.

Centraal College van Deskundigen (CCvD), 2010: Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems, versie 3.2, SIKB, Gouda.

Duco, D.H., 1987: De Nederlandse kleipijp. Handboek voor dateren en determineren, Leiden.

Duco, D.H., 1993: Kleipijpen. In: Lenting, J.J./H. van Gangelen/H. van Westing: Schans op de grens. Bourtanger bodemvondsten 1580-1850, Sellingen, 125-166.

Duco, D.H., 2003: Merken en merkenrecht. Van pijpenmakers in Gouda, Amsterdam.

Drenth, E. & E. Lohof 2005: Heuvels voor de doden. Begraving en grafritueel in bekertijd, vroege en midden-bronstijd. In: L.P. Louw Kooijmans et al. 2005. Nederland in de prehistorie. Amsterdam.

Eimermann, E., 2007: Austerlitz, Gramserweg/ Oude Postweg, Provincie Utrecht. Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven, Amersfoort.

Exaltus, R./J. Orbons, 2012: Austerlitz, Gemeente Zeist, Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O); Verkennend en karterend booronderzoek, ArcheoPro Archeologisch rapport nr. 11148, Maastricht.

Forsyth, H./G. Egan.,2005: Toys, Trifles & Trinkets. Base-metal miniatures from Londen 1200 to 1800, Londen.
Gawronski, J. (ed.), 2012: Amsterdam Ceramics. A city's history and an archaeological ceramics catalogue 1175-2011, Amsterdam.

Geerdink-Schaftenaar, M., 2013: Het Leven in het Bivak. Uitgave van de vereniging "2e Bataillon Grenadier Compagnie". http://www.grenadiercompagnie.nl. Julianadorp.

Geerdink- Schaftenaar, M., 2015: "Het uniform van het Bataljon Infanterie van Linie nr.2". Uitgave van de vereniging "2e Bataillon Grenadier Compagnie". http://www.grenadiercompagnie.nl. Julianadorp.

Groeneweg, G., 1992: Bergen op Zooms aardewerk. Vormgeving en decoratie van gebruiksaardewerk gedurende 600 jaar pottenbakkersnijverheid in Bergen op Zoom, Waalre.

Fallou, L., 1915: Le Bouton uniforme Francais. De L'Ancien-Regime á fin julliet 1914, Colombes.

Harding, D., 1990: Encyclopedie van wapens. Een internationale encyclopedie van 5000 v. Chr tot 2000 n. Chr., Helmond.

Hasselt, H., 1993: Metaal. In: Lenting, J,J, Gangelen van,H, Westing van, H. Schans op grens. Bourtanger bodemvondsten 1580-1850, Sellingen.

Hendriksen, M., 2011: Metaal en het vondstmateriaal uit de Tweede Wereldoorlog. In: J.R. Mooren: Het Genneperhuis: de vestinggrachten. Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven, gevolgd door een archeologische Begeleiding. BAAC rapport A-09.0235, 's-Hertogenbosch 2011.

Hendriksen, M., 2011: De metalen voorwerpen. In: J.S. van der Kamp: Boeren langs de Hogeweide. Een (post)middeleeuws boerderijlint op kapittelgrondgebied in Leidsche Rijn, Basisrapportage archeologie gemeente Utrecht 20, Utrecht, 195-247.

Hendriksen, M., 2014: Metaal. In: Veenstra, M.E.,: Austerlitz Franse Kamp. Inventariserend veldonderzoek doormiddel van proefsleuven (IVO-P). BAAC rapport A-13.0248, 's-Hertogenbosch.

Janse, H., 2004: Spijkers en draadnagels, Leiden.

Kist, J.B.,1993: Wapens en toebehoren. In: Lenting, J,J, Gangelen van, H, Westing van, H. Schans op de grens. Bourtanger bodemvondsten 1580-1850, Sellingen.

Klijn, E.M.CH.F.,1987: Eet- en sierlepels in Nederland tot ca. 1850. Lochem.

Koster, A. A. 2004: Catalogus metalen voorwerpen. In: Koot, C,W en Berkvens, R. Bredase akkers eeuwenoud. 4000 jaar bewoningsgeschiedenis op de rand van zand en klei. RAM 102. Breda.

Krook, W., 1993: Merkloden. In: Lenting, J,J, Gangelen van,H, Westing van, H. Schans op grens. Bourtanger bodemvondsten 1580-1850. Sellingen.

Langedijk, C.A./H.F. Boon, 1999: Vingerhoeden uit Amsterdamse bodem. Productie-technieken vanaf de Late Middeleeuwen. A.W.N reeks II. Amsterdam 1999.

Loenen, R., 2008: De Pyramide van Austerlitz. Monument van De Franse Tijd. 1804-1811 Austerlitz. Pyramide, Frans-Bataafs Kamp en Dorp, uitgebreide en herziene herdruk, Driebergen-Rijsenburg.

Orton, C., P. Tyers & A. Vince, 1993: Pottery in Archaeology, Cambridge.

Oudhof, J.W./M.E. Lobbes/P.M.M. Hermans, 2011: Archeologisch Bureauonderzoek en gespecificeerde archeologische verwachting. Austerlitz Dorpsplan noordrand, gemeente Zeist, Buro de Brug rapport B11-108, Amsterdam.

Rees, J.U., 2014: "We... got ourselves cleverly settled for the night..." Soldiers' Shelter on Campaign During the War for Independence: Part 1. "Oznabrig tabernacles". Tents in the Armies of the Revolution.

Roy van Zuydewijn., R. de, 1982: Antiek van het Nederlandse platteland, Haarlem.

Schutte, A.H., 2006: Haelen Windmolenbos, Vindplaats 2. Een Archeologische Opgraving, ADC rapport 531, Amersfoort.

Smith, D./J. Black, 2008: Uniformen van de Napoleontische oorlogen. Een deskundig, diepgaand naslagwerk over de officieren en soldaten uit de revolutionare en Napoleontische periode, 1792-1815, Utrecht.

Torremans, R., 2014: Programma van Eisen, Austerlitz (het Franse Kamp), gemeente Zeist Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P), Zeist (Omgevingsdienst regio Utrecht PVE-2013-03)

Veen, V. van der, 2013: De archeologie van een Frans legerkamp. In: ARCHEObrief, vakblad voor de Nederlandse archeologie, jaargang 17, nummer 4, 9-12.

Veenstra, M.E., 2014: Austerlitz Franse Kamp, Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P). BAAC rapport A-13.0248. 's-Hertogenbosch.

Volkers, K., 2006: Geheim landschap, 200 jaar militairen op de Heuvelrug, Utrecht.

Whitehead, R., Buckle, 2003: 1250-1800, Witham.

Wilde, F.G., de,: De uniformen van het Leger van de Bataafsche Republiek. www.collectie.legermuseum.nl.

Kaartmateriaal

Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 (ARCHIS II 2014).

Carte du camp d'Utrecht commandé par le général en chef Marmont' door Gillis Johannis Le Fèvre de Montigny (1765-1821) uit circa 1805.

Internet

https://www.antiquesnavigator.com

http://www.ahn.nl

http://archeologieinnederland.nl/noaa-hoofdstukken

http://archis2.archis.nl

http://www.sites.google.com

http://collectie.boijmans.nl

http://www.collectie.legermuseum.nl.

http://www.dodenakkers.nl/artikelen/verdwenen/265-austerlitz.html

http://www.geheugenvanzeist.nl/geschiedenis/verhalen/het-ontstaan-van-een-dorp

http://www.grenadiercompagnie.nl

http://www.inrap.fr

Lemaire, P./F/ Lemaire, 2005: 1803-1805: l'Armée Napoléonienne à Étaples. Le camp du Puits d'Amour, Archéologie en Nord-Pas-de-Calais 12 (http://www.culturecommunication.gouv.fr).

http://www.napoleon-series.org

http://www.musee-infanterie.com

http://www.voyageurs-du-temps.fr.

http://www.watwaswaar.nl

http://www.zeist.nl

6 Lijst van afbeeldingen

1.1 Foto door BAAC.
1.2 Kaart vervaardigd door BAAC, met gebruikmaking van kaartmateriaal van de Topografische Dienst, Emmen.
2.1 Foto door BAAC.
2.2 Kaart vervaardigd door BAAC, met gebruikmaking van de Carte du camp d'Utrecht commandé par le général en chef Marmont' door Gillis Johannis Le Fèvre de Montigny (1765-1821) uit circa 1805.
2.4 Rees 2014.
2.5 Rees 2014.
2.6 Http://www.grenadiercompagnie.nl
2.7a Http://www.grenadiercompagnie.nl
2.7b Http://www.geheugenvanzeist.nl
2.8 Rees 2014.
2.9 Kaart vervaardigd door BAAC.
3.1 Foto door BAAC.
3.2 Foto met aanpassingen door BAAC.
3.3 Foto met aanpassingen door BAAC.
3.4 Foto met aanpassingen door BAAC.
3.5 Foto met aanpassingen door BAAC.
3.6 Foto met aanpassingen door BAAC.
3.8 Kaart vervaardigd door BAAC.
3.9 Kaart vervaardigd door BAAC, met gebruikmaking van de Carte du camp d'Utrecht commandé par le général en chef Marmont' door Gillis Johannis Le Fèvre de Montigny (1765-1821) uit circa 1805.
3.10 Foto door BAAC.
3.11 Foto door BAAC.
3.12 Foto door BAAC.
3.13 Foto door BAAC.
3.14 Grafiek door A. van de Venne.
3.15-17 Foto's door L. Mulkens, ArcheoFotografie.
3.18 Http://collectie.boijmans.nl.
3.19 Foto vervaardigd door Archeo Fotografie.
3.20 Foto vervaardigd door Archeo Fotografie.
3.21 Foto vervaardigd door Archeo Fotografie.
3.22 Foto vervaardigd door Archeo Fotografie.
3.23 Foto vervaardigd door Archeo Fotografie.
3.24 Foto vervaardigd door Archeo Fotografie.
3.25 Foto vervaardigd door Archeo Fotografie.
3.26 Foto vervaardigd door Archeo Fotografie.
3.27 Foto vervaardigd door Archeo Fotografie.
3.28 Albarda en Kroesen.
3.29 Smith en Black, 2008.
3.30 Foto vervaardigd door Archeo Fotografie.
3.31 Foto vervaardigd door Archeo Fotografie.

3.32 Foto vervaardigd door Archeo Fotografie.
3.33 Foto vervaardigd door Archeo Fotografie.
3.34 Foto vervaardigd door Archeo Fotografie.
3.35 Foto door BAAC.

Bijlagen

1 ■ Geologische en archeologische tijdvakken
2 ■ Onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen
3 ■ Allesporenkaart zonder spoornummers
10 ■ Verspreidingskaart keramiek en glas
11 ■ Verspreidingskaart alle metaalvondsten
12 ■ Verspreidingskaart Republique Française en Koninkrijk Holland
13 ■ Verspreidingskaart knopen 11e regiment en 104e Demi-Brigade
14 ■ Verspreidingskaart wapens gerelateerd
15 ■ Verspreidingskaart nagels

Op CD-ROM

4 ■ Sporenlijst
5 ■ Vondstenlijst
6 ■ Determinatielijst aardewerk
7 ■ Determinatielijst glas
8 ■ Determinatielijst metaal
9 ■ Allesporenkaart met spoornummers
16 ■ Codelijsten afkortingen

Bijlage 1 Geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom (jr) 0 = 1950 n. Chr.	Chronostratigrafie						MIS	Lithostratigrafie			
11.650	**Kwartair**	Laat	**Holoceen** (warme periode)				1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviatiel)		Formatie van Boxtel (eolisch en lokaal terrestrisch)	Formatie van Beegden (Maas)
12.850			**Pleistoceen**	Laat	Weichselien (ijstijd)	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas (koud)	Formatie van Kreftenheye (Rijn)			
13.900							Allerød (warm)				
14.030							Vroege Dryas (koud)				
14.640							Bølling (warm)	2			
30.000						Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)	Laat-Pleniglaciaal (zeer koud)				
60.000							Midden-Pleniglaciaal (koud)	3			
75.000							Vroeg-Pleniglaciaal (zeer koud)	4			
117.000						Vroeg-Weichselien (gematigd koud)		5a 5b 5c 5d				
130.000					Eemien (warme periode)			5e		Eem Formatie (marien, lagunair en lacustrien)	
370.000		Midden		Midden	Saalien (ijstijd)			6-10		Formatie van Drente (Glaciaal)	
410.000					Holsteinien (warme periode)			11	Formatie van Urk (Rijn)		
475.000					Elsterien (ijstijd)			12		Formatie van Peelo (Glaciaal)	
850.000					Cromerien (warme periode)			13-22	Formatie van Sterksel (Rijn)		Formatie van Stamproy (eolisch en lokaal terrestrisch)	
2.600.000		Vroeg		Vroeg	Pre-Cromerien			23-104				

Chrono-, zuurstofisotopen- en lithostratigrafie voor Noordwest-Europa naar De Mulder et al. (2003). Mariene isotoop stadium (MIS) volgens Bassinot et al. (1994). Atmosferische data volgens Berendsen (2008) en Cohen et al. (2009). Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor Cultuurhistorisch Erfgoed (RCE). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2008). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Ouderdom (kal. jaren BP[1])	^{14}C jaren	Chronostratigrafie				Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden (kal. jaren v/n. Chr.)
450		Holoceen	Laat	Subatlanticum (koeler Vochtiger)		Vb2	Loofbos, waarbij eik en els overheersen; haagbeuk vanaf Vb1 (>1%); vanaf Vb2 veel cultuurplanten (rogge, boekweit, korenbloem)	nieuwe tijd (1500-heden)
1150	1250							middeleeuwen (450-1500 n. Chr.)
1500						Vb1		
1962	1950							Romeinse tijd (12 v.Chr. – 450 n. Chr.)
2750						Va		ijzertijd (800 – 12 v. Chr.)
3050	2900							bronstijd (2000 – 800 v. Chr.)
3950			Midden	Subboreaal (koeler Droger)		IVb	Loofbos. Eik, els en hazelaar overheersen; beuk vanaf IVb >1% en grotere invloed landbouw (granen)	
5700	5000					IVa		neolithicum (5300 – 2000 v. Chr.)
7250				Atlanticum (warm Vochtig)		III	Loofbos eik en els overheersen, relatief veel iep en linde. Het percentage den neemt af	
8700	8000							mesolithicum (8800 – 5300 v. Chr.)
10.250	9000		Vroeg	Boreaal (warmer)		II	Den overheerst, daarnaast hazelaar, eik, iep, linde, es	
10.750				Preboreaal (warmer)		I	Eerst berk en later overheerst de den	
11.650	10.150							
12.850	10.950	Laat-Pleistoceen	Weichselien (ijstijd)	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas	LW III	Parklandschap (subarctisch)	laat-paleolithicum (35.000 – 8800 v. Chr.)
13.900	11.900				Allerød	LW II	Dennen- en berkenbossen	
14.030	12.100				Vroege Dryas	LW I	Open parklandschap	
14.640	12.450				Bølling		Open vegetatie met kruiden (bijvoet) en berkenbomen	
35.000 (v. Chr.)	^{14}C-methode loopt tot 43.000 jaar BP			Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)			Perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra	
75.000								midden-paleolithicum (300.000 – 35.000 v. Chr.)
117.000				Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)			Perioden met bos en perioden met een subarctisch open landschap	
130.000			Eemien (warme periode)				Loofbos	
300.000 (v. Chr.)		Midden-Pleistoceen	Saalien (ijstijd)				Maximale ijsuitbreiding Scandinavische ijskap tussen 200.000 en 130.000 jaar BP	
								vroeg-paleolithicum (tot 300.000 v. Chr.)

[1] *BP = aantal werkelijke jaren voor 1950 AD.*

Bijlage 2 Onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen

Algemeen:

1 In hoeverre komt de aangetroffen bodemopbouw overeen met het booronderzoek van ArcheoPro en het door BAAC uitgevoerde proefsleuvenonderzoek? Is er sprake van verstoring van de natuurlijke ondergrond, en specifiek van herinrichtingswerkzaamheden ten behoeve van de aanleg van het kamp? Beschrijf de bodemopbouw met aandacht voor de overeenkomsten en verschillen met het bestaande onderzoek.
In Austerlitz zijn de oudere afzettingen plaatselijk afgedekt met een dunne laag dekzand. Bij het eerder uitgevoerde proefsleuvenonderzoek in het zuidoostelijke deel van het onderzoeksgebied is dit echter niet aangetroffen. Op de meeste plekken in het plangebied is sprake van een goed ontwikkelde haarpodzol. In het centrale deel van het plangebied is deze bodem intact, dit wordt veroorzaakt door de aanwezigheid van een langgerekte, noordnoordoost-zuidzuidwest georiënteerde zone waar de bodem is afgedekt met een maximaal 30 cm dik pakket goed gesorteerd, matig siltig, matig fijn zand. Dit zandlichaam is gezien de goede sortering en het voorkomen van microgelaagdheid met licht 'vuile' (oftewel licht humeuze) laagjes eolisch afgezet.
Aan de randen van het onderzoeksgebied bevindt zich in dit zandpakket een goed ontwikkeld, maar zeer dun podzolprofiel (maximaal 20 cm). Plaatselijk is het profiel nog helemaal compleet aanwezig maar op de meeste plaatsen is het podzolprofiel in meer of mindere mate afgetopt
De egalisatie ten behoeve van het kamp is dus zeer beperkt geweest en lokaal. Het reliëf is grotendeels nog steeds hetzelfde als in 1804. Alleen het micro reliëf (zeer kleine locale verhogingen) en de top van het bovenste podzolprofiel is tijdens de aanleg verstoord.

2. Wat is de relatie van de vindplaats(en) t.o.v. van de natuurlijke omgeving (landschappelijke context)? Specifiek: dit deel van het kamp lijkt te zijn aangelegd op een verhoging in de sandr-vlakte; hoe heeft men van het natuurlijke reliëf gebruik gemaakt bij de aanleg van het kamp?
Neem de resultaten van het vooronderzoek mee in de beantwoording van deze onderzoeksvraag.
Het plangebied ligt op een smeltwaterwaaier (sandr) aan de voet van de stuwwal, tussen twee zuidwest-noordoost georiënteerde droge dalen. De stuwwal heeft een min of meer noordnoordwest-zuidzuidoost verloop, terwijl de rand van de sandr meer een noordwest-zuidoostelijke oriëntatie heeft. Het kamp volgt de oriëntatie van de sandr en heeft, door egalisatie, het micro reliëf in het gebied beïnvloed. Bij de aanleg van het kamp in 1804 zal de (lage) stuifzandduin in het plangebied mogelijk zijn geëgaliseerd, aangezien in het centrale deel van de duin geen restanten van een podzolprofiel meer aanwezig zijn.

3. Is er nog sprake van een min of meer intacte vondstlaag en zijn in deze laag en de hierboven liggende bouwvoor nog artefacten aanwezig die aanwijzingen kunnen geven over de locatie van specifieke activiteitenzones binnen het kamp?
De vondstlaag (loopniveau) met bijbehorend afvalmateriaal is geheel opgenomen in de moderne bouwvoor. Voor eventueel toekomstig onderzoek van het kamp is het dus noodzakelijk om de bouwvoor zeer zorgvuldig te doorzoeken op vondstmateriaal en dan met name metaalvondsten. Deze vondsten kunnen uitsluitsel geven over

eventuele activiteitenzones (keukens/vingerhoeden/onderdelen geweren) en bepaalde legeronderdelen (de uniformknopen met regimentsnummer). Uit het onderzoek is gebleken dat me name de zone ter hoogte van de veronderstelde ligging van de keukens, waterput en barakken vondstrijk zijn.

4. Zijn er archeologische sporen aanwezig binnen het plangebied? Zo ja, wat is de exacte aard, omvang, datering, conservering en gaafheid van deze resten? Zijn de aangetroffen archeologische waarden (uitgesplitst in 1: 'vondstenlaag/vondstenstrooiing' en 2: 'sporenlaag') behoudenswaardig?
In totaal zijn 435 archeologisch relevante sporen aangetroffen onder te verdelen in paalkuilen, kuilen, greppels en karrensporen. De meeste van deze sporen dateren naar alle waarschijnlijkheid uit de tijd van het Franse legerkamp. De grondsporen zijn duidelijk zichtbaar en goed geconserveerd onder een moderne bouwvoor. Ook sporen zoals tentgreppels zijn soms bewaard gebleven. Het aardewerk, bouwkeramiek en glas is goed geconserveerd. Botmateriaal is in het veld wel waargenomen maar was te gefragmenteerd en slecht bewaard gebleven.

- Vondstenlaag/vondstenstrooiing: behoudenswaardig. Het vondstmateriaal is goed geconserveerd met uitzondering van botmateriaal. Zonder zorgvuldig onderzoek van de bouwvoor (met de meerderheid van al het vondstmateriaal) is de interpretatie van het legerkamp niet goed mogelijk. Dit heeft dan betrekking op het onderscheiden van activiteitenzones, de aard van de activiteiten (keuken, marketentsters, officierenverblijven, soldatenverblijven.
- Sporenlaag: behoudenswaardig. De sporen zijn uitstekend bewaard gebleven. Zonder onderzoek van de sporen kunnen geen uitspraken worden gedaan over de aard van de verblijven. Hoe zagen de barakken en tenten eruit. Waarvoor dienden de grote kuilen?

5. Wat is de diepteligging van het sporenvlak?
Het archeologische sporenvlak bevindt zich vlak onder de recente bouwvoor, circa 50 cm onder het maaiveld.

6. Komen de aangetroffen archeologische resten overeen met de verwachting?
De spreiding van de sporen komt niet overeen met de verwachting. Het noordelijk deel van het plangebied blijkt rijk aan sporen en vondsten te zijn.

7. Zijn er ondanks de lage verwachting sporen uit de prehistorie aanwezig? Uit welke periode precies?
Er zijn geen sporen uit de prehistorie aangetroffen, ook vondstmateriaal ontbreekt volledig.

8. Is er sprake van meerdere sporenniveaus? Welke niveaus zijn aanwezig (denk hierbij bijvoorbeeld aan de herinrichting van tenten naar barakken)?
De (middeleeuwse?) karrensporen gelegen onder het stuifzandpakket dateren van voor de aanleg van het kamp en zijn stratigrafisch gescheiden van de sporen behorend tot het kampement. De sporen uit de Franse tijd oversnijden elkaar soms maar tussen de sporen van het tentenkamp en de barakken bevindt zich geen ophooglaag. De twee archeologische niveaus kunnen in de praktijk overigens niet gescheiden worden aangelegd aangezien de tussenliggende laag te dun is.

9. Wat valt aan de hand van de verspreiding van het vondstmateriaal te zeggen over functie en datering van de aangetroffen fenomenen?
In dit rapport worden met behulp van verscheidene vondstspreidingskaarten uitspraken gedaan over de ligging en de aard van verschillende structuren/zones. Uit de analyse van de diverse vondstspreidingskaarten kan worden afgeleid dat met name het uiterste noorden van het onderzoeksgebied, daar waar de tenten van de soldaten vermoedelijk gelokaliseerd moeten worden, opvallend vondstarm is. In deze zone zijn ook opmerkelijk weinig grondsporen aangetroffen. De meeste vondsten, waaronder kogels, knopen, munten en dergelijke, zijn aangetroffen ter hoogte van de (veronderstelde) ligging van de waterputten, de keukens en de barakken. Richting het zuiden, waar de kapiteins en luitenants verbleven, nemen de vondstaantallen af. Dit zou betekenen dat het sociale leven zich vooral afspeelde rondom de waterput en de keuken. De geringe afmetingen van het vondstmateriaal, uitgezonderd enkele vondsten, wijzen erop dat het kamp goed werd schoongehouden

10. Is er een significant verschil in vondsten uit de recente bouwvoor en de onderliggende laag, geven de vondsten uit de bouwvoor ook informatie over de indeling van het kamp?
De vondsten uit de bouwvoor zijn essentieel om inzicht te krijgen over de indeling en de aard van de activiteiten binnen het kamp. De onderliggende laag, bedoelt wordt waarschijnlijk de laag die is aangetroffen bij eerder onderzoek in 2014, is niet aanwezig in dit deel van het onderzoeksgebied.

11. Indien het onderzoek geen of categoraal beperkte (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) archeologische fenomenen oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven?
De meeste vondsten komen uit de bouwvoor en zijn dus losse vondsten. Opvallend is verder dat het vondstmateriaal erg klein is, gemiddeld genomen niet groter dan 5 cm. Dit wijst erop dat het meeste vondstmateriaal afkomstig is uit het voormalige loopniveau opgenomen in de bouwvoor) en dat het kamp erg schoon werd gehouden. Het echte afvalmateriaal, van grotere afmetingen, moet buiten het kamp zijn gedumpt. Mogelijk zijn ook latrines de aangewezen plek om dergelijk afvalmateriaal te vinden.

12. Op welke wijze dient de verdere omgang met de aanwezige archeologische waarden vorm gegeven te worden?
Aanbevolen wordt om het complete plangebied op te graven indien behoud *in situ* niet mogelijk blijkt te zijn. Het grootste deel van het kampement is gelegen in naastgelegen productie bosgebied. Waarschijnlijk is dat deel van het kamp dermate sterk omgewoeld dat afgezien van enkele grote kuilen weinig sporen nog bewaard zijn gebleven. Het plangebied is mogelijk een van de weinige delen van het Frans-Bataafse kamp die nog uitstekend bewaard zijn gebleven.
Bij eventueel vervolgonderzoek dient de bouwvoor op dezelfde manier onderzocht te worden als tijdens dit onderzoek. Dat wil zeggen dat intensief gezocht moet worden naar metaalvondsten tijdens de aanleg. Alleen op deze manier kan inzicht worden verkregen in de aard van de verschillende activiteitenzones. Vanwege de grote hoeveelheid metaalvondsten is het niet nodig om iedere vondst apart in te meten. Het verzamelen in vakken (bijvoorbeeld vakken van 2 x 2 m of 4 x 4) zal een nauwkeurig

beeld opleveren van activiteitenzones.
Aangezien geschikte monsterlocaties voor botanisch onderzoek en botmateriaal bijzonder schaars blijken te zijn is het nodig om in de toekomst iedere gelegenheid te benutten.

Specifiek Franse kamp:
13. Geeft het vondstverspreidingsbeeld een indicatie van de indeling van het kamp? Deze vraag dient te worden beantwoord voor: 1: de bouwvoor; 2: het daar onderliggende pakket; 3: het sporenniveau.
Deze vraag is nader uitgewerkt in het rapport. Door projectie van het aangetroffen greppelsysteem op een kaart van het kamp uit 1805 is gedeeltelijk duidelijk geworden wat de indeling van het kamp is. Het vermoeden bestaat dat tijdens eerdere of jongere bewoningsfasen van het kamp de inrichting verschilde.

14. Is sprake van specifieke ambachtelijke zones? Zo ja, van welke ambachten zijn hier sprake? Zijn de verwachte smederijen aangetroffen?
Specifieke ambachtelijke zones zijn niet herkend. Mogelijk is de zone van de wasvrouwen in verband te brengen met de vondstspreiding van vingerhoeden, lakenloden en garenklosje.
Smederijen zijn niet aangetroffen. Dit is er in gelegen dat de bij het booronderzoek aangetroffen sintels een recente vervuiling betrof.

15. In hoeverre komen de aangetroffen sporen en structuren overeen met de bekende projecties en het kaartbeeld van het legerkamp of moet dit meer als een ontwerpkaart worden gezien?
Neem de oriëntatie van de sporen en het door BAAC uitgevoerde onderzoek mee in de beantwoording van deze onderzoeksvraag en het kaartmateriaal.
De spreiding van de sporen komt niet overeen met de verwachting. In het zuidelijk deel van het onderzoeksgebied zijn in tegenstelling tot de verwachting de minste sporen aangetroffen. Door projectie van het aangetroffen greppelsysteem op een kaart van het kamp uit 1805 is redelijk duidelijk geworden waar het kamp gelegen heeft.

16. Zijn er, zoals volgens de kaart van De Marmont aannemelijk is, waterputten aanwezig binnen het plangebied? Zo ja, hoe zijn deze opgebouwd, waarmee zijn ze opgevuld en afgedekt? Hoe diep zijn de waterputten?
Waterputten zijn niet aangetroffen, door projectie van het aangetroffen greppelsysteem op de historische kaart kan echter redelijk nauwkeurig voorspeld worden waar deze gelegen zijn. Binnen het plangebied bevindt zich vermoedelijk één waterput.

17. Kan iets gezegd worden over de locatie en de constructie van de barakken op basis van het vondstmateriaal (verspreiding spijkers / bouwmateriaal)?
Het meeste vondstmateriaal is aangetroffen in de zone van de barakken, keukens en waterput.
De spijkers zijn aangetroffen ter hoogte van de linie van de keukens en de waterput maar deels ook ter hoogte van de veronderstelde ligging van de barakken. Het vrijwel ontbreken van bouwkeramiek wijst erop dat de barakken van hout zijn geweest.

18. Hoe was de drainage van overtollig regenwater geregeld? (afwateringsgreppels?)
Rond de tenten bevonden zich greppels die dienden als afwateringsgreppels. Het is onbekend of alle tenten voorzien waren van een dergelijke greppel. Enkele andere greppels dienden mogelijk eveneens als afwateringsgreppels maar vermoedelijk vooral om delen van het kampement of wegen binnen het kamp aan te duiden.

19. Is er sprake van houten barakken? Of zijn de onderkomens toch (deels) in steen opgebouwd geweest?
Het aantal baksteen, dakpan en tegelfragmenten is dusdanig klein dat de kans op het aantreffen van bakstenen structuren niet waarschijnlijk is. Eventueel zouden sommige delen van een barak (of tent) van bouwkeramiek kunnen zijn geweest, bijvoorbeeld een fundament voor een potkachel of een deurdrempel.

20. Zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van keukens? Is er sprake van een concentratie van keukenafval? Zo ja, kan de exacte locatie van eventuele keukens bepaald worden en hoe zien deze er uit?
In het kampement zelf zijn maar weinig vondsten gedaan die groter zijn dan 5 cm. Het vrijwel geheel ontbreken van groot afvalmateriaal is vaak typisch voor militaire kampementen. Waarschijnlijk bevinden zich grote afvalkuilen met keukenafval buiten het kamp, misschien ter hoogte van de latrines. Door projectie van het aangetroffen greppelsysteem op de historische kaart kan echter redelijk nauwkeurig voorspeld worden waar deze gelegen hebben.

21. Zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van latrines? Zijn deze geconcentreerd gelegen, of was dit iets dat per barak is aangelegd?
Latrines zijn niet aangetroffen. Op de kaart van het kampement bevinden deze ver ten noorden van het onderzoeksgebied (lijn R). Uit historische bronnen van andere kampen is eveneens bekend dat latrines ver van de verblijven werden aangelegd.

22. Is er sprake van wegverharding tussen de barakken? Hoe is deze opgebouwd?
Wegverharding is niet aangetroffen. De wegen in dit deel van het kampement waren onverhard en bestonden dus uit natuurlijk zand met wat grind dat van nature hier voorkomt.

23. Kan op basis van het vondstmateriaal de nationaliteit van de soldaten worden bepaald en is het mogelijk om de rang en het regiment te bepalen? (specifiek: door bijvoorbeeld regimentsnummers op uniformknopen). Op dit moment wijzen de gevonden knopen op de aanwezigheid van militairen van het 11e regiment d'infanterie de Ligne en de 104e demi-brigade d'infanterie de Ligne. Kan dit beeld worden versterkt of aangevuld?
Bovenstaand beeld is niet gewijzigd. Enkele knopen behoren tot bewakingseenheden en kunnen misschien in verband worden gebracht met de laatste fasen van het kamp, toen het leger hier was vertrokken.

24. Zijn er aanwijzingen voor de aanleg van het kamp (grondverbetering, egalisatie, etc.) en zijn daarbij oudere (prehistorische) resten verstoord geraakt? Bijvoorbeeld het aftoppen van het aanwezige reliëf (ruggen) waarbij het afgetopte bodemmateriaal in de droogdalen is gedeponeerd?
Dit deel van het kamp heeft, door egalisatie, het micro reliëf in het gebied beïnvloed maar de egalisatie is zeer beperkt en lokaal. Er zijn geen hoge duinen afgegraven of dalen opgevuld. Het reliëf zoals dat tegenwoordig nog zichtbaar is niet wezenlijk anders dan in 1804.

25. Zijn er sporen aanwezig uit de periode van de sloop en het hergebruiken van de bouwmaterialen, kort na het verlaten van het Franse Kamp, bijvoorbeeld in de vorm van uitbraaksleuven?
Sporen en vondsten die in verband kunnen worden gebracht met de sloop van het kamp (barakken) zijn niet herkend. Uitbraaksleuven worden niet verwacht aangezien steenbouw waarschijnlijk niet aanwezig is geweest het onderzoeksgebied.

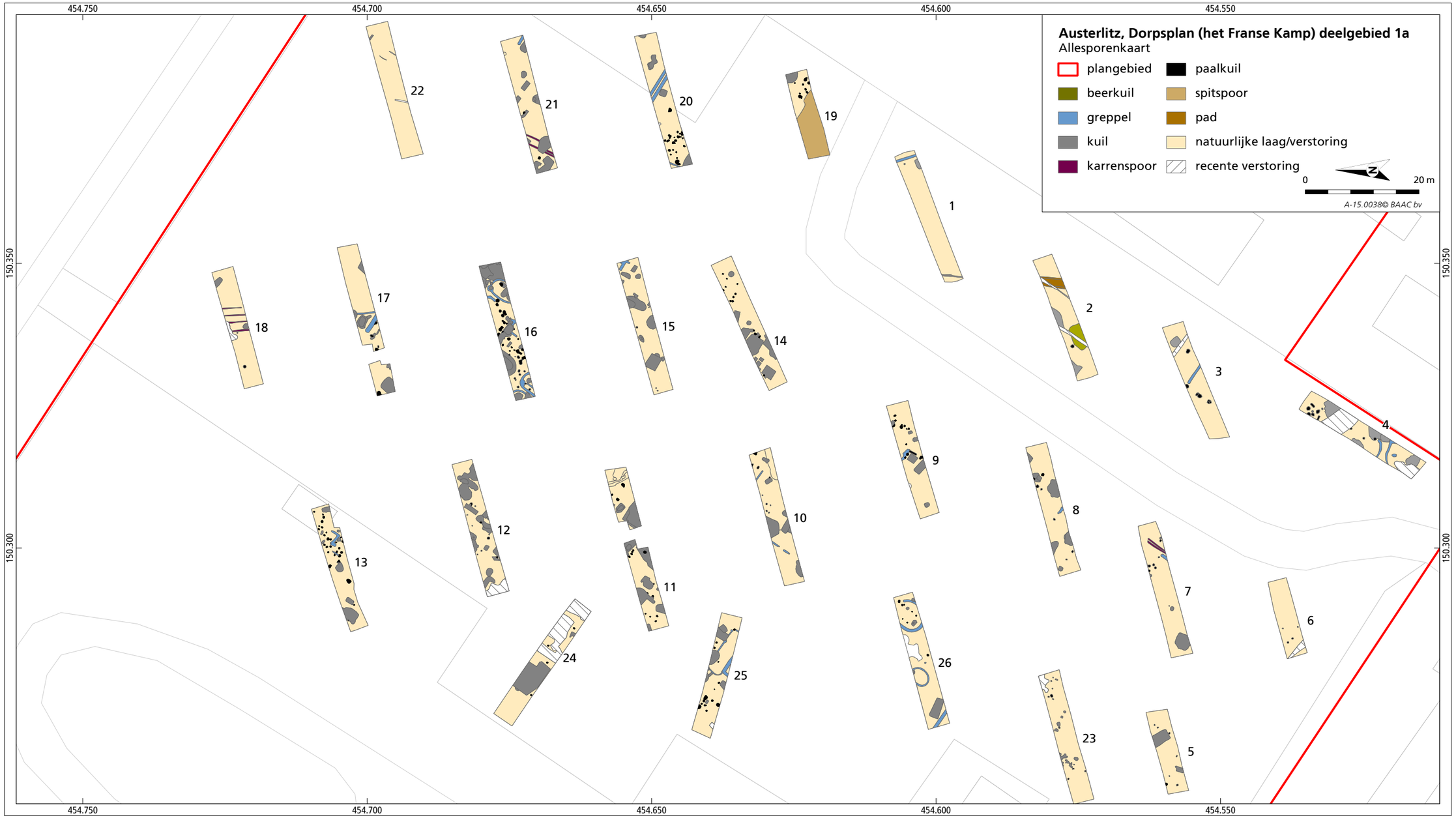
26. Zijn er archeologische resten te duiden die wijzen op een fysieke begrenzing van het kamp (greppels, heiningen, etc.), zo ja, welke? Indien heiningen worden aangetroffen: hoe verhouden deze zich ten opzichte wat in Haelen is aangetroffen?
Enkele (restanten) van greppels hebben waarschijnlijk gediend als begrenzing van kampementdelen en/of als begrenzing van interne kampwegen. Aanwijzingen voor hekwerken zin niet aangetroffen, althans niet herkend.

27. Wat kan gezegd worden over het dagelijks leven in het kamp (op basis van onderzoek naar beerresten, afvalresten van maaltijden, persoonlijke uitrusting, eigendomsmerken op objecten e.d.)?
Uitspraken op basis van organisch materiaal (beer/bot/zaden) zijn overigens vooralsnog niet mogelijk omdat geen geschikte monsterlocaties zijn gevonden. Uit de spreiding van het vondstmateriaal blijkt dat de zone ter hoogte van de keukens, waterput en barakken het meest intensief gebruikt werd. Opvallend is dat de zone met de soldatententen, waar geslapen werd, weinig vondstmateriaal opleverden. Het grootste deel van het vondstmateriaal is tamelijk armoedig; alleen kleingeld, doorsnee aardewerk en glas. Dit is in overeenstemming met wat bekend is over het soldatenleven.

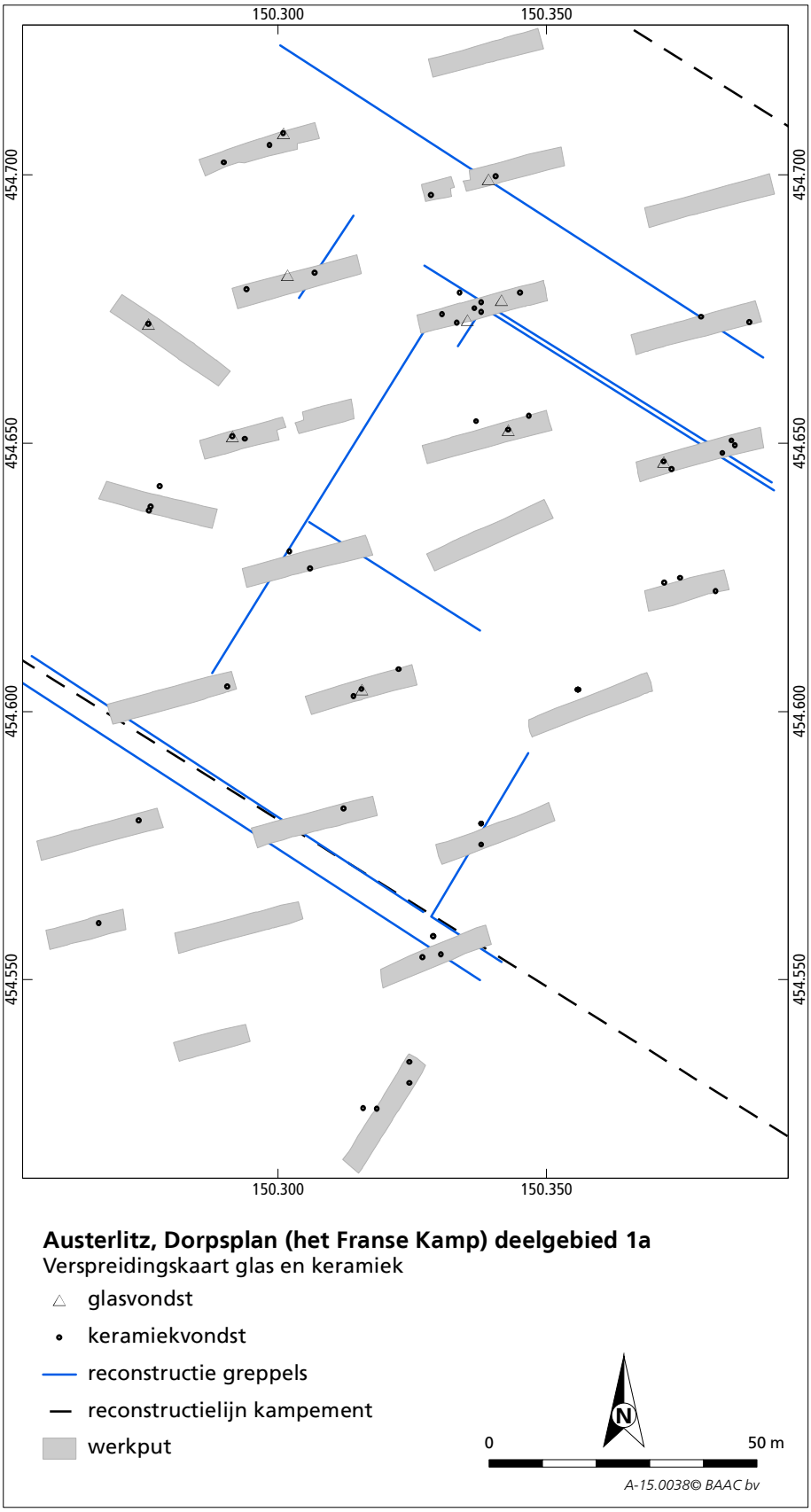
28. Hoe werd het landschap om het kamp gebruikt? Was er bijvoorbeeld naast heide lokaal sprake van de verbouw van groenten of andere gewassen?
Bij gebrek aan geschikte monsterlocaties kan deze vraag niet beantwoord worden.

29. Is er een begraafplaats aanwezig in het kamp?
Graven binnen het kamp zijn niet aangetroffen. Dit is bij een geregeld vast kampement overigens ook niet te verwachten. De bewoners van het voormalige Frans-Bataafse kamp, zowel militairen als burgers, werden of in Zeist of in Driebergen begraven, zoals de kerkelijke registers uitwijzen (bron: http://www.dodenakkers.nl/artikelen/verdwenen/265-austerlitz.html).

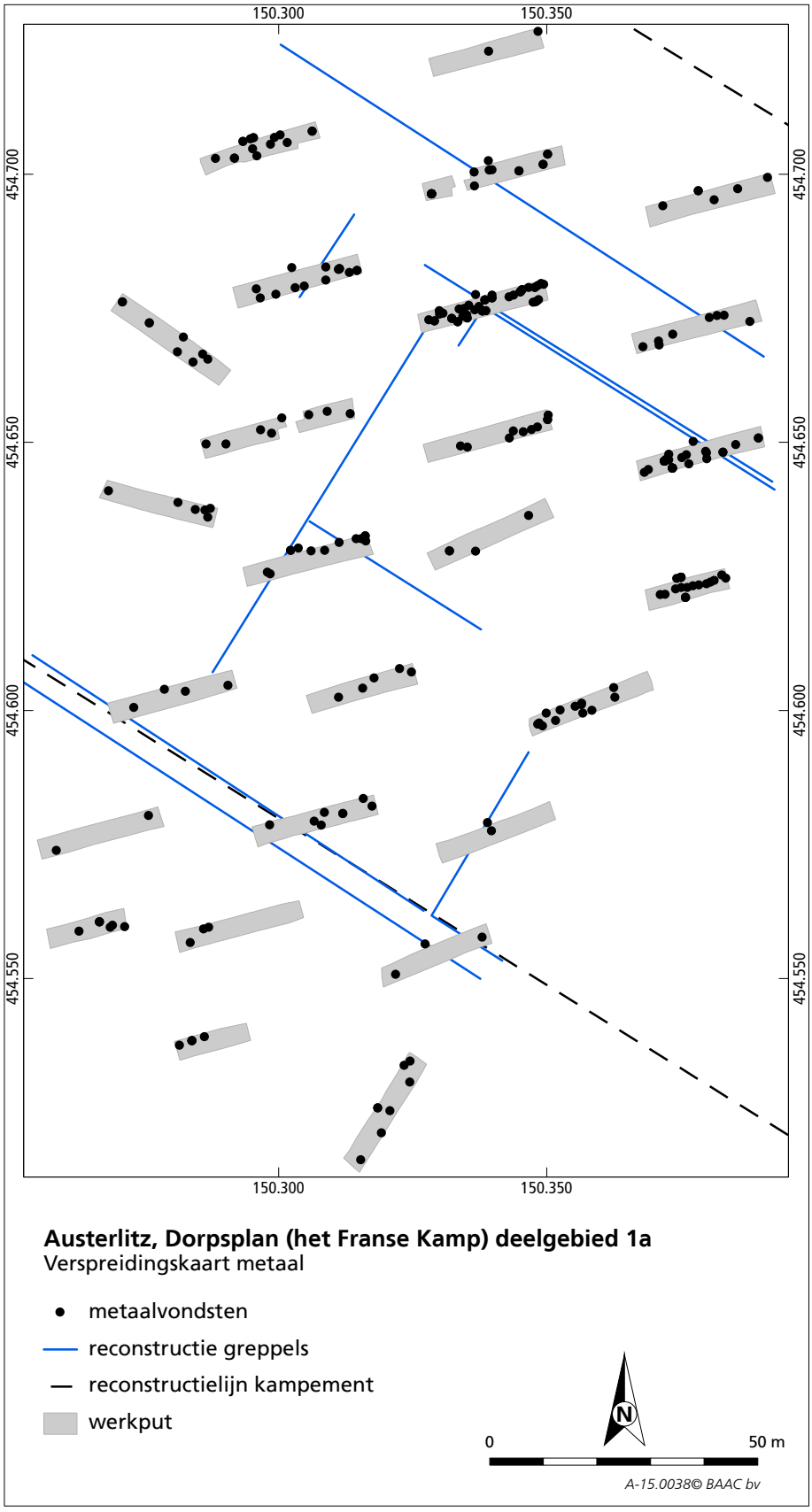
Bijlage 3 Allesporenkaart zonder spoornummers

Bijlage 10 Verspreidingskaart keramiek en glas

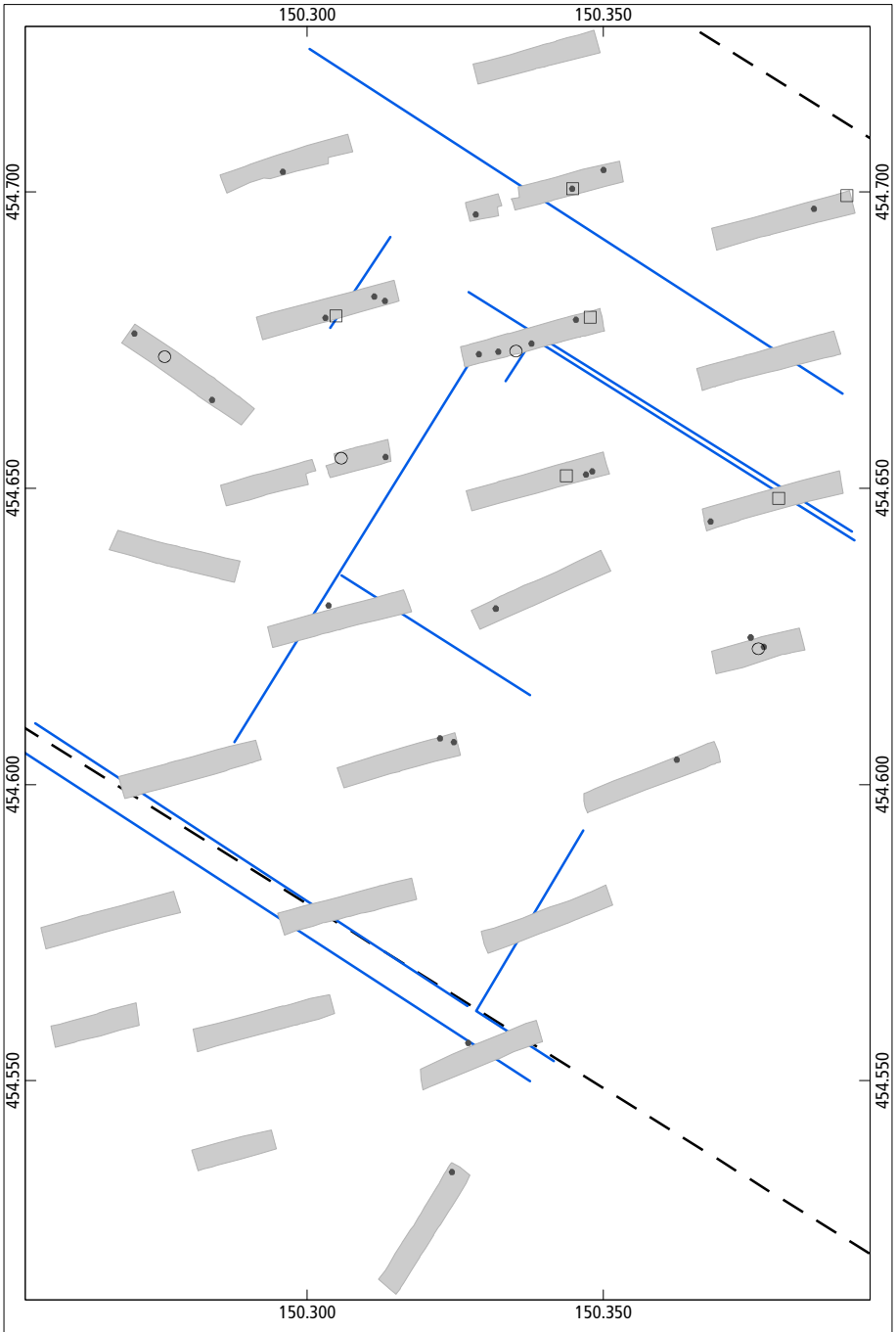
Bijlage 11 Verspreidingskaart alle metaalvondsten

Austerlitz, Dorpsplan (het Franse Kamp) deelgebied 1a
Verspreidingskaart metaal

- metaalvondsten
- reconstructie greppels
- reconstructielijn kampement
- werkput

Bijlage 12 Verspreidingskaart Republique Française en Koninkrijk Holland

Austerlitz, Dorpsplan (het Franse Kamp) deelgebied 1a
Verspreidingskaart knopen

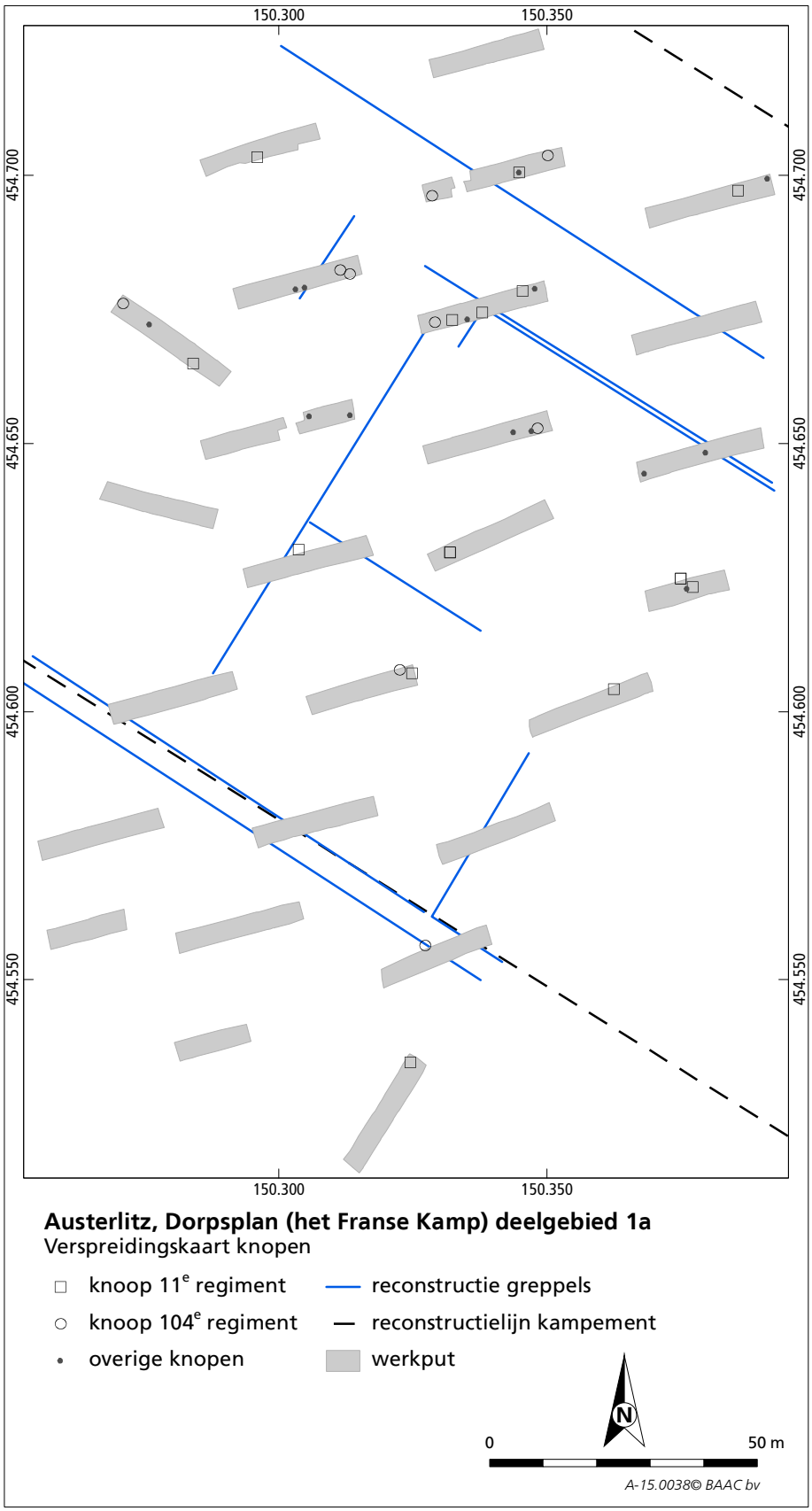
- knoop regiment Republique Française
- knoop regiment Koninkrijk Holland
- overige knopen
- reconstructie greppels
- reconstructielijn kampement
- werkput

N

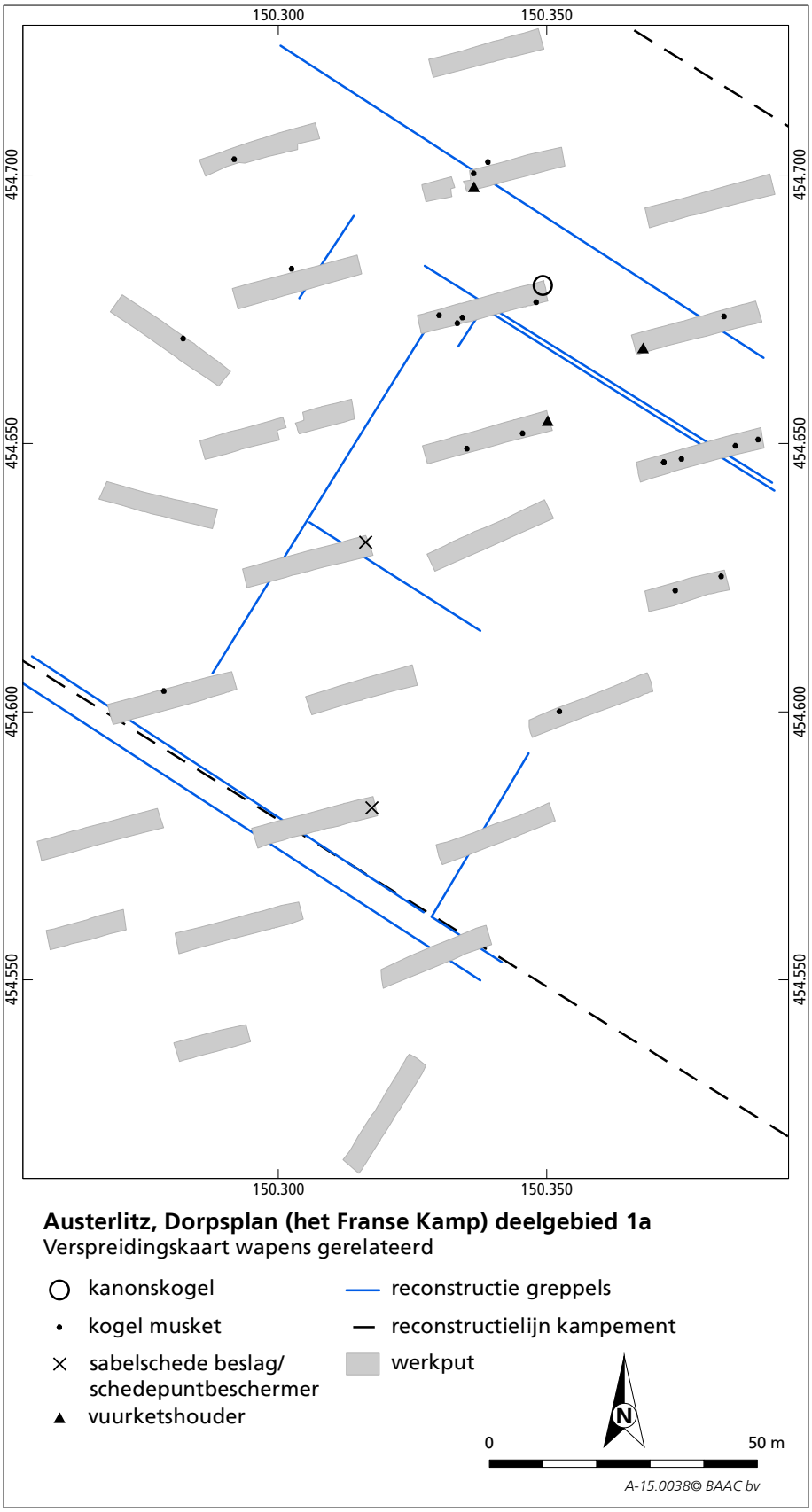
0 50 m

A-15.0038© BAAC bv

Bijlage 13 Verspreidingskaart knopen 11e regiment en 104e Demi-Brigade

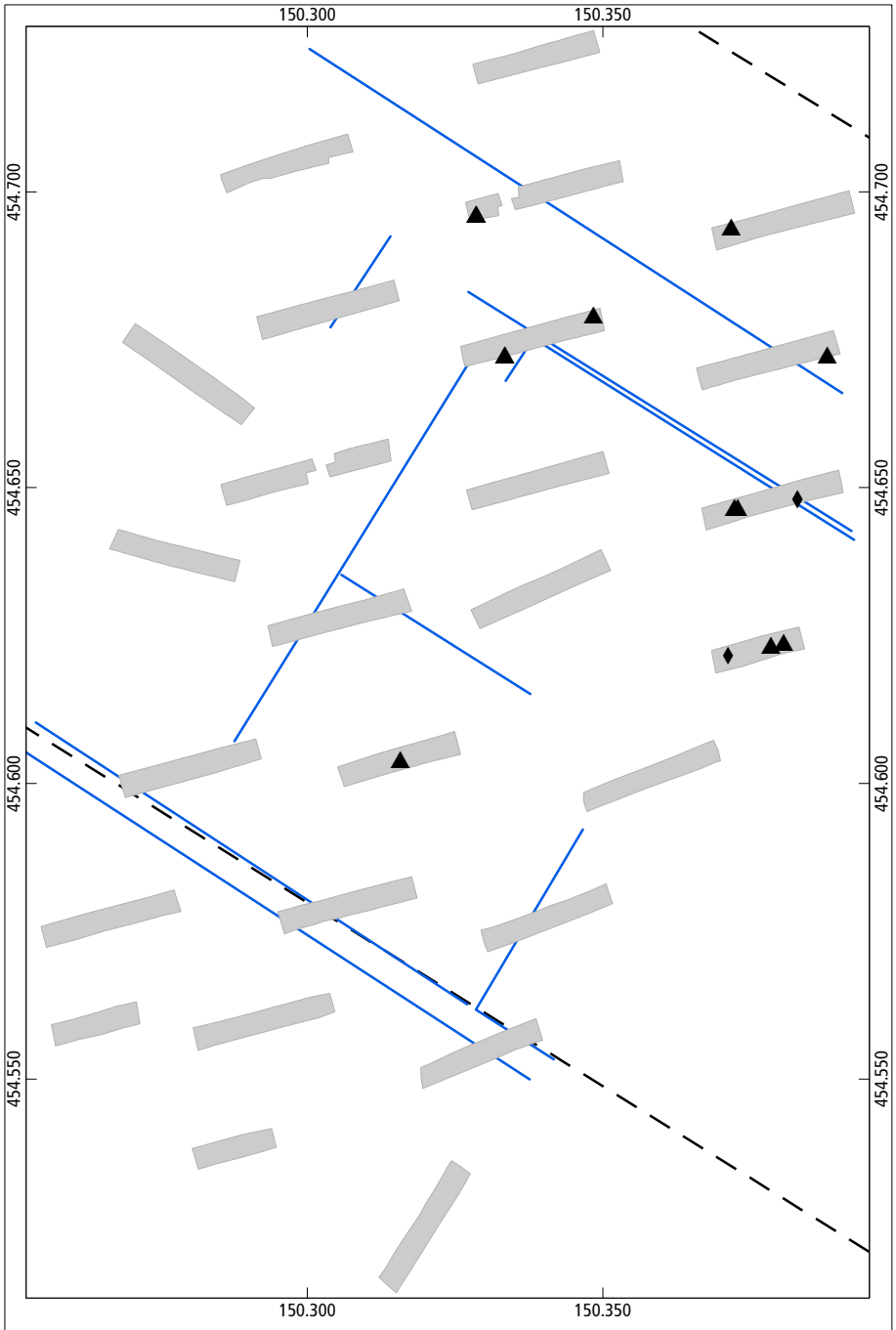
Bijlage 14 Verspreidingskaart wapens gerelateerd

Austerlitz, Dorpsplan (het Franse Kamp) deelgebied 1a
Verspreidingskaart wapens gerelateerd

- kanonskogel
- kogel musket
- sabelschede beslag/ schedepuntbeschermer
- vuurketshouder
- reconstructie greppels
- reconstructielijn kampement
- werkput

Bijlage 15 Verspreidingskaart nagels

Austerlitz, Dorpsplan (het Franse Kamp) deelgebied 1a
Verspreidingskaart nagels

- nagel
- nagel fragment
- reconstructie greppels
- reconstructielijn kampement
- werkput

N

0 50 m

A-15.0038© BAAC bv